

У нумары:

Святыні трох народаў

Выстаўка праваслаўных абразоў з Беларусі, Расіі ды Украіны — у Трацякоўскай галерэі.

Стар. 2

Талентам трэба дапамогаць

Гомельшчына: выпуск кніг мясцовых аўтараў за кошт мясцовых бюджэтаў.

Стар. 4

Гравітацыя кола Пульсуючы раман

Нечаканае слова пра найноўшы беларускі дэтэктыў.

Стар. 6-7

Погляд на класіку

Купалаўцы перачыталі «Пінскую шляхту» і — нарадзіўся аднаактовы фарс-вадэвіль.

Стар. 10

«Усё таленавітае — простае»

Шчырасцю і празрыстасцю разваг Ірына Дарафеева засведчыла якраз сваю таленавітасць.

Стар. 16

ІДЗЕ ПАПІСКА НА II ПАЎГОДДЗЕ 2008 г.

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Індывідуальная льготная падпіска для настаўнікаў: другое паўгоддзе, на 1 месяц — 4500 руб. Падпісны індэкс — 63815

Льготная падпіска: 1 месяц — 6820 руб. Падпісны індэкс — 63880

Каб год для вас быў неблагім — падпішыцеся на «ЛіМ»!

3 кагорты класікаў

20 чэрвеня ў народнага мастака Беларусі Гаўрылы Вашчанкі юбілей: восемдзесят! І акурат сёння, у дзень нараджэння майстра, адкрываецца яго персанальная выстаўка. Ды не ў сталіцы, а на роднай палескай зямлі — у Гомельскай карціннай галерэі Г. Вашчанкі, створанай тут у 2002-м.

Пісьменнік Віктар Карамазуў прадстаўляў пяць гадоў таму ў часопісе "Наша вера" старонкі сваёй новай аповесці, героем якой стаў Гаўрыла Вашчанка. І вось што, прынамсі, адзначаў: "Родны край для кожнага мастака — не толькі край маленства, тут караняцца яго мастацкія вобразы, сюжэты, фарбы, мелодыі, якіх хапае на ўсё жыццё. У народнага мастака Беларусі Гаўрылы Вашчанкі гэтакі край — Палессе. Ён нарадзіўся пад Брагінам у вёсцы Чыкалавічы. Бацькі і ўвесь род — сяляне... Абпаленым вайною хлапчуком выйшаў з Чыкалаві-

чаў у свет. Вучыўся на мастака ў Кіеве, потым у Львове. Выкладаў жывапіс у Кішыніве, у мастацкім тэхнікуме. Адтуль вярнуўся ў Беларусь... Больш за сорак гадоў жыцця аддаў ён выхаванню маладых мастакоў і як дацэнт, і як прафесар, і ўсё жыццё — чорнарабочы жывапіс, не толькі за мальбертам у майстэрні, але і на рыштэжаваных у палацах, дзе распісваў сцены ды столі, ствараў выдатныя пано і вітражы..."

Той мастацкі ўнёсак, якім Г. Вашчанка ўзбагаціў і айчынную, і сусветную культуру XX — пачатку XXI стагоддзя, яго ак-

тыўны ўдзел у сучасным творчым працэсе ацэнены вельмі высока. Да пачэсных айчынных тытулаў ды ўзнагарод, лаўрэаткіх дыпламаў шматлікіх выставак у свой час дадаліся ганаровыя званні: "Чалавек года" (з уручэннем залатога медаля) ад Бяграфічнага інстытута ЗША і "Чалавек XX стагоддзя" ад Міжнароднага бяграфічнага цэнтру ў Кембрыджы (Англія).

Жывапісныя палотны і акварэль, вітражы і манументальныя размалёўкі — партрэты, нацюрморты, сюжэтна-тэматычныя карціны, дэкаратыўныя роспісы Г. Вашчанкі — гэта наша класіка. Класіка, натхнёная непаказной любоўю да Бацькаўшчыны, імгненнямі шчырага замілавання, светлым роздумам пра постаці вялікіх суайчыннікаў, стрыманым болей трагічным эпизодаў беларускай гісторыі, яе чарнобыльскай старонкі, спасціжэннем філасофіі міфа... Найбольш значныя і знакавыя выстаўкі не абыходзяцца без твораў Майстра.

Заўсёднік сталічных вернісажаў, ён з асаблівай, добрай увагай сочыць за творчасцю маладзейшых калег — сваіх шматлікіх колішніх студэнтаў, у тым ліку і знакамітых творцаў. А зусім нядаўна Г. Вашчанку запрасілі ўзначаліць аўтарытэтнае журы конкурсу, зладкаванага ў межах першай Мінскай міжнароднай біенале сучаснага жывапісу "Colorfest"...

Сама прысутнасць у грамадстве такіх волагатаўскіх асоб надае мудрую адухоўленасць, асаблівую грунтоўнасць і пераемнасць усяму нашаму сённяшняму жыццю.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымку: Гаўрыла Харытонавіч і Мацільда Агамаўна Вашчанкі — мастак і муза больш як паўстагоддзя поруч.

Фота Віктара Кавалёва

Урок чалавечнасці

Сусветны дзень бежанцаў адзначаецца штогод 20 чэрвеня адпаведна рашэнню Генеральнай асамблеі ААН. Асаблівы сэнс набыла гэтая дата ў мірнай талерантнай Беларусі, якая зрабілася другім домам — утульным, дружалюбным, надзейным — для многіх іншаземцаў, змушаных пакінуць свае родныя краіны дзеля ўратавання ўласных жыццяў і дзеля будучыні дзяцей.

Некалькі гадоў таму Міністэрства адукацыі Беларусі, Прадстаўніцтва ўпраўлення Вярхоўнага камісара па справах бежанцаў ААН у Рэспубліцы Беларусь, Цэнтр творчасці дзяцей і моладзі "Эўрыка" Фрунзенскага раёна нашай сталіцы заснавалі тэматычны конкурс творчых работ "З надзеяй у будучыню". Сёлета ён праводзіўся ўжо сёмы раз і ўлучыў у сваю арбіту больш як тысячы школьнікаў з усёй нашай краіны: яны выказалі ўласнае стаўленне да праблемы бежанцаў праз вершы і лісты, плакаты і малюнкы...

Больш як сотня малюнкаў была вылучана конкурсным журы для выніковай выстаў-

кі, прымеркаванай да Сусветнага дня бежанцаў і ўрачыста адкрытай 12 чэрвеня ў Нацыянальным музеі гісторыі і культуры Беларусі. Тая сонечная раніца здавалася яшчэ больш яркай і светлай ад ясных дзіцячых твараў, ад шчырага ззяння вачэй, ад лагодных усмешак і звонкіх

галасоў. Ад лірычных беларускіх, афганскіх, грузінскіх спеваў. І — ад мажорнага разнаквецца малюнкаў, што размясціліся ў выставачнай зале аж на месяц. Дзятва са Слуцка, Старобіна і Любані, з Гомеля і Мінска, Магілёва, Маладзечна і Жодзіна малое родны двор і сяброў, свой

шчаслівы вясёлкавы свет — з кветкамі, птушкамі ды матылькамі. На малюнках дзяцей і свет чарадзейных казак ды гульняў, і гурма сяброў, і бацькоўскі дом, і родная беларуская сям'я прымаюць іншаземных сёстраў ды братоў са спрадвечнай гасціннасцю і дабрыняй.

Гэтыя дабрыня, шчырасць і гасціннасць, што поўняць сэрцы юных мастакоў, — сапраўдны ўрок гуманізму, міласэрнасці, памяркоўнасці ды талерантнасці для многіх дарослых людзей. Ды і мэта конкурсу "З надзеяй у будучыню" — прыцягнуць увагу грамадскасці да праблем бежанцаў, пра што гаварылі прысутныя на вернісажы прадстаўнікі нацыянальна-культурных аб'яднанняў, Міністэрства адукацыі Беларусі, арганізатары конкурсу. Прадстаўнік Вярхоўнага камісара па справах бежанцаў ААН у нашай краіне сп. Шале Сафаві выказала задавальненне стаўленнем у Беларусі да драматычнага жыццёвага вопыту бежанцаў і гатоўнасцю нашых супрамадзян суіснаваць з гэтымі людзьмі на роўных, успрымаючы іх як частку свайго грамадства.

Калі ж спачуванне да бліжняга ёсць у дзіцячай душы, значыць ёсць і надзея...

Лана ІВАНОВА

На здымку: падчас арганізацыі выстаўкі.

Фота Віктара Кавалёва

Важкае слова «Рускага пераплёту»

Супрацоўнік газеты "Брэсцкі кур'ер", член Саюза пісьменнікаў Беларусі Аляксандр Валковіч быў абвешчаны галоўным лаўрэатам міжнароднага літаратурнага конкурсу і атрымаў Вялікую прэмію ды Ганаровы дыплом папулярнага інтэрнет-часопіса "Рускі пераплёт". Урачыстае ўручэнне ўзнагарод абдысла на юбілейным пасяджэнні рэдкалегіі і аўтараў часопіса ва ўніверсітэцкім гарадку Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. Ламаносава на знакамітых Вераб'евых гарах у Маскве.

Для не абазнаных: "Рускі пераплёт" — адно з найбуйнейшых і найстарэйшых расійскіх інтэрнет-СМІ, партал якога штотыдзень наведваюць да мільёна карыстальнікаў. Мастацка-літаратурнае, грамадска-палітычнае, навукова-асветнае выданне з цэлым шэрагам форумаў: літаратурных, навуковых, агульнаадукацыйных... Галоўны рэдактар часопіса — прафесар Маскоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя М. Ламаносава, доктар фізіка-матэматычных навук, пісьменнік Уладзімір Ліпуноў. Літаратурны конкурс сярод рускамоўных аўтараў з Расіі, блізкага і далёкага замежжа — традыцыйнае мерапрыемства. Вынікі творчага конкурсу падводзіцца на бягучых і выніковых пасяджэннях, так званых "Пятнічных вечарах", а цяперашняга — на юбілейным, 150-м па ліку.

У намінацыі "Лепшы літаратурны твор, апублікаваны ў 2007 годзе ў "Рускім пераплёце" (буіная, сярэдняя і малая проза; паэзія, драматургія) прынялі ўдзел сотні аўтараў з Расіі, краін СНД і замежных дзяржаў, якія пішуць на рускай мове. Па выніках чытацкага рэйтынгу, што праводзіўся цягам года, і рашэннем кваліфікаванага журы першае месца і галоўны (Вялікі) прыз прысуджаны берасцейскаму аўтару, члену СПБ Аляксандру Валковічу за апавесць "Абярэг". Твор набраў найбольшую колькасць чытацкіх галасоў і атрымаў найвышэйшую адзнаку літаратурных рупліўцаў.

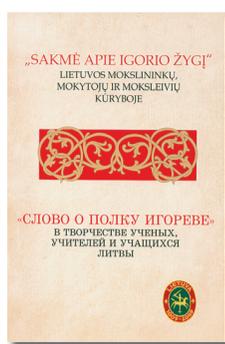
Ганаровы дыплом лаўрэата літконкурсу і грашовая прэмія былі ўручаны нашаму калегу пад апладзісменты арганізатараў і гасцей мерапрыемства.

Пра што ж распавядае "прызавы" твор?

— Апавесць "Абярэг" — гэта лірычны расповед пра лёсы трох пакаленняў беларускіх сялян, — зазначаў, вярнуўшыся з Масквы, Аляксандр Міхайлавіч. — На іх долю выпалі страшныя выпрабаванні: вайна, пасляваенная разруха, адраджэнне разбуранай вайной гаспадаркі. Абярэг — гэта не толькі "ахвярны", абярэжны ручнік, вытканы сельскімі жанкамі-сладаткамі, каб засланіць ад смерці на вогненых рубяжах мужоў, братоў і сыноў, але і вернасць роднаму краю, народным традыцыям, вера ў светлую будучыню Беларусі. Значная частка тэксту прысвечана сімваліцы беларускага ткацтва і вышпількі, народным традыцыям, звычайам і павер'ям. У творы скарыстаны багаты фальклорны матэрыял, прапаведуюцца асноватворныя хрысціянскія каштоўнасці.

Чытачы могуць пазнаёміцца з гэтым ды іншымі творами А. Валковіча на сайце часопіса "Рускі пераплёт" www.pereplet.ru у раздзеле "Першая дзесятка". У "папяровым" варыянце апавесць "Абярэг" будзе ўключана ў зборнік апавесцей і апавяданняў Аляксандра Валковіча пад агульнаю назвай "Бяроза чорная, бяроза белая", які ўбачыць свет ужо сёлета ў Рэдакцыйна-выдавецкай установе "Літаратура і Мастацтва".

Антаніна КІТ

Невядомы рукапіс «Слова пра паход Ігаравы»

У Вільнюсе пабачыла свет зусім невялікім накладам кніга «Слова пра паход Ігаравы» ў творчасці вучоных, настаўнікаў і навучэнцаў Літвы". Аўтары — Алег Анцукевіч, Алена Бахмецьева, Галіна Кузьміна. А якое ж дачыненне мае выданне да Беларусі? Разам з іншымі матэрыяламі ў зборніку змешчаны артыкул Алега Анцукевіча (сталага веку вучоны, доктар сацыяльных навук, нарадзіўся на Берасцейшчыне) "Віленскі рукапіс «Слова пра паход Ігаравы»". Аўтар расказвае, як яго бацька — Мікалай Пятровіч Анцукевіч (1892—1971) зусім выпадкова ў 1936 годзе ў бібліятэцы Віленскага ўніверсітэта знайшоў літаграфію рукапіса "Слова". Наш зямляк (Мікалай Пятровіч не толькі нарадзіўся ў Беларусі, але і доўгі час працаваў у гімназіях на Берасцейшчыне) карыстаўся рукапісам для сваіх даследаванняў, звязаных з пошукамі аўтара геніяльнага помніка старажытнарускай літаратуры. Вядома, што раней згаданы тэкст знаходзіўся ў Віленскай публічнай бібліятэцы. У каталозе, складзеным Я. Карскім, ёсць такі запіс: "Слова о полку Игореве, литография". Ніякіх звестак пра паходжанне рукапісу нікому і нідзе знайсці не ўдалося. А ў канцы 1940-х гадоў тэкст бяследна знік. На шчасце, Мікалай Пятровіч дакладна перапісаў даўні, з невядомым паходжаннем рукапіс. І ён змешчаны ў сучасным зборніку поруч з артыкулам сына даследчыка.

Алег Мікалаевіч Анцукевіч, які зараз жыве ў Вільнюсе, шмат робіць па прапагандзе бацькавай спадчыны. На пачатку 1990-х у Вільнюсе пабачылі свет пераклад "Слова..." зроблены Мікалаем Пятровічам. Але межы зрабілі кнігу амаль невядомай у Беларусі і Расіі. Мо знойдуцца яшчэ выдаўцы, якія ўзновяць і невядомы шырокаму чытачу пераклад, і навуковыя працы Мікалая Пятровіча Анцукевіча, і захаваны ім для гісторыі ўзор старадаўняга тэксту "Слова..."?

Юлія ЛЕБЕДЗЕВА

Памяць пра славутага земляка

100-годдзе з дня смерці Уладзіміра Дзедлава — адзначыла на пачатку чэрвеня Рагачоўшчына. Літаратурны псеўданім Дзедлаў абраў сабе пісьменнік, журналіст, мастацтвазнаўца, дзяржаўны і грамадскі дзеяч Уладзімір Людвігавіч Кігн па назве вёскі, дзе ён жыў, працаваў і пісаў свае творы.

На могілках вёскі Фёдараўка, дзе пахаваны У. Дзедлаў, адбылася грамадзянская паніхіда, падчас якой выступілі наш зямляк, дырэктар расійскага Інстытута сацыяльнай памяці, прафесар Аляксандр Ужанаў, праўнучка Уладзіміра Дзедлава Вольга Малфанова, дырэктар

Інстытута рускай філалогіі Тамбоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Г. Дзяржавіна Наталля Жалткова. Сярод гасцей з Расіі быў і маскоўскі пісьменнік Леў Анісаў.

Затым у вёсцы Курганне, у склад якой увайшла і былая вёска Дзедлаў, прайшлі шмат-

лікія мерапрыемствы. Так, за "крутым сталом" з удзелам старшыні Рагачоўскага раённага выканаўчага камітэта Віктара Банчука, яго намесніка Рымы Ястрэмскай была дасягнута дамоўленасць аб стварэнні турыстычна-музейнага комплексу, прысвечанага нашаму славутаму зямляку. Фальклорнае свята "Дзедлаўскія вячоркі" прадставіла гасцям выставу "Наш зямляк Уладзімір Дзедлаў", выставу-продаж работ народных умельцаў з вёскі Курганне "Краіна майстроў", выставу-продаж страў беларускай кухні, а таксама конкурс нацыянальнага касцюма і канцэртную праграму "Беларуская песня — промні душы".

Міхась КАВАЛЁЎ

Сонца свеціць для ўсіх

Ужо восем гадоў запар, з таго часу як мэрам Масквы Юрыем Лужковым быў падараваны гораду Мінску помнік Аляксандра Сяргеевіча Пушкіна, які стаіць на берэзе Свіслачы, у дзень нараджэння паэта роўна апоўдні да помніка збіраюцца члены Мінскага таварыства рускай культуры "Русь" пад кіраўніцтвам Генадзя Уласава.

Так было і сёлета. Да помніка "Сонца рускай паэзіі" былі ўскладзены кветкі, Аляксандр Несцярук (стараста царквы Архістраціга Міхаіла, што будуюцца ў мікрараёне Сухарава) прынёс абразок Святога князя Аляксандра Неўскага, алей, асвечаны каля мошчцаў Святога, які зусім нядаўна сваёй часцінкай наведваў беларускую зямлю, што падаравала яму жонку.

Над запаленай у гонар памяці паэта лампадкай чыталіся вершы Пушкіна і вершы рускіх паэтаў. Вадзім Спрычан, вядомы беларускі паэт, прачытаў некалькі вершаў, прысвечаных памяці паэта.

Сонца свеціць для ўсіх, усіх сагравае. Так і паэзія Пушкіна будзе саграваць яшчэ не адно пакаленне беларусаў.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

Пародыя, або Кола Міколы

Мала хто будзе спрачацца са сцвярджэннем, што парадыста, як творцу, неабходна мець, прынамсі, некалькі каштоўных якасцей: мастацкі густ, адчуванне стылю, пачуццё меры, здольнасць пераўвасаблення, чалавечы такт, валоданне словам, рытмам, гумарам і г.д. Досыць і пералічаных якасцей, каб лічыць жанр пародыі не нейкім другасным, а цалкам самастойным і самадастатковым.

Ужо сцверджана гісторыя літаратуры, што жанр пародыі ўзбагаціў сусветную культуру не адным шэдэўрам, узяць хоць бы той жа "Дон-Кіхот" Сэрвантэса, які першапачаткова існаваў як пародыя на рыцарскі роман. Што ўжо гаварыць, калі нават цэлы жанр камедыі зарадзіўся як парадыйная рэакцыя на трагедыю. Акрам гэтага, парадысты і ў самым літаратурным працесе іграюць не апошняю ролю. Яны, калі хочаце — санітары паэзіі, і яны ж — папулярныя затары, літаратурныя менеджэры. Яны ж самыя ўдумлівае і ўважлівае чытачы, і яны ж, у пэўным сэнсе — крытыкі. Руплівыя працаўнікі на ніве паэзіі, вышукваюць у вершах, (ды і ў саміх паэтаў) хібы і заганы, вырываюць, як чартапалох, дрэнныя звычкі, стылістычную награвашчанасць, змагаюцца са штампамі, прыкмятаюць новыя тэндэнцыі... і — па-

казваюць усюму свету. Пародыі, як і анекдоты, любяць і чытаюць усе. А ў сэнсе прапаганды роднага слова з пародыйнай можа спаборнічаць хіба што песня.

Мікола Шабовіч працуе ў жанры пародыі толькі восем гадоў і за гэты час выявіўся стальым майстрам. Шабовіч-паэт — тонкі і праніклёны лірык, пясняр першага кахання, пацалункаў, абдымкаў, жаночай пшчоты, і разам з тым — ножак, вочак, вуснаў, але гэта не мой паэт. Мяне не кранае яго лірыка. Можна таму, што паэзія Шабовіча пераважна звернута да прыгожай палавіны чалавецтва. Алена Сцяпанова, рэдактар беларускага радыё, нядаўна кінула ў эфіры нават кліч-зварот да ўсіх беларускіх жанчын, каб яны паставілі Шабовічу помнік пры жыцці. Цудоўна!

Нядаўна ў Дзяржаўным музеі гісторыі беларускай літаратуры (Тро-

іцкае прадмесце), у дзень памяці Міколы Цудатворца, адбылася прэзентацыя кнігі "Хор болей не спявае", аўтары якой — Мікола Шабовіч (пародыі, эпіграмы, прысвячэнні) і Алег Карповіч (мастацкія шаржы, карыкатуры). Руплівае супрацоўніцтва музея і дырэктара Лідзіі Макарэвіч у асобна адведзенай зале была наладжана мастацкай выстава карыкатур і шаржаў Алега Карповіча. Усе, хто прыходзіў на імпрэзу, першым чынам наведвалі выставу. Іх сустракалі пераборы гітарных струн. (Малюнкі Карповіча + класічная музыка = цудоўны настрой). Тонкі гумар, іронія, пазнавальныя вобразы паэтаў, артыстаў, кампазітараў.

Затым госці перайшлі ў актавую залу. І забрула літаратурная частка імпрэзы. Цікава было назіраць пасля карыкатур і шаржаў, як жывыя прататыпы малюнкаў выступалі перад гледачамі. У мерапрыемстве бралі ўдзел Янусь Малец (парадыст), Уладзімір Ермалаеў (парадыст), Анатоль Зэкаў (парадыст), Юрась Нераток (парадыст "па сумяшчальніцтве"), Анатоль Гармаза (мастак), Алякс Гібок-Гібоўскі (паэт), Міхась Шавыркін (супрацоўнік выдавецтва "Мастацкая літаратура", у якім выйшла кніга), крытык Надзея Сенатарова і Міхась Башлакоў (парадызіруемы паэт, які веў імпрэзу), а таксама — дзве Таццяны: Сівец і Будовіч.

Многія з прысутных парадыстаў чыталі свае пародыі на самога Міколу. Анатоль Міхальчэнкаў і Дзмітрый Пятровіч нават спявалі пародыі, выконваючы іх, як песні пад гітару.

Анатоль КУДЛАСЕВІЧ

На здымку: А. Міхальчэнкаў, М. Шабовіч, А. Карповіч, Дз. Пятровіч
Фота Сяргея Пятрова

Святыні трох народаў

Выстаўка праваслаўных абразоў з Беларусі, Расіі ды Украіны адкрылася ў Маскве, у Дзяржаўнай Трацякоўскай галерэі.

Прыгожы, напоўнены глыбокім духоўна-эстэтычным зместам інтэрнацыянальны праект сімвалізуе даўнія павязі трох усходнеславянскіх народаў і значнае сённяшняе развіццё беларуска-расійска-ўкраінскіх культурных стасункаў. Гэтая выстаўка — плён супрацоўніцтва вядучых мастацкіх музеяў нашых дзяржаў. Пасля Расіі яна будзе экспанавацца ва Украіне, у Кіева-Пячорскай лаўры, а восенню разгорнецца ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі.

Лана ІВАНОВА

На здымку: Маці Боская адзігтрыйя неўвядальны квет (першая палова XVII ст.) — абраз беларускай школы ікананісу са збору Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі.

«Планета дзяцінства»

Міжнародны дзень абароны дзяцей запомніўся многім жыхарам горада Кіраўска канцэртна-забаўляльнай праграмай «Планета дзяцінства», якую падрыхтаваў раённы Дом культуры сумесна з творчымі калектывамі школ мастацтваў.

Са словамі прывітання з гэтай нагоды да ўсіх прысутных звярнулася намеснік старшыні райвыканкама Вольга Гаршкова. Яна адзначыла, што клопат пра дзяцей — прырытэтны накірунак дзяржаўнай палітыкі, і яго аднолькава адчуваюць як у гарадах, так і сельскай мясцовасці. Вольга Усеваладаўна павіншавала школьнікаў-пераможцаў рэспубліканскіх і міжнародных конкурсаў са значнай падзеяй у іх жыцці і ўручыла дыпламы ды медалі. Сярод узнагароджаных — Алеся Лукановіч,

Юлія Жыдовіч, Ірына Іванова, Вольга Падшэўская, Марыя Баўжэвіч, Іван Яўсею, Кацярына Русова, Вераніка Ждановіч, Наталля Калашнікіна, Любоў Чайка, Вераніка Бяляўская. І гэта далёка не поўны пералік таленавітых, творчых вучняў раёна. Сапраўдны залаты запас раёна — вучні Жыліцкай

дзіцячай школы мастацтваў Насця Кахно і Раман Забелаў, якія сталі стypендыятамі Спецыяльнага фонду Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы таленавітай моладзі, а матэрыяльную аднаразовую падтрымку гэтага фонду атрымалі Антон Яўсейчык і Мікалай Шмялёў. Дыпламы і зван-

не лаўрэатаў міжнародных конкурсаў сёлета атрымалі вучні Мышкавіцкай школы мастацтваў Юлія Макеева, Мікалай Салодкі, Валянціна Цішкова, Юрый Прыходзька і іх педагог А. Гацко.

Для ўдзельнікаў свята і гасцей гучалі песні і музычныя нумары ў выкананні ансамбля «Праменьчыкі».

Міжнародны дзень абароны дзяцей прыпадае на свята адкрыцця летніх чытанняў у бібліятэках Кіраўскай ЦБС. Дзіцячая бібліятэка горада ў гэты дзень правяла забаўляльную праграму «Усміхніся, планета, дзецам». Каб мерапрыемства для школьнікаў атрымалася яркае і запамінальнае, супрацоўнікі бібліятэкі пераўвасобіліся ў казачных герояў. У склад праграмы ўваходзілі літаратурныя віктарыны, конкурсы, гульні: «Адкажы на пытанне», «Хто ёсць хто», «Школа вясёлага этыкету», «Так ці не», «Твае правы».

Наталля ХЛАПКОВА, супрацоўнік цэнтральнай бібліятэкі горада Кіраўска

«Беларуская думка», № 5

У майскім нумары часопіса «Беларуская думка» ў першую чаргу звяртае на сябе ўвагу матэрыял, прысвечаны тэме чарговага Дня інфармавання насельніцтва: развіццё беларускага парламентарызму. Наколькі вялікая яго значнасць у жыцці краіны і палітычны аўтарытэт у грамадстве? Якія ж крытэрыі ўплывавасці вышэйшага прадстаўнічага і заканадаўчага органа ўлады? Ці дастаткова шырока спектр яго паўнамоцтваў і колькі апраўдана дзеючая сёння ў рэспубліцы мажарытарная выбарчая сістэма? Свой пункт гледжання наконі гэтага ў інтэрв'ю часопісу выказаў старшыня Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь Вадзім Папоў.

Атамная энергетыка сёння з'яўляецца экалагічна бяспечнай, даступнай і эканамічна тэхналагічнай для вытворчасці вялікіх аб'ёмаў электраэнергіі. Лагічна, што нашай краінай таксама прынята рашэнне пра будаўніцтва ў рэспубліцы атамнай электрастанцыі. Выбар на карысць АЭС не быў лёгкім, паколькі менавіта Беларусь больш за ўсё пацярпела ад чарнобыльскай аварыі. Пра рэалізацыю праекта па стварэнні першай айчынай АЭС часопісу «Беларуская думка» расказаў намеснік міністра энергетыкі Рэспублікі Беларусь Міхаіл Міхадзюк.

У якасці галоўнай тэмы майскага нумара рэдакцыя прапанавала чытачам пытанні развіцця сучаснай інфармацыйнай сферы. Аднаму з аспектаў гэтай праблематыкі прысвечаны матэрыялы «Круглага стала» на тэму «Інтэрнет-тэхналогіі ў беларускай інфармацыйнай прасторы». У віртуальным форуме бралі ўдзел дырэктар Інфармацыйна-аналітычнага цэнтра пры Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Алег Праляскоўскі, першы намеснік міністра інфармацыі Беларусі Лілія Ананіч, генеральны дырэктар Беларускага тэлеграфнага агенцтва Дзмітрый Жук, генеральны дырэктар УП «Надзейныя праграмы», кіраўнік партала TUT.BY Юрый Зісер, прадстаўнікі журналісцкай грамадскасці. Удзельнікі канстатавалі, што Інтэрнет даўно ўжо трывала ўвайшоў у жыццё беларускіх грамадзян. Інфармацыйныя сайты складаюць уплывовы сегмент айчынай медыяпрасторы, уздзейнічаючы на думкі і настроі вялікага кола чытачоў. Аднак функцыянаванне і выкарыстанне Інтэрнета ў Беларусі ўсё яшчэ не рэгулюецца спецыяльным заканадаўчым актам. Гэта выклікае нямаю праблем у дзейнасці ўладальнікаў і аўтараў сайтаў, стварае ўмовы для работы рэсурсаў, якія распаўсюджваюць дэзінфармацыю.

Пра навуковы і практычны складнік вытворчасці біядызелу ў Беларусі распаўвае публікацыя «Трацэнт малы — перавагі вялікая». Разам з гэтым «Беларуская думка» прапануе ўвазе чытачоў шэраг навуковых артыкулаў па пытаннях паліталогіі, гісторыі, літаратуразнаўства.

Н. К.

Форум педагогаў

У Мінску прайшоў міжнародны педагогічны форум «Роля навукова-метадычных часопісаў у павышэнні якасці адукацыйнага працэсу», ініцыятарамі і арганізатарамі якога выступілі навукова-метадычны ўстанова «Нацыянальны інстытут адукацыі», Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь і расійскае выдавецтва «Школа-пресс». Насамрэч кола праблем і пытанняў, што абмяркоўваліся ў часе яго правядзення, было вядома шырэйшым, чым заяўлялася ў назве. Форум, у якім бралі ўдзел галоўныя рэдактары беларускіх і расійскіх часопісаў, вядучыя вучоныя, метадысты, педагогі-практыкі, меў на мэце развіццё навуковага супрацоўніцтва Беларусі і Расіі ў сферы адукацыі, абмен найноўшым вопытам у галіне навучання і выхавання.

Ужо на пленарным пасяджэнні, якое адкрыў міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь А. Радзькоў, стала зразумела: змест і характар сходу будучы востра дыскусійнымі, магчыма, пытанні будзе пастаўлена на іх адказаў. З цікавасцю ўспрымаліся даклады віцэ-прэзідэнта Расійскай акадэміі адукацыі В. Болатова, дырэктара НІА Г. Пальчыка, шэф-рэдактара прадметных часопісаў выдавецтва «Школа-пресс» С. Суматохіна, рэктара Акадэміі паслядыпломнай адукацыі А. Таўтэня. Развагі ж дырэктара Інстытута мовы і літаратуры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы НАН Беларусі А. Лукашанца, якія тычыліся ролі дзяржаўных моў Рэспублікі Беларусь у фарміраванні грамадзянскасці і патрыятызму вучняў, сталіся нагодай для хоць і непрацяглай, але ўсё ж палемікі.

Мерапрыемствы, што праходзілі ў межах форуму, вызначаліся разнастайнасцю форм і тэматыкі. Расійская дэлегацыя мела магчымасць пазнаёміцца з працай Ліцэя БДУ, пра ўражанні ад наведвання якога навукоўцы і педагогі расказвалі з сапраўдным захапленнем. Нацыянальная бібліятэка Беларусі падрыхтавала прэзентацыю сваіх інфармацыйных рэсурсаў. Пытанні, звязаныя з канкрэтнай адукацыйнай галінай і вучэбнымі прадметамі, удзельнікі форуму абмяркоўвалі падчас працы трынаццаці секцый, якія праходзілі ў НІА, АПА, шэрага мінскіх ВНУ і школ, дзе былі арганізаваны выставы навуковай і вучэбна-метадычнай літаратуры.

Дзякуючы сумесным намаганням гаспадароў і гасцей форуму практычным плёнам мерапрыемства сталі новыя магчымасці для ўзаемадзеяння аўтараў, рэдактараў і выдаўцоў навукова-метадычных часопісаў у адзінай адукацыйнай прасторы Беларусі і Расіі.

І. Ш.

Міжрэгіянальнае свята народнай творчасці «На зямлі Баяна», якое нарадзілася ў старажытным горадзе Трубчэўску ў 1986 годзе, стала своеасаблівым сімвалам яднання адораных творчых сіл Расіі, Беларусі і Украіны. З году ў год межы свята пашыраюцца, узбагачаюцца змест. Сёлета, у апошні суботу і нядзелю мая, яно праводзілася ў дваццаць трэці раз. Горад з 1033-гадовай гісторыяй у тры два дні ператварыўся ў вірлівы вулей, дзе знайшлося месца і кірмашам народных промыслаў, і мастацкім, і кніжным выставам, і песенным, паэтычным перазовам, у чым змагла пераканацца і літаратурная дэлегацыя Гомельшчыны, у складзе якой былі празаік, старшыня Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзімір Гаўрыловіч, паэты Юрый Фатнеў, Ніна Шклярава, Іван Бісеў. Іх па-братэрску сустрэлі на бранскай зямлі паэты Сцяпан Кузькін і Мікалай Аршукоў.

За два дні прайшло шмат мерапрыемстваў. Так, з удзелам вучоных і навуковых работнікаў музеяў Беларусі, Расіі і Украіны, пісьменнікаў адбыліся «круглы стол» на тэму «Слова...» — вечнае!», творчыя сустрэчы з навучэнцамі мясцовага палітэхнікума і насельніцтвам горада, абласныя краязнаўчыя і паэтычныя чытанні «Ад «Слова...» да «Слова», у якіх прынялі ўдзел паэты з Бранска і Курска, Рэльска і Курчатава, Масквы і Чарнігава і, зразумела, пасланцы Гомельшчыны, якія працягалі свае новыя творы, расказалі аб дзейнасці беларускай пісьменніцкай арганізацыі і сваіх творчых задумах. Як даніна павагі геніяльнаму «Слову аб палку Ігаравым» са сцэны гучалі яго неўміручыя радкі на беларускай мове ў перакладзе паэтэсы Ніны Шкляравай.

Нягледзячы на дождж, ля помніка Баяну адбыўся святочны рытуал «Песенная славіца»

У імя славянскага братэрства

з традыцыйным запальваннем святочных агнёў, з перазовам праваслаўных званоў. Потым на галоўнай плошчы горада праходзіў святочны канцэрт «Славянскіх рэспецы», у якім прыняў удзел і фальклорны дзіцячы калектыў з горада Рагачова пад кіраўніцтвам начальніка аддзела культуры Рагачоўскага райвыканкама М. Зайцава. Тут жа працавала і выстава рагачоўскіх майстроў народнай творчасці.

Адбылася цырымонія ўручэння імяных прэміяў Баяна, А. Галіча, А. Кавалеўскага, М. Мельнікава. Сёлета галоўнае ўзнагарода — прэмія Баяна — прысуджана гомельскаму паэту Юрыю Фатневу, які стварыў нямаю творцаў, прысвечаных славянскай гісторыі, а надочы адзначыў сваё 70-годдзе. Сёлета ўпершыню прэзентавана новая літаратурная прэмія імя расійскага паэта Мікалая Мельнікава. Па рашэнні журы за творчасць і грамадскую дзейнасць, накіраваную на ўмацаванне дружбы паміж братнімі народамі, прэмію

атрымалі член Саюза пісьменнікаў Расіі Сцяпан Кузькін і член Саюза пісьменнікаў Беларусі Ніна Шклярава.

Дарэчы, калі ў мінулым годзе за захаванне і развіццё самабытных культурных традыцый прэмію Баяна атрымаў рагачоўскі фальклорны калектыў «Добры вечар», то сёлета такая ўзнагарода накіравалася на Чарнігаўшчыну. Уганараваны ёй і Бранскі тэатр драмы імя А. Талстога.

Арганізатары свята адзначылі Ганаровай граматай за «шматгранную дзейнасць на ніве духоўнага яднання братніх славянскіх народаў» кіраўніка Гомельскай абласной пісьменніцкай арганізацыі Уладзіміра Гаўрыловіча. Да таго ж, гэта пісьменніцкая арганізацыя ўзнагароджана і Ганаровай граматай вобласці і міжнароднай літаратурнай арганізацыі «Славянские колокола».

Уладзімір ПРЫАЗЁРНЫ
На здымку: у ліку ўдзяч-ных гледачоў — бусел.

З Тэгерана ў Беларусь — пераможцамі

У Тэгеране прайшоў IX Міжнародны конкурс на лепшую радыёпраграму, у якім прынялі ўдзел радыёстанцыі больш як трыццаці краін свету, што прадставілі звыш 700 праграм у самых розных намінацыях.

У гэтым конкурсе ўпершыню ўдзельнічала Белтэлерадыёкампанія, і сярод прапанаваных ёю праектаў былі і праграмы радыёстанцыі «Беларусь». Адна з іх, «Народная дыпламатыя», якая вуснамі самых розных людзей, жыхароў нашай краіны і замежных гасцей, распаўвае пра Беларусь, пра яе стасункі з іншымі краінамі, заняла ганаровае другое месца ў намінацыі «Ток-шоу». «Народная дыпламатыя» не першы год гучыць у эфіры, над ёй працуе згуртаваная каманда професіяналаў і аднадумцаў, у тым

ліку, Ларыса Суарэс, Кацярына Крыжаноўская, Кацярына Атраднава, Іна Жыбуль.

У фінал конкурсу, які праходзіў у некалькі этапаў, трапіла і яшчэ адна праграма «Беларусі» — «Чароўны куфэрак», перадача, у якой гучаць беларускія народныя казкі ў перакладзе на англійскую мову.

Увогуле ж, радыёстанцыя «Беларусь», якая свае перадачы адрасуе найперш замежнаму слухачу, апошнім часам значна пашырыла сваю прысутнасць на міжнародным медыя-рынку. Нядаўна яна пачала рыхтаваць штотдзённыя выпускі навін на англійскай мове для Еўрапейскага вяшчальнага саюза. У гасцях у рэдакцыі пабыўаў першы сакратар Пасольства Германіі Маціас Бірман. У выніку было заяўлена пра неабходнасць наладжвання больш цесных кантактаў паміж нашымі краінамі ў галіне электронных сродкаў масавай інфармацыі. У прыватнасці, з нямецкага боку прагучала прапанова аб стажыроўцы беларускіх радыёжурналістаў на буйнейшых нямецкіх радыёстанцыях.

Алесь МАЛІНОЎСКИ

Шанаваць мінулае, дбаць пра заўтрашняе

Замкавы комплекс "Мір" разам з архітэктурна-культурным комплексам у Нясвіжы (рэзідэнцыя княжацкай дынастыі Радзівілаў) і Белавежскай пушчай унесены ў Спіс сусветнай прыроднай і культурнай спадчыны ЮНЕСКА. Менавіта ў гэтым кутку беларускай зямлі (гарадскім пасёлку Мір), сама назва якога выклікае дух замірэння і братэрства, яднаюцца многія віды мастацтваў — ад архітэктуры да жывапісу і музыкі.

ка-культурны цэнтр "Мір" ды іншыя адметнасці нашай краіны, якія нам трэба захаваць для будучых пакаленняў. Захаваць самабытную айчынную культуру, спадчыныя здабыткі, і на гэтым падмурку ажыццяўляць духоўнае і маральнае выхаванне парастаючага пакалення. Мы павінны паважаць і цаніць тое, што засталася ад нашых папярэднікаў, дбаць пра заўтрашняе і шанаваць мінулае. Так вучылі мяне бацькі і школа".

У Міры вядуцца работы па добраўпарадкаванні, адкрываюцца новыя пункты харчавання. Але фінансаванне вядзецца праз Нацыянальны мастацкі музей Беларусі, які ўзначальвае Уладзімір Пракашчоў. Не за гарамі і поўнае завяршэнне работы на Замкавым комплексе. Тут В. Шайбак выказаў надзею на больш узгодненую сумесную працу паміж раённым, абласным кіраўніцтвам, Міністэрствам культуры нашай краіны і Нацыянальным музеем. З развіццём інфраструктуры з'явіцца магчымасць атрымаць дадатковы даход у бюджэт, дзе ўсе яшчэ вісела пыльда "Акадэмічнага", я запыталася: "А дзе ж кнігі?" На што не вельмі ветла жырчына адказала: "Яны вам яшчэ патрэбныя!" Я аглядела тую частку памяшкання, якую мне паказалі, дзе павінны былі быць кнігі. Два стэлажы вельмі сучаснай літаратуры: з вокладамі, на якіх красавалі расфарбаваныя дзяўчаты... І ўсё — з кніжнага асартыменту больш нічога. Але не толькі я, але і наша Акадэмія навук, навукоўцы былі вельмі ўзрушаныя такім становішчам, у якім знаходзілася "Акадэмічная кніга", і прэзідыум тагачаснай АН Беларусі рашыў аднавіць тут кнігарню. Падтрымаў і Першамайскі райвыканкам.

— **Соф'я Антонаўна, вы пайшлі на такі, я сказала б, надзвычай смелы ўчынак.**
— Магчыма... Аднаўленне занябанай кнігарні, пэўна, і ёсць ўчынак. З чаго пачаць? Дзе грошы ўзяць? Лезла, як жаба на купіну. Каб, можа, у той час быў хто, хто б сказаў: "куды ты ідзеш?" — усё іначай магло б атрымацца. Але мне было балюча — за памяшканне, за кнігу, за тое, што пачынаюць знікаць кнігарні... Знік у той час вельмі годны магазін на вуліцы Кірава. Знікла "Навукова-тэхнічная кніга" на плошчы Якуба Коласа. А тут яшчэ бачу, як на вачах пбее "Акадэмічнага"... Нейкая апантанасць была! І ведаецца, пры ўсіх складанасцях мы знайшлі сродкі і пачалі абсталявацца — вылічальнай тэхнікай, мэбляй. Я сама ў сваім кабінце сядзела спачатку на табурэтцы — нічога ж не мелася! Аднавілі краму, адкрылі. І далей нам таксама складала было, бо абавязкова патрабавалася (і мы вельмі гэтага хацелі) набыць статус менавіта акадэмічнай кнігарні.

**Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара**

Як і калісьці, Мір лучыць рэлігійную і свецкую духоўную плынь, інтэлектуальнае, навуковае і мастацкае жыццё. Вельмі сімвалічна, што гэтае мястэчка сталася і цэнтрам ажыццяўлення першага творчага праекта заслужанага калектыву "Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі" пад кіраўніцтвам Міхаіла Фінберга, закліканага ўвасобіць ідэю спрадвечнага адзінства еўрапейскай музычнай прасторы. Беларусь, што існуе ў яе цэнтры, на скрыжаванні заходніх і ўсходніх плыняў, заўсёды была і застаецца важнейшым арэалам злучэння, новага асятлення і пераасэнсавання разнастайных традыцый, своеасаблівым лютэркам, дзейснай мадэллю і асяродкам агульнаеўрапейскага музычнага мастацтва.

Як зазначыў на прэс-канферэнцыі старшыня Карэліцкага райвыканкама Віктар Шайбак, фестываль "Мірскі замак" адгарнуў сваю шостую старонку, а ў наступным годзе абавязкова будзе ладзіцца чарговы, сёмы па ліку. Мірскі замак пад сваімі вежамі зноў аб'яднаў людзей, якія шануюць беларускую гісторыю і культуру, выходзяцца на музычных здабытках.

В. Шайбак падкрэсліў, што айчыннае мастацтва нельга ўявіць сабе без годнага слова, тым больш навуковага (падчас фестывалю прайшла навуковая канферэнцыя "Музычная культура Беларусі: гісторыя і сучаснасць", пра якую будзе змешчаны асобны артыкул). Сёння жадаючых праводзіць канцэрты ля мураў Мірскага замка вельмі шмат. Але са слоў старшыні, голы торс пад фанаграму можна паказаць і ў доме культуры. Бо духоўнае, каларытнае, жывое выкананне на сёння — рэдкае з'ява. А яшчэ Віктар Леанідавіч хацелася б зрабіць комплексны фест: спалучыць выступленні Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі і мясцовыя калектывы, на якія багата карэліцкая зямля.

Віктар Шайбак асобнай тэмай акрэсліў кірункі эканамічнай і сацыяльнай сфер развіцця Карэліцкага раёна. Рэалізуецца сур'езная праграма па добраўпарадкаванні аграгарадкоў і шматлікіх аб'ектаў сацыяльнай сферы. "Мы не шкадуем грошай на галіну культуры, — адзначыў Віктар Леанідавіч. — І пачынаць трэба з дзяцей. Каб яны ведалі, што існуе гісторыя

**Віктар КАВАЛЁЎ
Фота аўтара**

Талентам трэба дапамагаць

Гэтая ўжо крылатая фраза класіка стала для адміністрацыі Калінкавіцкага раёна пэўнай праграмай па падтрымцы мясцовых талентаў. Нядаўна ў раённай бібліятэцы адбылася прэзентацыя калектывнага патэтычнага зборніка «І волшебство, и вдохновение». Яго аўтары — жыхары раёна, людзі самых розных узростаў і прафесій, якіх з'яднала любоў да сваёй малой радзімы. Намеснік дырэктара школы, супрацоўнік прадпрыемства чыгункі, рэдактар праграмы мясцовага радыё, бухгалтар, прадавец, міліцыянер, інспектар аддзела кадраў, выкладчык філасофіі і права, пенсіянерка... А усяго — 28 аўтараў, сярод якіх многія і цяпер жывуць у раёне, а некаторыя нарадзіліся на калінкавіцкай зямлі, але па волі лёсу апынуліся па-за яе межамі. Хтосьці з іх раней дэбютаваў у літаратуры, іншыя зрабілі першыя крокі. «Галоўным набыткам першай кнігі землякоў, для якіх паэзія не з'яўляецца прафесійнай справай, але стала неад'емнай часткай жыцця, лічу тое, што ў іх творах глыбока адлюстравана багатая гісторыя і прыгажосць роднага краю, — адзначыў старшыня Калінкавіцкага райвыканкама Яўген Адамка. — Мы маем намер усяляк спрыяць творчаму станаўленню мясцовых талентаў".

рыцца не многія пачынаючыя паэты і празаікі, крытыкі і драматургі ў гарадах, а тым больш у глыбінцы. Калі браць Гомельшчыну, то акрамя Жытківіцкага і Петрыкаўскага раёнаў, дзе ў свой час здольным літаратарам аказвалася дапамога ў выданні твораў, нешта падобнае ўгадаць цяжка. Што ні гавары, але нярэдка стаўленне ўладных структур да мясцовых творцаў адмысловай увагай не адрозніваецца. На гэтым фоне калінкавіцкі пачын можа служыць нядрэнным прыкладам. Каля пяці мільёнаў рублёў, выдаткаваных на выданне зборніка, па мерках раённага бюджэту — невялікая сума, але справа вельмі вартая. І хоць не ўсе творы ў кнізе роўныя па тэхніцы і ўзроўні мастацкай выразнасці, зборнік

у цэлым атрымаўся. Па словах Уладзіміра Гаўрыловіча, кіраўніка Гомельскага аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі, кніга калінкавіцкіх аўтараў можа прэтэндаваць на "месца пад сонцам" у традыцыйным конкурсе імя Кірылы Тураўскага, што праходзіць на Гомельшчыне, у намінацыі "Калектывны зборнікі".

Што тычыцца прэзентацыі, намаганнямі арганізатараў вечарына ператварылася ў запамінальнае літаратурнае свята. З вершамі, песнямі ў аўтарскім выкананні, з кветкамі і шчырымі дыялогамі.

**Мікалай ЖДАНОВІЧ
На здымку: аўтары кнігі каля раённай бібліятэкі.
Фота аўтара**

Дзесяць гадоў таму надзвычай папулярны сёння магазін "Акадэмічная кніга" перажыў другое нараджэнне. А ў 90-я гады мінулага стагоддзя гэта ўнікальнае прадпрыемства знаходзілася, так бы мовіць, у коме.

Кнігарня была заснавана ў сярэдзіне 70-х гадоў, і тады беларускі магазін уваходзіў у склад аднайменнай Маскоўскай гандлёвай фірмы — "Акадэмічная кніга". Як распусці Саюз, на плошчы крамы, дзе валадарыў дух асветніцтва, пусцілі прыватную фірму, тая прадавала футра, дарагую касметыку, аўдыё-, відэатэхніку — усё вельмі далёкае ад кнігі.

Кнігарня на праспекце

— Цяжка было ўсё гэта назіраць, — распавядае цяперашні дырэктар кнігарні Соф'я ЖЫБУЛЕўСКАЯ. — Зайшоўшы аднойчы ў закуток, дзе ўсе яшчэ вісела пыльда "Акадэмічнага", я запыталася: "А дзе ж кнігі?" На што не вельмі ветла жырчына адказала: "Яны вам яшчэ патрэбныя!" Я аглядела тую частку памяшкання, якую мне паказалі, дзе павінны былі быць кнігі. Два стэлажы вельмі сучаснай літаратуры: з вокладамі, на якіх красавалі расфарбаваныя дзяўчаты... І ўсё — з кніжнага асартыменту больш нічога. Але не толькі я, але і наша Акадэмія навук, навукоўцы былі вельмі ўзрушаныя такім становішчам, у якім знаходзілася "Акадэмічная кніга", і прэзідыум тагачаснай АН Беларусі рашыў аднавіць тут кнігарню. Падтрымаў і Першамайскі райвыканкам.

Соф'я Антонаўна, вы пайшлі на такі, я сказала б, надзвычай смелы ўчынак.

— Магчыма... Аднаўленне занябанай кнігарні, пэўна, і ёсць ўчынак. З чаго пачаць? Дзе грошы ўзяць? Лезла, як жаба на купіну. Каб, можа, у той час быў хто, хто б сказаў: "куды ты ідзеш?" — усё іначай магло б атрымацца. Але мне было балюча — за памяшканне, за кнігу, за тое, што пачынаюць знікаць кнігарні... Знік у той час вельмі годны магазін на вуліцы Кірава. Знікла "Навукова-тэхнічная кніга" на плошчы Якуба Коласа. А тут яшчэ бачу, як на вачах пбее "Акадэмічнага"... Нейкая апантанасць была! І ведаецца, пры ўсіх складанасцях мы знайшлі сродкі і пачалі абсталявацца — вылічальнай тэхнікай, мэбляй. Я сама ў сваім кабінце сядзела спачатку на табурэтцы — нічога ж не мелася! Аднавілі краму, адкрылі. І далей нам таксама складала было, бо абавязкова патрабавалася (і мы вельмі гэтага хацелі) набыць статус менавіта акадэмічнай кнігарні.

Зараз уваходзім у структуру Акадэміі навук, і зразумела, якім магазін павінен быць па асартыменце кніг. Я не хацела, каб гэта была звычайная кніжная крама. Але памаленьку справу зрушылі, і на наступны 1999 год я паехала на міжнародную кніжную выставу, паставіла сабе мэту — пазнаёміцца з б'южэтам ўладальнікамі кнігарні. Ведаецца, калі падышла да іх стэндаў і прадставілася, што я цяперашні кіраўнік магазіна "Акадэмічнага", Тацыяна Іванаўна Бялова — былы яе дырэктар — заплакала: іхняе "дзіця" рэаніміраванае! І пачаліся нашы дзелавыя ўзаемаадносіны.

Вашу краму ставяць упоравень з такімі вядомымі ў краіне кнігарнямі-патрыярхамі, як "Пагіпсісны выданні", "Веды"...

— Бясспрэчна, да сваіх калег да іх працы я стаўлюся з удзячнасцю. Але наша кнігарня адрозніваецца ад усіх, асартымент наш адрозны ад іншых. На сённяшні дзень гэта, можа, адзіны такі магазін у рэспубліцы.

Не ўзнікала задумы зрабіць філіялы па абласцях?

— Узнікала. Але ад таго, што пачыналі мы фактычна з нуля, ды і мінула толькі два гады, як разлічыліся з даўтамі, пачынаць новае зноў, можа,

ранавата... Пры такой нестабільнасці, калі прадпрыемствы то з'яўляюцца, то знікаюць — вельмі складана. Лепш накіраваць сілы на развіццё гандлю на гэтых плошчах. А па-сапраўднаму развіваць справу, асабліва ў абласцях, дзе ёсць навуковыя ўстановы, дзе прадпрыемстваў шмат — трэба.

Чытач у вас невыпадкавы. Сюды не заходзяць тыя, хто шукае нешта абстрактнае. Наадварот, сюды ідуць этанакіравана... Як жа вы працуеце з такімі пакупнікамі?

— Сапраўды, выпадковыя чытачы нас баяцца. Хаця ў нас ёсць і мастацкая зала, і дзіцячая, і для школьнікаў. Але хто гэтага не ведае, той мінае кнігарню, хоць мы разлічваем на розныя катэгорыі чытачоў.

У нашым штатным раскладзе ёсць такая пасада, які маркетолог, спецыяліст па маркетынгу. Ён рыхтуе спісы па прадпрыемствах, якія ім неабходная літаратура. Шукаем зацікаўленыя арганізацыі, і працуем для іх.

У нас ёсць карта, на якой пазначаны пакупнікі з нашай рэспублікі...

"Акадэмічнага" цяпер — прыбытковы магазін?

— Бясспрэчна. Нас тут на футра замянілі б даўно! Калі былі б стратныя, адразу б сказалі: ідзіце ў Шабаны!

Дарэчы, зараз такое становішча ў гандлі, што менавіта кнігарні адроджаюцца з цэнтра на перыферыю. Але ж у гэтым выпадку і кніга становіцца як бы па-за ўвагаю, прыніжаецца яе значнасць...

— Тое, што з галоўных вуліц гарадоў прападаюць кнігарні — балюча. Адна з апошніх непрыемных вестак — знік магазін "Ноты". Каму ён перашкаджаў? У музыкантаў, што пасля прыходзілі да нас, не было слоў, каб выказаць свой боль. Калі ў нашым грамадстве не будуць падымаць значнасць кнігі, не дапамогуць ёй — пачынаючы ад прадаўца і заканчваючы кіраўніцтвам краіны, то мы шмат што згубім, і будзем надалей співацца...

Насупраць гэвярэй у вас стаіць кніга-візітоўка М. Гарэцкага... Імкняцца паказаць найкаштоўнейшыя здабыткі, што ёсць у беларускім друку?

— Бясспрэчна. Нашы вельмі значныя навінкі павінны быць заўважаныя. У нас не хапае плошчаў, таму кнігі ставім рабром, а каб наведнікі ўбачылі новы фаліянт — абавязкова трэба паказаць усю яго вокладку. Дык мы зрабілі адмысловы столик для выстаў — самае значнае месца ў зале.

Зараз наш кніжны рынак запаланілі расійскія выданні. У кнігарнях звычайна толькі 8 — 10 працэнтаў беларускіх кніг. Як жа вы ў такіх умовах прапагандуеце наша, айчыннае?

— Адаём прыярытэт беларускай кнізе. Асабліва навуковай, мастацкай, дзіцячай. Нежк Адам Мальдзіс, які наведвае кнігарню не адзін год і купляе шмат кніг, зазначыў: калі гаварыць пра беларускую кнігу, то ваша крама самая надзейная, бо тут можна знайсці амаль усё выдадзенае.

Зараз кнігу можна і па Інтэрнеце знайсці, можна пачытаць на іншых носійтах. У сувязі з гэтым якім вам бачыцца лёс звычайнай друкаванай кнігі і лёс кнігарняў?

— Адназначнага адказа няма. У нас шмат адукаваных людзей, якія цягнуцца да кнігі. Але — ідзеш па вуліцы, і бачыш, як п'юць піва — душа баліць. Я думаю, краіна не павінна згубіць крынічку сваёй духоўнасці. Кніга — вечная, і яна вельмі ўплывае на светапогляд чалавека. І па тым, як чалавек яе чытае, які гартае, як трымае яе ў руках, глядзіць на яе — я магу сказаць, што гэта за асоба.

**Ірына ТУЛУПАВА
Фота аўтара**

Даўно і не намі сказана, што дзеці — гэта наша будучыня. Ад таго як іх выхоўваюць, якое ў малечы здароўе ў маленстве, залежыць ў большасці і аблічча ўсёй нацыі, сацыяльны і псіхічны стан дарослых людзей, усяго народа.

Дзеля гарманічнага развіцця

«Пакуль у душы свята агонь гарыць»

Гэтыя радкі паэта Аляксандра Фаміча Шпыркова можна ўзяць эпіграфам да ўсёй яго творчасці.

Творчы вечар паэта, падрыхтаваны Віцебскім абласным аддзяленнем грамадскага аб'яднання "Саюз пісьменнікаў Беларусі" і Віцебскай абласной бібліятэкай імя Леніна, сабраў у зале беларускай літаратуры пісьменнікаў, сяброў юбіяра, шматлікіх чытачоў, якія прыйшлі павіншаваць яго з 70-годдзем.

А. Шпыркоў нарадзіўся на Расоншчыне, закончыў Магілёўскі педагагічны інстытут, Мінскую вышэйшую партыйную школу. Настаўнічаў, узначальваў камсамольскую арганізацыю буйнейшай Усеаўскай будоўлі "Нафтабуд" у Наваполацку. Працаваў у друку. Каля 20 год — у рэдакцыі абласной газеты "Віцебскі рабочы". Чытачы старэйшага пакалення адклікаліся пісьмамі на многія артыкулы А. Шпыркова, якія ўзнімалі надзённыя праблемы прамысловасці Віцебшчыны, засяроджвалі ўвагу грамадства на ролі кіраўніка ў працоўным калектыве, расказвалі пра людзей працы і знаёмлілі з перадавым вопытам у розных галінах народнай гаспадаркі.

Пісаць вершы А. Шпыркоў пачаў яшчэ ў школе. Першыя з іх былі надрукаваны ў полацкай газеце "Шлях камунізму". Пазней былі публікацыі ў рэспубліканскіх выданнях: штотыднёвіку "ЛіМ", часопісе "Маладосць", газетах "Чырвоная змена", "Знамя юности", "Сельская газета" ды іншых.

А. Шпыркоў вядомы як аўтар кнігі "Карабель мой блакітна-зялёны" і як адзін з аўтараў калектывнага зборніка "Сцяжына". Вершы паэта таксама друкаваліся ў шэрагу выпуску альманаха "Дзвіна".

Асноўныя тэмы паэтычнай творчасці — лірыка, філасофскае асэнсаванне жыцця, ролі паэта ў грамадстве, адказнасці чалавека за экалогію планеты і за экалогію душы — сваёй і тых, хто побач. Паэта хвалююць пытанні захавання міру, прыгажосць і вечная песня кахання, мараль і духоўнасць у сучасным свеце.

На сваім творчым вечары юбіляр чытаў вершы: тыя, што друкаваліся раней, і новыя. "Урокамі паэзіі" назваў гэтую сустрэчу старэйшы паэт Віцебшчыны Барыс Бележэнка, які працаваў разам з юбілярам у рэдакцыі абласной газеты. Добрымі ўспамінамі падзяліўся ветэран журналістыкі Чэслаў Якубовіч. "Гэта было свята для "Віцебскага рабочага", калі выходзіла старонка вершаў Аляся Шпыркова", — сказаў ён. З цёлымі словамі звярнулася да юбіяра дзіцячая пісьменніца Майна Бабарыка, а работнікі абласной бібліятэкі падарылі яму паэтычнае віншаванне.

Творчы вечар правяла паэтэса, старшыня Віцебскага абласнога аддзялення ГА "Саюз пісьменнікаў Беларусі" Тамара Краснова-Гусачэнка. Яе тактоўнасць, мяккасць, шчырасць сталі той галоўнай нотай, якая вызначыла стыль літаратурнага вечара. У святочны дзень яна ўручыла юбіляру Дыплом Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Дарэчы, гэта дзесяты юбілей, які сёлета адзначылі віцебскія пісьменнікі.

Валянціна АЛЕЙНІКАВА

ленавітых дзетак спецыяльны банк дадзены.

Перш за ўсё мне кінулася ў вочы, што кожны тыдзень, па пятніцах, дзеці слухаюць сапраўдны, не пабаюся гэтага слова, курс пад назвай "Развіццё беларускага маўлення". Вось каб нашых дарослых хто гэтак вучыў! І дзеці не толькі слухаюць, яны адказваюць на пытанні пра краіну ў якой жывуць, пра сваю сталіцу, удзельнічаюць у спецыяльных КВЗ, іншых гульнях, ведаюць шмат беларускіх слоў і выразаў, а галоўнае, робяць усё гэта з ахвотай і задавальненнем. Дзеці, як вядома, усё спасыраюць і засвойваюць праз гульню.

Прывіццё патрыятызму, гонару за сваю Радзіму і нацыю — вось мэта заняткаў ва ўсіх групах садка. І спраўляюцца педагогі са сваімі абавязкамі на "выдатна".

У сярэдзіне 2007 года Святлана Васільеўна Кішко ўдзельнічала ў 10-й Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі пад назвай "Развіццё творчых здольнасцей у працэсе навучання і выхавання па сістэме ТРІЗ". Адбылася гэтая канферэнцыя ў горадзе Чэлябінску і там наша прадстаўніца зрабіла змястоўную справаздачу на тэму "Праектная дзейнасць у педагагічнай практыцы". Беларускі вопыт быў выслуханы з вялікай увагаю і ўдзячнасцю, а Святлана Васільеўна адзначана спецыяльным пасведчаннем.

Так, аб'ядноўваючы намаганні педагагаў-выхавацеляў, медыцынскага персаналу паліклінікі № 16, бацькоў ды шэффаў-будаўнікоў, Святлана Іванаўна Вітчанка і Святлана Васільеўна Кішко дасягнулі значных вынікаў у аздараўленні і выхаванні маленькіх грамадзян Беларусі. І вынікі гэтыя ўражваюць.

Былі зняты з дыспансернага ўліку 48,5 працэнта дзетак з хронічнымі захворваннямі. А ёсць у медыкаў яшчэ паказчык пад назвай "гарманічнае развіццё дзяцей". У садку № 519 гэты паказчык складае 90,6 працэнта. Спецыялісты сцвярджаюць, што гэта вельмі высокая лічба.

У калектыве былі, ёсць і будуць існаваць яшчэ многія нявырашаныя пытанні і праблемы.

Гэта толькі здаецца недасведчаным людзям, што выхавацелі і кіраўнікі садка маюць справу толькі з дзецьмі. Не, персанал дзіцячага садка № 519 працуе і з дарослымі людзьмі, з бацькамі сваіх выхаванцаў, а гэта на мой погляд, значна цяжэй, чым з малымі дзецьмі.

Некалі старажытны філосаф Мантэнь казаў, што асоба чалавека фарміруецца гадоў да пяці. І ўсяму што ў нас ёсць, і добраму, і не вельмі, мы павінны быць удзячныя нашым нянечкам, матулям, тым, хто спавівае нас у раннім дзяцінстве.

Таму да гэтага пераліку трэба абавязкова дадаць і сённяшніх нашых выхавацеляў у дзіцячых садках, тых ад каго нашы дзеткі першымі чуюць словы Радзіма, Беларусь, Айчына, тых хто вучыць іх "Развіццё беларускага маўлення". Скажам ім усім вялікі дзякуй!

Ігар ВАЛАСЕВІЧ

На сёння ў Мінску налічваецца больш як шэсць соцень дзіцячых садкоў, а ў кожным раёне прыблізна па 60 адзінак, у залежнасці ад колькасці насельніцтва. Напрыклад, у Фрунзенскім раёне іх шэсцьдзесят пяць.

Не ўсе з іх аднолькавыя: ёсць лепшыя, маюцца і, так бы мовіць, сярэдняй якасці. Ёсць нават асобныя дзіцячыя садкі, якія з'яўляюцца прыватнымі і кошт утрымання дзетак у іх не кожным бацькам па кішэні. Але не пра гэта гамонка.

Пераважная большасць нашых дзіцячых устаноў знаходзіцца пад апекаю дзяржавы. Яны маюць шэффаў, гэта значыць, вытворчыя прадпрыемствы, якія маленькім грамадзянам аказваюць шэфскую дапамогу.

На аглядзе-конкурсе дзіцячых садкоў па выніках 2007 года ў намінацыі "на лепшую арганізацыю працы па ахове здароўя дзяцей" першае месца ў сталіцы было прысуджана дзіцячаму садку № 519, які знаходзіцца ў Фрунзенскім раёне. Каб палепшыць здароўе малых, намаганнямі калектыву ды яго кіраўніцтвам перш за ўсё створана належная матэрыяльная база. У спальных памяшканнях, там дзе дзеткі адпачываюць, пастаўлены, напрыклад, спецыяльныя іанізатары, там жа знаходзіцца мноства ўмела падобраных пакаёвых раслін, якія таксама ачышчаюць паветра. Такі падбор называецца фітамодулямі і дзякуючы яму дзеткі спяць у чысціні і камфорце, зручна сябе адчуваючы.

А што ўжо казаць пра дзіцячае харчаванне! Корміць іх не менш за пяць разоў штодзённа. Спецыяльна дадаюць у ежу пяршчку, часнок, кроп, моркву... У дзіцячым рацыёне заўсёды ёсць садавіна, гародніна, сокі ды яшчэ мноства розных прысмакаў. Калі гаворка ідзе пра дыетычнае харчаванне, дык па загадзе ўрачоў складаецца да пяці дыет штодня. У харчоблоку ўсталяваны шчыльныя фільтры для вады, а пітная вада малым дзецка толькі бутэлічная.

У гэтым садку да кожнага дзіцяці падыходзяць асобна. Займаюцца кожным маленькім выхаванцам індывідуальна —

лютым 2008-га, споўнілася акурат дваццаць гадоў.

У кожнай медыцынскай ды аздараўляльнай дзіцячай установе (а такой, як ужо было сказана, з'яўляецца дзіцячы садок №519) рэгулярна праводзіцца маніторынг здароўя дзяцей, што паступаюць. На жаль, і ў нас, і ў іншых краінах заўважана, што агульны стан дзіцячага здароўя пагаршаецца.

Каб палепшыць здароўе малых, намаганнямі калектыву ды яго кіраўніцтвам перш за ўсё створана належная матэрыяльная база. У спальных памяшканнях, там дзе дзеткі адпачываюць, пастаўлены, напрыклад, спецыяльныя іанізатары, там жа знаходзіцца мноства ўмела падобраных пакаёвых раслін, якія таксама ачышчаюць паветра. Такі падбор называецца фітамодулямі і дзякуючы яму дзеткі спяць у чысціні і камфорце, зручна сябе адчуваючы.

А што ўжо казаць пра дзіцячае харчаванне! Корміць іх не менш за пяць разоў штодзённа. Спецыяльна дадаюць у ежу пяршчку, часнок, кроп, моркву... У дзіцячым рацыёне заўсёды ёсць садавіна, гародніна, сокі ды яшчэ мноства розных прысмакаў. Калі гаворка ідзе пра дыетычнае харчаванне, дык па загадзе ўрачоў складаецца да пяці дыет штодня. У харчоблоку ўсталяваны шчыльныя фільтры для вады, а пітная вада малым дзецка толькі бутэлічная.

У гэтым садку да кожнага дзіцяці падыходзяць асобна. Займаюцца кожным маленькім выхаванцам індывідуальна —

так, каб яму было камфортна і ўтульна. Выхавацелі ведаюць і хатнія ўмовы пражывання дзяцей, працуюць з бацькамі, вучаць іх з самага пачатку фарміраваць у малых здаровы лад жыцця. У гэтым дзіцячым садку стварылі сваю, адметную сістэму фізічнага аздараўлення дзяцей.

Калі Святлана Іванаўна Вітчанка акрамя агульнага кіраўніцтва дзіцячай установай спецыялізуецца на фізічным аздараўленні падапечных, дык яе намесніца Святлана Васільеўна Кішко працуе над фарміраваннем дзіцячага інтэлекту, над выяўленнем і развіццём іхніх здольнасцей. Калі ў 6-і дзіцячых групах разглядаеш лісты штодзённага заняткаў, то здзіўляе мноства мерапрыемстваў. Дзеці — асобы творчыя, трэба толькі іх творчасць заўважаць і накіроўваць. Святлана Васільеўна складае метадычныя і арганізацыйныя планы, пільна сочыць за іх выкананнем. Маленькія творцы лепяць з пластыліну, малююць, нешта рэжучь-склейваюць ды музыкаю займаюцца. Іхнія ручкі аказваюцца здатнымі на многае. Вядома, тут шмат залежыць ад выхавацеляў у групах. Руплівыя і добрыя, яны імкнучца кожнаму дапамагчы, у кожнага выявіць свае здольнасці. Тут працуюць па сістэме, якая называецца "асабова-арыентаваная мадэль адукацыі". Гэта азначае, што канчатковым вынікам працы з'яўляецца фарміраванне Асобы. Здольных дзяцей тут улічваюць індывідуальна, нават склалі на такіх та-

Гравітацыя кола

Сучасная беларуская проза знаходзіцца на пераходным этапе. У ёй актыўна ідуць працэсы "мастацкай самарэгуляцыі". За савецкім часам было прынята гаварыць як пра нібыта выдавочнае: "пра ідэйнае адзінства і жанрава-стыльваю разнастайнасць" прозы. Аднак больш чым выдавочным было іншае: ідэйнае адзінства падтрымлівалася цэнзурай, а жанрава-стыльваю разнастайнасць уяўлялася фікцыяй, бо ў прозе не было зусім або прысутнічалі ў зародковым стане ці адзінкавых прыкладах і фантастыка, і дэтэктыў, і нават мастацка-гістарычны жанр, у якім дзейнічаў амаля адзін Караткевіч. Згодна тагачасным "сур'ёзным" уяўленням, на якія арыентаваўся галоўліт, прыгодніцтва знаходзілася месца пераважна ў дзіцячай літаратуры, а містыцы, як "сродку ачмурэння народных мас", і эротыцы, як "выдатку гнілой буржуазнай культуры", увогуле адмаўлялася ў правае на існаванне ў літаратуры. Таму напрыканцы XX стагоддзя наша проза заставалася выключна жанрава крывабокай і выхлістай.

абумоўлена мая цікавасць да выданняў серыі "Сучасны беларускі дэтэктыў", заснаванай у "Мастацкай літаратуры" ў 2004 годзе. Таму і выдадзеная ў гэтай серыі кніга Леаніда Маракова "Записи забітага кантрабандыста: апа-вяданне, абразкі" трапіла на мой стол невыпадкова.

Пачынаем знаёмства з выходных звестак і анатацыі. Наклад — паўтары тысячы. Здзівіла, што тэксты рыхтавалі ажно чатыры стылістычныя рэдактары. Пры чытанні гэта будзе вельмі адчувальным. Аднак для дэтэктыва мова не галоўнае. "Постмадэрнісцкае апа-вяданне-загадка, крымінальны аповед, вострасюжэтная любоўная навела, невялікі абразок і проста занатоўка нечаканай думкі — жанры, у якіх працуе пісьменнік", — рэкламуюць выдаўцы. Усе творы згрупаваны ў чатыры раздзелы: "Сшытак забітага кантрабандыста", "Крымінальны апа-вяданні", "Апа-вяданні пра каханне" і "Записи". Заінтрыгавалі! Ды, будзем мець на ўва-зе, што слова інтрыга паходзіць ад лацінскага "забытыца". Думаецца, выданне гэтай кнігі не было пазбаўлена спадзявання-разліку на сенсацыйнасць.

У нашай прозе Леанід Маракоў — першы паўнаватасны калумб фарцы. "Фарцоўнік. Скарочана — фарцы. Слова кагадзе вядомае. Але нешчаслівае: міль-

ганула ў гісторыі і знікла. Мільганула нядаўна, а знікла даўно. Як і тыя, каго так называлі", — так пачынаецца апа-вяданне "Фарцы". Ці не гучыць гэтае шкадаванне слова як прызнанне, што празаік на 30—20—10 гадоў "спазніўся" ў вызначэнні і мастацкім акрэсліванні абмаляваных ім сітуацый, канфліктаў і жыццёвых схем? Аўтар — апа-вядач-апа-вядальнік аблуднай рэчаіснасці, савецкай і пост. З яе рэаліямі героі пісьменніка катэгарычна не згодныя, але вырвацца з прыцягнення яны не здольныя. На працягу ўсёй кнігі малюецца па сутнасці адзін тып героя, у якога розны ўзрост, але адны стэрэатыпы паводзінаў, адны жыццёвыя стандарты, адны запатрабаванні... І таму ўзнікае нейкае прыкрае адчуванне запраграмаванасці. І ўсё шмат разоў ідзе па коле. "Замкнёны круг атрымаўся", — сцвярджае аўтар у "записе" "Класны хлопец". І гэта гучыць як лейтматыў у многіх творах. Што такое? Неадоляная мастацкая гравітацыя, з якой не можа вымкнуцца аўтар? Ці можа выдаткі аскамінага "чэснага рэалізму", калі творца апісвае толькі тое, што добра ведае, што перажыў?

Літаратурнай вынаходкай далёкага XVIII стагоддзя стала спавядальная проза. "Записи забітага кантрабандыста" — гэта пераважна пазбаўленыя сентыментальнасці адметныя "спавядальныя аповеды" колішняга фарцоўніка пра сваю нялёгкую долю. Жыццёвыя стымулы скразнога і ключавага героя большасці апа-вяданняў да банальнасці зразумелыя: вырвацца з усеагульнага жабрацтва, накарміць сябе, а пазней сям'ю і дзяцей (ўсё дзеля іх), ну і трывіяльна апрануцца ў фірмовае, слушаць фірмовае на фірмовай ж апаратуры. Вось, мабыць, і ўся быццёвая псіхалогія. Нават элементы прыгодніцтва і авантурнасці не самамэта для аўтара. Яны нібы выпадковыя, але абавязковыя даўжакі да існасці канкрэтнай асобы з рэальным рызыкавым заняткам. Канцэпцыя асобы героя?.. Асноўнае — нелетученнік, а прыхіль-

нік і нават закладнік рэальных спраў, якія, хай сабе, і не ўхваляюцца законам. Механізм: недзе танна купіць, а потым дорага перапрадаць.

У літаратуры існуюць часам героі без радзімы, прычым як без вялікай, так і без малой. Маракоўскія якраз з такой катэгорыі. Усё, што вакол іх, — гэта розныя "падрабязнасці". Аднак празаік не побытаапісальнік. Дагматыкі ў прозе, па маім назіраннях, звычайна эвалюцыянуюць да псіхалагізму і філасафічнасці. Прагматыкі ж цяпер — у бок містыкі. Апошнія і назіраецца ў прозе Маракова. Яна падзейная, падкрэслена сюжэтная, зараджаная на інтрыгоўнасць, нонінтэлектуалізм ды ігнараванне высковасці, калі можна так сказаць, у адначасце. Перад намі гарадскія героі, якіх неўзабаве можна будзе назваць нават традыцыйнымі для нашай літаратуры. Інавацыя. Літаральна — гэта падманутыя, але ўвішныя маладзёныя вялікай дзяржавы, у якой яны, нягледзячы ні на што, "жылі", або забяспечаныя, але нейкія разгубленыя мужчыны незалежнай краіны, у якой яны ўсяго толькі "існуюць". Яны дзеюць па-за палітыкай, вонкава ўвогуле па-за сацыяльнай барацьбой, хоць увесь час і змагаюцца (залагоджваюць!) са сквапнымі мытнікамі, хцівымі міліцыянтамі, абнагелымі ды расперанымі бандытамі. На старонках кнігі больш чым дастаткова жорсткасці ды гвалту, якія нібы становяцца атрыбутамі маральнай глухаты ўсіх. Вершце? Негатыў жыцця, паказаны Мараковым, ці па-маракоўску — гэта і ёсць само жыццё ў яго стабільных і сутнасных праявах. Аднак гэта не чарнуха.

"Записи..." Маракова складаюцца з больш чым паўсотні твораў. Пры рэцэнзаванні такіх зборнікаў звычайна вылучаюцца-вылучваюцца два-тры апа-вяданні, якія выдаюцца крытыкам як найбольш рэпрэзентатыўныя. Не пайду гэтакім шляхам, бо не хачу капю (для неабазнаных — 60) ператвараць у двойку ці тройку. Прасцей было б на абмежаванай газетнай прасторы правесці якое міні-даследаванне, напрыклад, паэтыкі назваў апа-вяданняў празаіка. Ды, каго гэтым зацікавіш? Рытарычная паўза...

Памятаеце, у анатацыі згадваецца "постмадэрнісцкае апа-вяданне-загадка"? На жаль, у зборніку наўрад ці знойдзецца твор, які б дакладна трапляў у гэткую жанравую намінацыю. Баль-

закрануў за жывое: у фрагменце, калі Ганна з Феліксам корпаюцца ў рэчах забітага дзеда, аўтары гавораць пра тое, што праз кароткі час Ганна ведала ўжо і марку фотаапарата, якім былі зробленыя здымкі. Але чытач чамусьці не ведае таго, што ведае Ганна, але затое ён валодае несумнеўна бяспэчнай інфармацыяй пра тое, што рэчы былі накрытыя газетай "Звязда". Ну насамрэч, праўдзівей бы ўжо марка фотаапарата.

* * *

Па сутнасці, гісторыя Ганны і Фелікса ёсць паўтор мінулага (атрымліваецца адзін сюжэт, але ў квадраце) — паўтор прыгод і кахання Ванды Мятліцкай і Станіслава Краўскага: сустрэча ў людным месцы, пачуццё "з першага погляду", хуткае развіццё адносін, уплывовы альякун, якому здрадзілі і які не даруе, кароткачасовы арышт кавалера па "левай" справе, скаруб і спроба збегчы ад рэальнасці, цяжарнасць і выратаванне толькі жаночай паловы таңдэму. Дзеля поўнага супадзення лінэй аўтарам нават давалася некуды падзець труп Фелікса (паводле сюжэта ён таямніча знік з лядоўні), бо ў гісторыі першай Ванда Мятліцкая выкупіла праз адваката за хабар цела свайго каханага Станіслава. Містыка! Труп знік — а вось анёл з'явіўся. І трымае ў сваіх руках палатно Дзюрэра.

* * *

І яшчэ цікава: вось чаму ў такога "супермужчыны", пантовага героя, бізнесоўца Алекса Фасманскага на стала ў більярднай стаіць магнітафон і "кардонка з касетами"? Даніна памяці?.. Спідар гаворыць пра тое, каб купіць які-небудзь завод, а не можа набыць сучасную аўдыёапаратуру? Тым больш, што і раман пазначаны 2008-м годам. Дваццаць першае стагоддзе кроць па планеце! Касетнік, як мне здаецца, гэта помнік стагоддзя мінулага. І не месца яму ў пакоі пасляховага бізнесоўца з амбіцыямі і прагай грошаў.

Дарэчы, нарэшце вага долара значна зменшылася і ў літаратурных творах! Тут за "цёмнымі" справы (я гавару пра сучасную сюжэтную лінію) расплачваюцца ў еўра і жыццёвыя дробязі ацэньваюцца ў еўрапейскай валюце.

Пульсуючы раман

Нейкім чынам лёс (у асобе аднаго спадара) падсунуў мне пад нос найноўшы беларускі дэтэктыў: маўляў, пачытай, пазнаёмся, памяркуй і скажы, што думаеш... Даўно не чытала нічога з сучаснага. А дэтэктывы наогул для мяне як чытача — з'ява калі не новая, то, па сутнасці, не адкрытая. Сорамна. Таму — чаму б не? Назва добрая — "Цень анёла", да аўтараў — Максіма Клімковіча і Уладзіміра Сцяпана — асабістай непрыязні не маю...

...І першае, што кінулася ў вочы, дык гэта нейкая пульсаванне, што зададзена на самым пачатку. Калегі-чытачы, зразумейце мяне правільна; проста літаральна ад першага сказа праз дзве-тры старонкі праходзяць гэтыя словы-напаміны, што пазначаюць дыскрэтнасць: *каліцася, смяяўся, перарывіста, трымцеў, перарывісты; пульсавала, мігталівае* і г.д. І такім чынам мы проста запраграмаваны на пэўную пункцірнасць. Ды так яно і ёсць. Сама структура не з'яўляецца лінейнай. Нават зрокава (добрая прыдумка) — ёсць тры варыянты набору тэксту.

Як мне падаецца, раман добра падышоў бы для радыёспектакля. Проста-такі чую два галасы — спакойны, крыху стомлены жаночы і энергічны, нават паспешлівы, мужчынскі. Па праўдзе кажучы, каб не гэты жаночы голас з яго разважлівасцю, няспешнасцю, замільваным спакоем, мне б усё гэта хутка надакучыла. Чэксты, Дзяржынскі, куля ў патыліцу... усё гэта было шматкроць... не гэтага хочацца. Ды і нават жаночы голас хутка пачынае гаварыць "сюжэтна". І хочацца збегчы ад стрэлаў і ад чэкістаў...

Дарэчы, галасоў не два, а тры, але мне чуюцца толькі адзін жаночы. Арыгінальная ідэя — злучыць тры аповеды ў адно. Да таго ж, галоўны крытэрыў падзелу — не часавы і нават не сюжэты (бо ўсе тры лініі — ці колькі іх там — вядуць у адну кропку: Ганна Мятліцкая). Я б назвала яго пазіцыйным.

Урэшце складаецца ўражанне, што не два і не тры, а безліч нейкіх людзей

спрабуюць раскажаць табе нешта адно, але кожны па-свойму, і ў тым гомане ты выходзілаеш то адзін голас, то другі... Спрабуеш зразумець і скласці ўсё ў адно, як пазл.

А можа, усё гэта толькі даніна гіпертэкставай сучаснасці? Своеасаблівы варыянт гіперкнігі?.. Так і ёсць! Вось вам некалькі аўтаномных сюжэтаў, спадар чытач, выбірай ды ідзі: хочаш — табе Дзяржынскі і кампанія, чэксты, здрада; хочаш — святары з пудамі золата і каштоўнымі камянямі ў карціне, а хочаш — Ганна з Феліксам, яшчэ адна карціна і нібыта анёл... Толькі гіперспасылка не хапае. Але каголькі раман усё ж такі пабачыў свет на паперы, а не ў віртуальнай прасторы, ён мусіў быць чытальным... Таму і звязкі ёсць паміж сюжэтнымі лініямі. Не ўсё так проста.

Яшчэ адно: адчуванне, як ад сучасных расійскіх папсовых фільмаў — рэклама, рэклама, рэклама. Калі здымаць стужку, то спіс патэнцыйных спонсараў і складаць не трэба, ён ужо існуе ў самім рамане — кампанія "Опель", "Мерседэс", рэстаранцы "Журавінка", кінатэатр "Перамога", ГУМ, Белпошта і газета "Звязда" (ну... апошняе сумнеўна).

А яшчэ, прызнацца, пасля першай згадкі пра дарагі майму сэрцу Ракаў я ўсё чакала, што сюжэт абавязкова туды збочыць. Зразумела, не адразу. Аўтары ж вырашылі інакш — і збочылі ў Мсціслаў... А я, акрамя яшчэ адной згадкі і ўдакладнення "Ракаў, Мінская вобласць" (а яшчэ Валожынскі раён! І тут ёсць, дзе схаваць карціны; і гарадзішча ёсць, і музей, і шмат што яшчэ...

не горш за Мсціслаў) больш нічога і не атрымала.

А наогул ужо першая частка рамана атрымалася настолькі геаграфічна стракатай, што чытачу лёгка заблукаць у лабірынтах мастацкай прасторы, да таго ж уся геаграфія блытаецца ў часавых зрэзах. Таму... Ну вось паглядзіце самі: Мінск, Мсціслаў, Варшава, нямецкі маёнтак барона фон Штайна, Франкфурцкі і Мінскі аэрапорты, Нясвіж, Вільня, Масква і Гданьск... Прызнаюся, я вельмі дрэнна арыентуюся ў прасторы. І каб не згубіцца, даводзіцца перачытваць.

Дарэчы, як на маю думку, то калі чытач добраахвотна вяртаецца да твора, значыць, твор насамрэч нечага варты. Разумеецца? У ім нешта ёсць. Проста напачатку можна толькі адчуць, а пасля ўжо — разабрацца. Вось і разбіраюся. Але што чытаючы "Цень анёла", не заснеш — то гэта дакладна. Прыходзіцца варушыць мазгамі, не расслабіцца.

... Так, усё больш упэўніваюся, што аўтары (ці адзін з іх) дакладна з нейкай любасцю ставіцца да опея. Вось чаму, калі "трэнькае мабільнік" — гэта не Nokia, Samsung ці нешта там яшчэ, а проста — мабільнік; калі героі спажываюць мінералку — дык гэта не "ВонАква" ці "Мінская-3", а проста — мінералка; калі ядуць марожанае — то гэта не "Каштан" ці што там яшчэ бывае; калі п'юць распушчальную каву, паліць цыгарэты — то безадносна, проста кава і цыгарэты; а калі ехаць — дык не на каламазе, машыне, аўто і г. д., а менавіта на опеі?.. І калі ўжо пра гэта згадалі, то яшчэ адзін момант, што называецца,

Казачная хата

“Таямніца закінутай хаты” — так называецца кніга казак Алены Масла для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту, якая пабачыла свет у выдавецтве “Мастацкая літаратура”. У кнізе — пятнаццаць казак. Яны папярэюць далягляд юнага чытача, дапамагаюць яму пазнаць, што такое дабро і вернасць, сяброўства і шчасце. Кнігу прыгожа і густоўна аздобілі мастакі М. Казлоў і Н. Сустава.

Найперш хочацца вылучыць казку “Таямніца закінутай хаты”, бо яна мае інтрыгуючую назву і займае сюжэт. Здаецца, гэта лепшая з усіх казак, надрукаваных у кнізе.

Вельмі запамінаецца і лёгка чытаецца казка пра зорачку, якая залатою слязінкай скацілася з неба і падаравала дзяўчынцы жыццё.

Уражвае і казка “Воблачка”. Усё цікавіла яго: і адкуль сонейка ўзьходзіць, і куды спаць кладзецца, і чаму неба сніе, а лес зялёны? Чаму яны, воблакі, пльывуць у небе, а істоты, якія завуцца людзьмі, ходзяць па зямлі?

А яшчэ спадабалася казка “Лагодны воўк”. Ён пільнуе хлёў. Баба корміць яго і аладкамі, і капустай. Не грэбуе воўк і бульбай з агуркамі...

Да творчай удачы пісьменніцы трэба аднесці і такія казкі, як “Украдзена казка”, “Музыка крыштальнага саду”, “Дрэва, якое расказвала казкі”,

“Ганарлівыя ружы”, “Пых і Пух”, “Як гара чалавека ратавала”.

Увогуле Алена Масла добра валодае словам, уме-ла аздабляе свае казкі прыказкамі і прымаўкамі.

Але трэба адзначыць, што ў казках сустракаюцца часам каструбатывы і зусім непатрэбныя ў тэк-сце сказы: “Снегаўборачныя машыны шчыравалі разам з дворнікамі. Былі тэрмінова сфарміраваны брыгады па барацьбе з нечаканым снегападам. Яны перакідвалі снег справа-налева, злева-направа”. Ці вельмі яшчэ: “Месяц палыў над соннымі гарадамі, якія разам з дазнанай у пытаннях бяспекі паліцы-яй і магутнымі ўзброенымі войскамі бераглі начны спакой на Зямлі”.

Нягледзячы на некаторыя недахопы, “Таямніца закінутай хаты” пісьменніцы ўдалася, бо яна сама, як той казачнік з яе “Украдзенай казкі”: “Вольны, як вецер, гуляў ён па свеце, казкі ў мех збіраў. Ідзе лесам — сярод дрэў казку знойдзе, полем — у травах адшукае. Птушак, звяроў паслухае — пад завязку казак у мяху. А з людзьмі пагамоніць — гісторыю адрэзу цэлы воз. Казкі — яны ж па ўсім свеце рассыпаны, у кожнай дробязі схаваны. Іх толькі разгледзець трэба ўмець. І пачуць”.

І Алена Масла ў поўнай меры валодае гэтым умем.

Янка ГАЛУБОВІЧ

Па-свойму, адметна

Анатоль Смалянка — у літаратуры не навічок. Зацікавілі чытача ягоныя папярэднія кнігі — як багаццем фактычнага матэрыялу, так і ўмельым асэнсаваннем яго, але, думаецца, асаблівую радасць прынясе сустрэча з новай, назву якой дала аповесць “Сан-Сусі”. Можна падацца, што дзеянне адбываецца дзе-небудзь у Японіі, але эрудзіраваны чытач здагадаецца, што Сан-Сусі — летняя рэзідэнцыя прускага караля Фрыдрыха Другога, назва якой у перакладзе гучыць як “без клопатаў”. Менавіта вышэйшыя нямецкія саноўнікі, не кажучы ўжо пра самога манарха, любілі бавіць там свой час, каб апынуцца ў цішыні, забыўшыся пра пастаянныя турботы. Але чаму менавіта гэтую назву даў пісьменнік сваёй аповесці?

Справа ў тым, што дзеянне твора адбываецца на тэрыторыі колішняй Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, у якой, як вядома, некалі знаходзілася Група савецкіх войск. У складзе яе служыў і галоўны герой аповесці старшы лейтэнант Міхаіл Лісьцеў. Дрэч, вайсковая служба не была чужой і самому А. Смалянку. Ён трыццаць гадоў адпрацаваў ваенным карэспандэнтам. Таму няма падстаў нешта прыдумляць, матэрыял сам, як кажучы, прасіцца ў рукі. Асабліва, калі гэта тычыцца таго, пра што раней за-моўвалася.

У аповесці “Сан-Сусі” для мастакоўскага асэнсавання ўзяты такія факты, якія іншымі пісьменнікамі, ва ўскім разе ў беларускай літаратуры, не распрацаваліся: расказаецца пра каханне ўжо згаданага Лісьцева да полькі Ванды, якая працуе экскурсаводам і з якой яны па-знаёмліліся каля колішняй рэзі-дэнцыі прускага караля. Здавалася б, абодвум толькі радавацца трэба ад уседавання таго, што іх напаткала ўзаемае пачуццё. Аднак не трэба забываць, што на той час падобныя ўзаемаад-носіны, а тым больш сямейныя саюзы не ўхваляліся: савецкія афіцэры не мелі права браць у жонкі замежных грамадзянак.

Праўда, як мне здаецца, пси-халагічна не матывавана толькі

тое, што колішняя каханая Мі-хаіла (па ўсім відаць, моцныя пачуцці да яго Ванда пранесла праз усё сваё жыццё) просіць Лісьцева не прызнавацца яе сы-ну, між іншым, таксама назва-наму Міхаіла, што ён ягоны сапраўдны бацька. Перасцяро-га яе, як думаецца, лішняя. Усё ж той даўно дарослы, і падоб-ная праўда наўрад ці будзе для яго лішняй. Асабліва, калі пры-няць да ўвагі, што па абавязку сваё прафесіі ён з’яўляецца, можна сказаць, чалавеказнаў-цам, а ўзаемаадносіны ягонай маці з былым каханым ліш-няе пацвярджаюць складанасці жыцця.

Добрае пачуццё выклікаюць і апавяданні А. Смалянка, аб’ядна-ныя ў раздзел “Из старых шка-тулок”. У аснове твораў “малога жанру” пакладзены сітуацыі, сведкам якіх аўтар стаў, калі працаваў ваенным журналістам. Аднак са сваіх багатых запісаў ён выбраў толькі смешныя, а то і кур’ёзныя выпадкі, а гэта само па сабе ўжо не можа не прывабліваць. А. Смалянка піша захопляюча, уме-ла перадае ўсе абставіны і рэаліі. Адчуванне та-кое, нібыта не чытаеш пра гэта, а сядзіш і слухаш самога апавя-дальніка, які старанна выбірае з памяці найбольш яркае і незвы-чайнае.

Уяўленне пра кнігу будзе ня-поўным, калі не сказаць пра яе заключны раздзел “Простите за откровенность”, у якім сабраныя лепшыя пуліцэстычныя матэры-ялы пісьменніка. З іх відэочна, наколькі выразная ягоная гра-мадзянская пазіцыя, які ён бес-кампрамісны ў адстойванні вы-сокіх маральных прынцыпаў і не прымае таго, што прыніжае чалавека ў чалавеку.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

«Краязнаўчая мазаіка Баранавіччыны»

Краязнаўца Міхась Маліноўскі з калегамі стварылі краязнаўчае мазаічнае пано Баранавіцкага краю. Шмат гадоў з бланкетамі і фотаапаратамі падарожнічалі яны па родных ваколіцах. Вынікам іх працы стала папулярнае выданне “Дзе нарадзілася “Кветка папараці”? Краязнаўчая мазаіка Баранавіччыны”.

Пачынаецца гэты пазычына-краязнаўчы збор-нік з 26 тапанімічных аповедаў пра назвы гора-да Баранавічы, да кожнага з іх ёсць пазычыныя эпіграфы; найбольш паэтаў нашага рэгіёна: Браніслава Лапкоўскай, Алеся Корнева, Анатоля Станкевіча, Анастасіі Жук, Паўла Станкевіча, Івана Лагвіновіча, Раісы Раманчук, Фёдора Будзь-ко, Яраслава Пархуты, Генадзя Гапановіча ды ін-шых.

Нельга не адзначыць вялікіх людзей наша-га краю, пра якіх дасведчана напісалі аўтары, падмацаваўшы гэта дзямкамі з іх мясцін: Іяхім Храптовіч — Ясенец, Іван Фёдарав — Петкаві-чы, Ян Чачот — Баранавічы, Новая Мыш, Андрэй Рышча — Пянчын, Канстанцыя Буילו — Гор-ны Скробаў, Сяргей Новік-Пяюн — Баранавічы, Калдычэва, Марыяна Верашчака — Тутанавічы, Дзяніс Фанвізін — Паланечка, Старая Мыш...

А вось матэрыялы пра унікальныя храмы — у Вялікай Сваротве, Ішкальдзі, Моўчадзі, пра Філа-рэтаў камень — чытаюцца як сапраўдныя дэтэк-тывы. Моцна ўражвае нарыс пра раку Мышан-ку. Гэтая краязнаўчая кніга выдана невялікім тыражом (500 экз.) на ўласныя сродкі аўтараў.

Людміла ПАДГАЙСКАЯ

чым плане будучы выключна і прагна хапаць паветра. Чароў-ныя трансфармацыі папялушак — для казак. У літаратуры гэта надзвычай рэдка спрацоўвае. Мінулае дужа моцна трымае. І ніякія веды-досведы, ніякія хіт-рыкі, ніякія навывкі не загры-міруюць да непазнавальнасці сённяшніх адзінак, што некалі складалі такую, па маім даўнім і няслухным уяўленні, міражную супольнасць, як савецкі народ. І ў гэтым найперш бязлітаснымі будзем да сябе.

У Маракова ўсё досыць ціка-ва, займальна. Але чытачу ўсё ж насамерч прапануецца ніяк не “сучасны беларускі дэтэктыў”, а кангламерат “умоўна дэтэк-тыўных гісторыяў”. Забойствы ёсць, ды няма сышчыкаў-вышу-коўцаў, якія б, згодна канонам жанру, іх раскрывалі.

Калі гаварыць і далей пра ма-ракоўскага героя як пра пэўны тып, то яго прадстаўнікі пра-гнуць самасцвердзіцца найча-сцей у матэрыяльнай сферы. І нават каханне па-іхняму, да-руйце, мне ўяўляецца матэры-яльным. Гэта функцыянальны герой, як у сферы бізнесу, так і ў каханні. І прычына не ў адсут-насці лірычных кампанентаў, якія часам замяняюцца афека-тацыяй, а ў прыродзе такога героя, народжанага адносна ня-даўнім і найноўшым часам. Та-му маем што маем.

Калі пераканаў вас, што “За-пісы...” Маракова варта прачы-таць — добра. Калі ж пакінуў уражанне, што на напісанне мною не варта было траціць свой каштоўны час — яшчэ лепш. Гравітацыя кола — гэта не прыдумка. Гэта мы і наша творчая прадукцыя ў бягучым літаратурным працэсе. У кола няма ні пачатку, ні канца. Але ёсць нейкі неакрэслены цэнтр стабільнасці, які прыцягвае і прадвызначае ўсё. І тое, што напісаў пісьменнік. І тое, як ад-гукнецца на яго творчасць кры-тыка. Ён заключаны ў магічным слове час. Хто можа яго спы-ніць?

Ігар ЗАПРУДСКІ

ца, што ўсё гэта было, можа, не зусім дакладна так, але... Памята-еце Караткевіча, “Чорны замак Альшанскі”? Таямніца, схаваная ў старым культурным прадмеце, паездкі ў беларускую правінцыю за пошукамі разгадкі, незямная жарсць, вышэйшая за ўсе скрухі жыцця, паралельная гісторыя з “тых часоў”, таксама пра кахан-не... Новае — гэта добра забытае старое (дарэчы, і там усё пачына-лася з ценяў).

Пасля ў мяне з’явілася кра-мольная думка, што я чытаю за-мала дэтэктываў (прызнацца, наогул не чытаю) і таму проста не ведаю, што схема спрацоў-вае паўсюль адна і тая ж, а таму інакш немагчыма.

Карацей — як там кажучы? — зробленыя заўвагі ні ў якім разе не зніжаюць агульнай вартасці твора. Тым больш што беларускі дэтэктыў, як на маю думку, па-вінен не проста існаваць, а раз-вівацца і стаць якасным. І раман спадароў М.Клімковіча і У.Сцяпа-на — добры крок наперад.

Да таго ж, паводле звестак “Нашай нівы”, “Цень анёла” па выніках конкурсу, што ладзіўся Таварыствам беларускай куль-туры імя Францішка Скарыны г.Масквы супольна з Беларускім ПЭН-цэнтрам, быў прызнаны лепшым гістарычным раманам. Я б, насамерч, не аднесла яго да гістарычных, бо тут жа найперш сучаснасць, а тое мінулае — пад-светка... Ну не чыста гістарычны гэты раман... Але ж лепшы...

Дадам толькі, што апошнія старонкі мяне насамерч захапі-лі. Анёл на дарозе, што трымае “важны пакунак з сургучнымі па-штовымі пячаткамі”... Проста-такі бачу яго. І дзве карціны, і голуб, што так лёгка здзяйсняе “цуд”...

Напэўна, цудоўны атрымаўся б фільм... Я паглядзела б...

Таццяна КІЯВІЦКАЯ

правіць добры стары рэалізм, а постмадэрнізам на паасобных старонках толькі пахне. “Згзіў-лены, гарагі мой чытач? А што ж ты думаў? Як яшчэ прыму-сіць такога гультая чытаць і адукоўвацца?! Проста са скуры даводзіцца вылузтвацца, каб абі-бока на старонкі завалачы... Ах, табе і гэтага замала? Во ты які маньячок, выяўляецца! Што ж, хочаш нечага яшчэ баявейшага? З крывёю? Няма праблем! Раз-вернемся на сто восемдзесят градусаў. Але пачатак — па-кінем. Бачу, табе ён лёг на душу...” — вось такая ўяўна “асветніцкая” гульня з чытачом. Але такі паказ “творчай кухні” недамінавальны. Гэта, хутчэй, выключэнне, якое ўзнікла не ад постмадэрнісцкага аўтарскага нарцысізму, натуральнага, а, ду-маецца, ад чытання адпаведных чужых “фірмовых” твораў, якія яўна не ў духу тэндэнцый ма-ракоўскай прозы. Мы звыкліся, што цяпер на левыцы прэстыжу без пост... — ну проста нікуды. Не варта камплексаваць. “По-сты” мінуцца, надыдуць неа-ці гэ-, а добрая якасная літаратура застанецца незалежна ад шыл-даў — рухавікоў раскруткі. Лёг-ка можна знайсці для маракоў-скага стылю які кідкі —ізм. Але прынцыпова не будзем гэтага рабіць. Дастаткова і метафары “калумб фарцы”.

Увогуле, постмадэрнізм — ні нейкі набор літаратурных пры-ёмаў. На ім нельга набыць ру-ку, яго адчуванне не купіш ні ў якім дарагім будынку. Гэта стан душы пэўнага неакрэсленага пакалення, не ўзроставага, а эмацыянальнага. Таму здараец-ца недарэчнасць, калі сталья творцы з саўковым мінулым і школай, у якіх яны пачувалі ся-бе разняволенымі дысідэнтамі, чамусьці мрояць: “Вось выйду з вады, абцерашуся як саба-ка і стану цяперашнім, а гэта значыць постмадэрністам”. Да-рэмна спадзеў: усе выкінутыя з савецкай каламуці на беразе жаданай, але непатрэбнай, як высветлілася, свабоды могуць быць толькі рыбамі, якія ў твор-

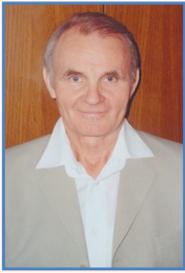
...Зразумела, тое, што Ганна ў та-кім стане ўзгадвае ў дэталю і пера-казвае (сама сабе) гісторыю сваёй прабачкі Ванды Мятліцкай, тэле-графісткі Дзяржынскага, і чэкіста Станіслава Краеўскага, успамінае сваю мсціслаўскую знаёмую Ве-ру Сяргееўну, “музейную справу” — усё гэта мастацка ўмоўнасць. Але такая ўмоўнасць парушае маё ўспрыманне тэксту... Так хацелася сапраўднай плыні свядомасці... У такім стане...

Так, Ганна мяне расчаравала. Я насамерч чакала ад гэтай гераніі менавіта... несуюжэтнасці. Я, безумоўна, тут маю на ўвазе фрагмен-ты з яе ўнутранымі маналагамі-дыялогамі.

А яшчэ добра ўяўляю чалавека, які дома звыкся ставіць кубак з ка-вай ці гарбатай на падлогу ля кана-пы ці крэсла. Але ну не магу ўявіць таго самага чалавека, які, паводле звычкі, ставіць кубак на падлогу прыдарожнай (айчыннай!) кавярні. А Фелікс у рамана робіць менавіта так. Напэўна, у мастацкай прасто-ры твора падлога вымываецца не-чым суперантымікробным кожным дзве-тры хвіліны (тут можна было б згадаць які-небудзь хімічны срод-дак з гучнай назвай, каб папоўніць спіс патэнцыяльных спонсараў бу-дучага фільма). А магчыма, у мяне проста няма знаёмых, якія так ро-бяць, таму і не ўяўляю.

І гісторыі пра дзве карціны ўс-прымаліся даволі складана. Па праўдзе, час ад часу даводзілася су-цяшаць сябе тым, што мозг філо-лага — рэч не надта дасканалая, і яму лёгка заблытацца ў складаных сюжэтных схемах. А тут яшчэ і малюнак адзін паверх другога, схаваны скарб... Дык за якой сачыць? Бо, як вядома, за двума зайцамі... Але, па другім чытанні, усё стано-віцца значна больш простым.

Па праўдзе кажучы, па раз-віцці дзеяння мне стала здаваць-

Васіль
ЖУКОВІЧ

Старадаўняя балада

Купальскай ночкай зорнай
На беражку азёрным
Вянок сплятала панна
Ля чыстае вады.
Да гожай стройнай панны
На скакуне буланым
Пад'ехаў чужаземец,
Вясёлы, малады.

Перад красой дзявочай
Яго гарэлі вочы —
Юнак хваліў дзяўчыну,
Глаголам чаравай,
І запрашаў на мора,
Дастаць гатовы зоры,
Ён залатыя горы
Прыгожай абяцаў.

Пад ветрам ласкавым
Шаўковыя травы
Калыхаліся,
Там доўга маладыя
Мілаваліся.

Каханы і жаданы
Паехаў нечакана
Да іншае каханай,
Вясёлы, малады.
А панна ночкай зорнай
Брыла дарожкай чорнай
Зноў да вады азёрнай,
Да чыстае вады:
«Стань, родная вадзіца,
Навек маёй сястрыцай,
Адна ты зразумееш,
Чым ёсць мая бяда!»
І абняла дзяўчыну
З яе цяжкой журбінай,

З яе адной правінай
Халодная вада.
Пад ветрам суровым
Самотныя лозы
Калыхаліся.
І доўга неба слёзы
Праліваліся.

Праз год пад небам зорным
Той самы вершнік ехаў,
На беражок азёрны
Ахвотна павярнуў —
Не павініцца панне.
Ён ехаў з палявання,
На беразе спаткання,
Прытомлены, заснуў.

Конь пасвіўся буланы.
Чужынец не спатканы
Пяшчотны голас панны
Чуў у кароткім сне:
«Я так цябе кахаю,
Адно цябе чакаю,
Ты толькі не спяшайся
Ў абдымкі да мяне!»

Той ночкаю лозы
І вербачкі нізка
Нахіліліся.
З вачэй юначых слёзы
Пакаціліся.

Бор мой —
высокі сабор,
Бор мой —
змястоўная кніга,
Дух твой бяру я з сабой
Ў спёку, ў мароз і ў адлігу.

Твой самавіты спакой
Радуе сэрца спрадвеку,
Ён пасля ласкі людскоў —
Першы дарадца і лекар.

Так пяшчотна шуміць жыта,
Бы гамоніць з васількамі.
Лашчанае жаўрукамі,
Так пяшчотна шуміць жыта!

Зерне пешчана рукамі,
Сонцам каласы наліты.
Так пяшчотна шуміць жыта,
Бы гамоніць з васількамі.

Табе, хлапчынка, летні ранак
У лесе даў суніц вядзерца.
Цябе сустраў я нечакана —
І зашчымила маё сэрца.

З ляснымі ягадамі хлопчык,—
Майго дзяцінства блізка вобраз, —
Успамінаю неаднойчы
Час той, што помніцца мне добра.

Лятаў і я калісьці ўлетку
Ў лес, ды не ягадак паесці —
Збіраў чарніцы я нярэдка,
Каб іх на рынак людны несці...

Браў на сябе дарослых клопат
Часцей за ўсё я без прынукі...
З ляснымі ягадамі хлопчык,
У лес вазьму я заўтра ўнукаў.

Смачнейшых ягад не бывае,
Калі сабралі свае рукі.
Хачу, каб гэта адчувалі
Мае сталічныя унукі.

Зеніт лета

Пахнуць мёдам ліпа, грэчка,
Медуницы і чабор.
Рай зямны — лужок, і рэчка,
І цяністы ціхі бор...

Па зямлі ішло Купалле,
Свята красак і вады.
Кветку-папараць шукалі,
Знойдзе шчасце маладых...

Дзе са звонам травы ўпалі,
Канюшынка, мурагі,
Там духмяныя паўсталі
Копы, першыя стагі.

Недалёка і зажынкі,
Грэх зару жніва праспаць!
А дарогі і сцяжынкі
Так і вабяць паблускаць.

Светла-звонкі ліне лівень,
Жаўручок не зазвініць...
На прасторах нашых ліпень —
Лета цёплага зеніт.

Мара
КЭНАТ

У вершах мінчанкі Мары Кэнэт мяне прывабіла тое, што і павінна кранаць душу чалавека: шчырасць, але з сарамлівай дапытлівасцю, а яшчэ занепакоёная задумненасць, якую лёгка ўлавіць нават праз усмешлівае вока. І пошук. Найперш — у сабе, а потым і ў самой прыродзе, і ў тым жа чытве сусветна вядомага. Пажаданне толькі адно: хай жа ўсё гэта, попукавае, выкрасцілізую-ваецца толькі ў сваё, асабістае, непадобнае. І хай жа будзе яно плённым.

Казімір Камейша

Сёння і заўтра

Злоснае Сёння нібыта
Глянула і ўчора і Заўтра.
Зноў я сябрую з бранхітам,
Чытаючы дзядзечку Сартра.
Пёмна на плошчах, у скверах,
Нехта бяжыць да вар'ятні.
Так вылучаюцца з шэрых
І непрыкметных астатніх.
Гэта жыццё па спіралі
Крыецца ў цёплым улонні.
Боль, як зламаныя шалі,
Гайсае ад скроні да скроні.
Мы пражывем па сцэнары.
Можна, згарым, як запалкі.
Нехта ірве нашы мары,
Кроячы іх на кавалкі.
Сёння баіцца спрадвеку
Незразумелага Заўтра.
Смерць не сцэніаць лекі
...Чытайце дзядзечку Сартра!

Апошняе танга

Танчыць апошняе танга
Жоўтае лісце ў скверы.
Восень задумліва танчыць
Танга надзеі і веры.
Гарыць у далонях лісточак
Чырванню позняй рабіны,
Згадвае летнія ночы —
Сэрца майго імяніны.
Колер задумлівы ў поўні.
Нам яна ноччу свяціла
Гэты куток мне напамніў
Сон мой, далёкі і мілы.
Танчыць апошняе танга
Жоўтае лісце ў скверы.
Кружыцца вецербадзяга
І зачыняе дзверы.

Восі і каханне стаіць за парогам.
Дзверы яму адчыні, не чакай.
Не, ты ніколі не быў маім богам —
Іншы з'явіўся.
Бывай!..

Агні жыцця гараць у гэты вечар,
Палаюць ліхтары, прыспанья ў вадзе.
Цяпер так лёгка сэрцу, бо сустрача
Па тым святле насустрач мне ідзе.

Ты побач — цені нашыя зліліся.
І сіні вечар, як чароўны цмок,
Абняў нас крыламі,
мы разам панясліся

ў краіну, дзе святло руйнуе змрок.

Гэта ты падарыў мне Парыж,
Яго вулкі, і водар, і крамы.
Што ты, распач мая, не ляціш
У Парыжскія вузкія брамы?
Там на вуліцы плача гармонік,
Як сваяк прынямонскага жалю.
Ах, які малады неўгамонік,
Ён цябе да мяне набліжае.
Грош апошні, а болей не трэба —
На Манмартры свая атмасфера.
Усё проста — відвішчаў з хлебам
Прагне тая адпетая хейра.
О, Парыж, мы з табой сваякі.
Нас яднаюць жыцця адлігі.
Гэта з лёгкай твайі рукі
Я купляю карціны і кнігі.

Галіна
НІЧЫПАРОВІЧ

Прынямонне — табе мая любоў

Той, хто позірк спыніў аднойчы
На разлогах гэтых мясцін,
Дзе натхненнем напоены ночы
І блукае сівы ўспамін,

Застанецца душой назаўсёды:
У палон забярэ прыгажосць.
Неман коціць-нясе свае воды
Кожны тут гаспадар,
а не гасць.

Ззяе сонца, пльвуць аблокі,
Ладзіць песню сваю жаўрук,
Бо вясны прыход недалёкі,
Праца ў полі папросіць рук.

Васільковыя вочы-азёры
Углядаюцца у нябёсы
Ды мурожных лугоў
прасторы,
Ручнікамі кладуцца
пракосы.

Збажыной каласяцца нівы,
Будзе важкі заўжды каравай,
Рэк малочных
цякуць разлівы,
Тут былінны, песенны край.

Прынямонне —
народа паданні
З салаўінаю песняй пльвуць.
І ад ранку аж да змяркання
Зноў у нязведанае завуць.

Малітва

Падаруй мне надзею, каб жыць
Час ляціць, няўмольна ляціць.
Мне здаецца: яшчэ віток —
І зляціць мой апошні лісточок.

Я хачу яшчэ многа зрабіць,
Быць патрэбнай хачу
і любіць.
Я хачу яшчэ многа аддаць.
Падкажы, Божа,
што мне чакаць.

Я спазнала не раз адчай,
Дай цярпенне і моцы дай,
А яшчэ я маюся за тых,
Хто адрокся ад ісцін святых.

Будзь заступнікам, не судзі,
Цяжкай хвіляй да нас прыйдзі,
На алтар хто паклаў жыццё,
Тых не кане імя ў забыццё.

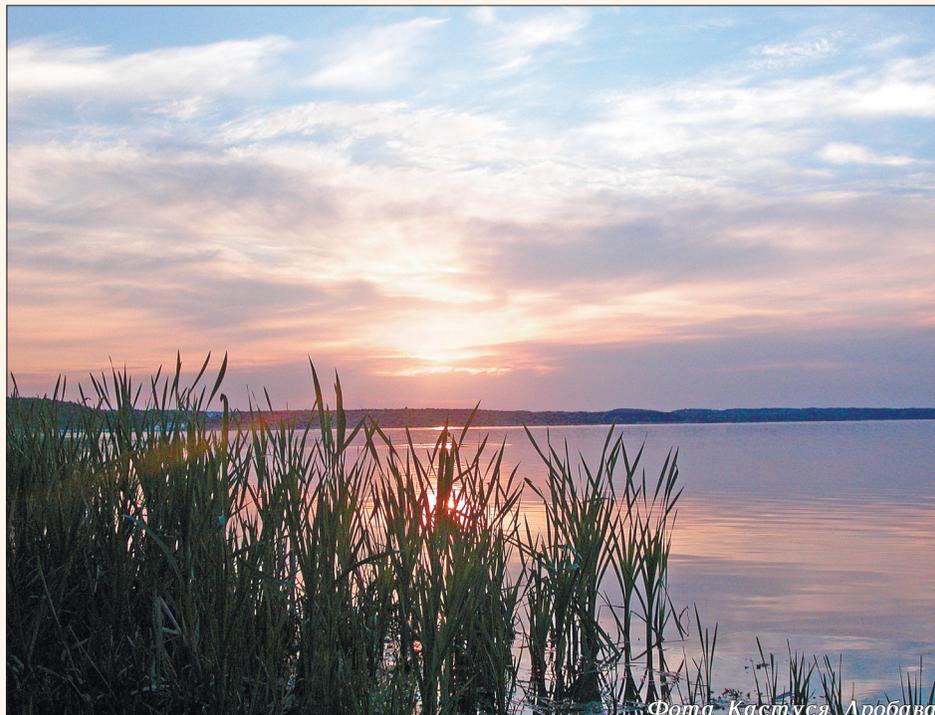
Бывай ці... чакай?

У бяздонні тваіх вачэй
Загайдалася просінь неба.
У сутонні доўгіх начэй
Ты ўсё клічаш.
Ці ж ёсць патрэба?

Прагучыць душы маёй крык,
Сціхне недзе у вершалінах.
Успамін мой паміж ялінаў
Паблукаў, паблукаў і... знік.

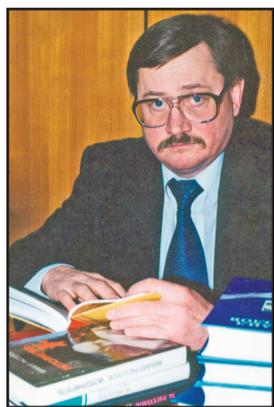
Ахіне зноў мяне нуда,
Праз гады праляжа чаканне
Непрызначанага спаткання.
Час міне. Ці міне бяда?

У бяздонні вачэй — адчай,
Згасне хутка надзеі свечка.
Сустракаю самотна вечар.
Зноў адна.
Бывай ці... чакай?

Фота Кастуся Дробава

Шуты

Алесь КАЖАДУБ

Апавяданне

— Дык ён жа тапельца сеткай злавіў, — растлумачыў Андрэй. — Браканьерскай. Яму і выпісалі на поўную.

— Як ён пляваўся! — зарагатаў Міхась. — Больш ніводнага тапельца выцягваць не буду, кажа.

— А што вы тут, акрамя тапельцаў, ловіце? — спытаў я.

— Самоў, — паціснуў плячмы Андрэй.

— Ды ну?! — не паверыў я.

— Мінулым годам аднаго на чатырнаццаць кілаграмаў узялі, — сказаў Міхась.

— Калі хочаш, можам зараз прыверць снасці, — прапанаваў Андрэй. — Ужо тры дні кручкі пустыя.

Ганна цішком забрала са стала бутэльку журавінавай гарэлкай, якую я выставіў у якасці прэзента.

— На жаль, мне трэба ехаць, — падняўся Віктар. — Заўтра на працу.

— А мы тут пагутарым, — падміргнуў мне гаспадар.

Віктар сеў у машыну і паехаў.

Я пераапрунуўся ў рыбацкую уніформу, якую мне пакінуў Віктар, і мы з Андрэем пайшлі на раку.

Дождж скончыўся. У цёмнай вадзе ракі адбіваліся прыбярэжныя лазнякі. На процілеглым нізкім беразе далёка былі відаць азёры, якія заставаліся пасля паводкі. Пранізліва крычалі чайкі.

— Хораша, — сказаў я, глыбока ўдыхнуўшы рачное паветра.

— Мы сюды кожны год прыязджаем, — кінуў Андрэй.

Ён даў мне ключ, я адамкнуў ад іржавага ланцуга лодку, адпіхнуў ад берага і ўскочыў у яе.

— Ловіце на шнур? — спытаў я, вычэрпваючы бляшанкаю з лодкі ваду.

— На калабашку, — сказаў Андрэй. — Я гэтуго снасць на Волзе ўбачыў. Дошчачка, жылка, кручок, на кручкі мінога.

— Тая самая? — здзівіўся я.

— Іншай не бывае, — усміхнуўся Андрэй.

На міногу, што жыве ў рачным пяску пад берагамі, мы з Андрэем лавілі ў Іслачы галаўнёў. Даўно гэта было...

— Скончыўся там галавень, — быццам падслухаў мяе думкі Андрэй. — А стронга з ліпенем яшчэ жывуць. Я аднойчы кумжу злавіў.

Кумжа — гэта нешта новенькае. Але Андрэй заўсёды любіў новае. Менавіта ён навучыў нас лавіць ліпеня. Рэкі Нёманскага басейна адкрыў нам таксама ён. А цяпер васьць на Дзвіне самоў ловіць.

— Я чуў, на Іслачы вялікая радыеактыўная пляма, — сказаў я. — Не правяраў?

Андрэй з жонкаю былі мікрабіёлагі, працавалі ў акадэмічным інстытуце. Хто, як не яны, павінны ўсё ведаць пра радыеактыўныя ападкі?

— Чаму ж, правяраў, — сказаў Андрэй, вяслючы. — Узіў у суседняй лабараторыі лічальнік, наладзіў і прайшоў па ўсёй рацэ. Нідзе не стукіае.

— Гэта добра, — паглядзеў я па баках. — Людзей на рацэ шмат?

— Дык ж не ідыёт, — уважліва паглядзеў на мяне сваімі сінімі вачыма Андрэй. — Акрамя лічальніка я з сабой знакі прыхапіў.

— Якія знакі?

— На жоўтым фоне тры чорныя плямы і надпіс: «Асцярожна! Заражана!». Ніколі не бачыў?

— Бачыў, — сказаў я.

— Я іх паставіў на раскрыжаваных дарог, цяпер можна спакойна прыязджаць і лавіць. Але гэтыя сволачы з электравудамі ўсё роўна ходзяць.

— Мне казалі, у Варонежы прыдумалі вельмі добры спосаб барацьбы з электрабраканьерамі.

— Які? — кінуў вёслы Андрэй.

— Ловяць, прывязваюць да ног акумулятар і ў ваду.

— М-да, — сказаў Андрэй, зноў беручыся за вёслы. — Моцны спосаб. У нас, праўда, рэчка палыткая, але адну яму знайсці можна.

Мы пачалі правяраць калабашкі. На ўсіх міногі былі цэлыя, мы выкіну-

лі толькі адну дохлую.

— Спяць самы, — сказаў Андрэй.

— Надвор'е змяняецца, — кінуў я.

— Усё жыццё лаўлю, але ніяк не магу знайсці заканамернасць, — уздыхнуў Андрэй. — Мабыць, уся рэч у шанаванні.

— А што тут дзіўнага, — паглядзеў я на раку. — Тое, што мы дасюль жывыя, таксама шанцунак.

— Мужыкі! — раптам пачуўся голас з прыбярэжных кустоў. — Рыба тут ёсць?

Мы ўбачылі чалавека ў акуларах і бейсболцы, які трымаў у руках вуду.

— Не бярэцца? — спагадліва спытаў Андрэй.

Той адмоўна пахітаў галавой.

Мы паплылі далей.

— Як Кірыл? — спытаў я.

— Ужо тры разы жанаты, — сказаў Андрэй. — Ці чатыры. Унукаў палічыць не магу.

— Малайчына, — сказаў я. — Выконвае праграму па паліпшэнні дэмаграфічнай сітуацыі ў краіне.

— А пра нас з Танькаю ён падумаў? — чмыкнуў Андрэй. — Яны ж усе на нашай шні сядзяць.

— І Танька твая малайчына, — не адступаў я. — Прайшло трыццаць гадоў, а яна ўсё такая ж прыгажуня.

— Мішка мяне з бронзы адліў, — пахваліўся Андрэй. — За невялікія грошы можаш зрабіць здымак героя, які абдымае свой бюст.

— Добра, — сказаў я.

Мы вярнуліся ўжо ў прыцемкі. Гаспадары з Таццянай пілі чай.

— Пуста? — спытаў Міхась.

— Самы адпачываюць, — сказаў Андрэй.

У двор раптам забег хлопчык гадоў дзесяці.

— Дзядзька Міша, тата кліча вас у лазню! — крыкнуў ён і знік з вачэй.

— Канстанцін? — спытаў Андрэй.

— Ну так, сусед, дырэктар кулінарнага тэхнікума, — кінуў гаспадар. — Лазня ў яго добрая.

— Позна ўжо, — даляцеў аднекуль з цемры голас Ганны.

— Не пойдзем? — паглядзеў на мяне Міхась.

— Ды мы, здаецца, ужо выпілі, — сказаў я. — Для сэрца шкодна.

— Добры мужык, — нахіліўшыся да майго вуха, зашаптаў скульптар. — Дзікоў у нашым рэчышчы страляе, іншы раз лася зваліць. Гаспадар!

— Ты сам не страляеш?

— У нас ведаеш, якія штрафы выпісваюць? А ў яго брат у міліцыі. Пачуў, што ў мяне госць, васьць і запрашае.

— А я, значыць, ужо не госць? — улез у размову Андрэй.

— Ты свой.

Мы выпілі яшчэ па шклянцы чаю. Успомнілі агульных знаёмых, у асноўным аднакашнікаў і выкладчыкаў. Многія з іх перасяліліся ўжо ў іншы свет.

— Памянуць бы, — паглядзеў па баках Міхась.

— Дзядзька Міша! — уступіў у паласу святла суседскі хлопчык. — Тата вас вельмі просіць у лазню! Там усё гатова!

І знік.

— Трэба ісці! — павесялелым голасам сказаў Міхась.

Мы з Андрэем падняліся з месцаў.

— Я вам ручнікі падрыхтавала, — выйшла з цемры Ганна. — Друта не баўдзеця.

Мы бадзёра патупалі па сцежцы ўслед за гаспадаром. На краі неба дагарала вузкая палоска вячэрняй зары. За ракой крычаў дзяржак.

Лазня ў Канстанціна сапраўды была адмысловая — прасторная, з вялікімі камянямі ў печцы, глыбокім драўляным цэбрам, шырокай лаўкаю, на якой гаспадар старанна адуптаваў мяне двума венікамі, бярозавым і дубовым. Ён таксама пасаваў сваёй лазні — вялікі, моцны мужчына, які ведаў цану лясну. Напаследак Канстанцін абліў мяне цэбрам халоднай вады, і я ўстаў з лаўкі, як новенькі.

У альташчы побач з лазняю нас ужо чакаў шашлык. Я ўзяў адзін з шампуроў. Мясца ледзь жавалася.

— Што за звер? — пацікавіўся я.

— Гэты з зайчачыны, тут дзік, вунь той з ласяціны, — паказаў на місці Канстанцін. — Ну, за знаёмства!

Мы не былі галодныя, але як пойдзеш, не пакаштаваўшы мяса з кожнай місці?

— Як там у Расіі? — зноў напоўніў чаркі Канстанцін. — Усе зрабіліся алігархамі?

— Некаторыя яшчэ не здолелі, — уздыхнуў я. — П'юць, відаць, шмат.

— А ў нас і гэтых няма.

— Я тут аднаго дзетка з думы спытаў, — успомніў я, — чаму не складваецца саюз Расіі і Беларусі.

«Вось навучацца, — кажа, — беларусы працаваць як мы, тады і аб'яднаемя».

Усе нявесела засмяяліся.

— Не шанце нам з кіраўнікамі, — падвёў рысу Андрэй.

— Няправільна кажаш, — паглядзеў на яго Міхась. — У нас праблема з дарогамі і дурнямі.

— Дарогі ў Беларусі заўсёды былі добрыя, — сказаў я.

— І дурні найлепшыя, — згадзіўся Міхась.

Гаспадар, як я заўважыў, лішне не гаварыў, адно падліваў у чаркі і падкладваў у талеркі мяса. У гэтым таксама была асаблівасць беларуса, можа быць, самая важная.

Між іншым высветлілася, што Канстанцін раніцай едзе на сваім мікрааўтобусе ў Віцебск.

— Мяне не возьмеш? — спытаў я.

— Канечне, — сказаў ён. — Заўтра а палове сёмай ля весніц.

Дахаты мы прыйшлі далёка за поўнач. На стале ў прыбудове стаялі накрывытыя ручнікамі талеркі з закускаю.

— Не дачакаліся, — пачухаў патыліцу Міхась.

Таццяна яшчэ чытае, — паглядзеў на вокны другога паверха лазні, якія свіціліся, Андрэй.

— Пойдзем, пакажу, дзе будзеш спаць, — сказаў мне Міхась.

Ён дастаў аднекуль з-пад стала адкаркаваную бутэльку гарэлкай, і мы пайшлі ў хату. Гэта была звычайная сямейная хата з печкаю, маленькімі вокнамі, палавікамі і вышпым каляровымі ніткамі дыванком на сцяне. У куце ложак з падрыхтаванай пасцеллю.

— Ну, па апошняй, — сказаў Міхась, наліваючы ў чаркі. — Заўтра я таксама з вамі паеду.

— Навошта? — здзівіўся я.

— Даверанасць на сына трэба выпісаць. А потым у Мінск ехаць. Не люблю я ўжо ездзіць.

— Я таксама не люблю, — сказаў я.

— Слухай, пастрэляць не хочаш? — успомніў раптам ён.

— Палова другой ночы, — паглядзеў я на гадзіннік.

— Затое зірні, з чаго!

Міхась палез пад ложак і выцягнуў адтуль пісталет-кулімёт Шапашнікава часоў Вялікай Айчыннай вайны, дастаў я яго бачыў толькі ў кіно.

— Добрая машына, — пахітаў я галавой. — Адкуль ён у цябе?

— Дастаў, — няпэўна сказаў Міхась.

Я ўзяў ППШ у рукі. Цяжкі. Не здарма яго насілі на рамяні.

— Зараджаны ён важыць больш дзевяці кілаграм, — адабраў у мяне зброю Міхась. — Нямецкі «шмайсер» таксама добры, але наш больш салідны. У вайну яго выдавалі тым, хто ідзе на баявое заданне.

— У майго дзядзькі ёсць фотаздымак з ППШ, — успомніў я. — Ён ваяваў разведчыкам-дыверсантам.

— Ну, дык што, стрэльнем?

— Жонку разбудзім.

— Але, — неахвотна паклаў ППШ на крэсла Міхась. — Ганна не любіць, калі я страляю. Ты як-небудзь іншым разам прыязджай. Пераправімся цераз раку і ўлучым па кустах...

— Патроны ёсць?

— Хапае.

Мы выпілі яшчэ па адной, і Міхась, забраўшы ППШ, пайшоў пад бок да жонкі.

Што ні кажы, вёска, куды мяне занесла, была незвычайная. Шкада, не ўбачыў я мужыкоў у штанах, майцы, зімовай шапцы на галаве і ботах. Адзін з іх носіць валенкі.

Але гэтая вёска жыла, жыве і, дасць Бог, будзе жыць вечно. А без блазнаў, як ні круці, сумна.

З гэтай думкаю я заснуў, праваліўшыся ў яміну, запоўненую вялізнымі вусатымі самамі, якія уважліва разглядалі мяне.

Яны таксама былі з гэтае вёскі.

Гэта было падобна на праўду. Дарогі ў Беларусі добрыя, мы даехалі да Штутоў хвілін за сорок.

— З лёгкай рукі Міхася тут шмат хто з мастакоў сабе хаты купілі, — раскаваў Віктар. — Вунь у той хароміне Нельсан жыве.

— Прозвішча такое?

— Мянущка.

— Аднавокі?

— Рукі няма па локаць.

Дом Нельсана сапраўды вылучаўся сярод іншых — вялікі, ладны, страху з чырвонай гонты.

— Міхась даўно тут жыве? — спытаў я.

— Гадоў дваццаць.

Мы пад'ехалі да хаты, і дождж перастаў ісці. Яго не было роўна столькі часу, колькі патрэбна было для таго, каб абняліся людзі, якія даўно не бачыліся, а потым зноў лінуў як з вядра.

— Абедаць! — загадала Ганна, гаспадыня, і паставіла на стол кацёл усё з той жа галёнкаю.

Мы ўладкаваліся ў летняй прыбудове. Побач з ёй месцілася кампазіцыя з валуноў і скульптур, на сцяне хаты насупраць былі замацаваныя рыдлёўкі, вільі, косы і сякеры.

— У гаспадарцы ўсё павінна быць пад рукой, — сказаў Міхась.

Сядзіба мне падабалася. Хата, лазня, прыбудова, па адной вялікай сасне і бяроззе, некалькі яблынь. Вакол адной з іх — дэкаратыўны пляцэн.

— Каб на п'яную галаву не пашкодзілі, — патлумачыў Міхась.

— Дрэва ці галаву? — спытаў Віктар.

— Канечне, дрэва! — пакрыўдзіўся гаспадар.

З'явіліся два сабакі і селі пад яблыню, не звяртаючы ўвагі на дождж.

— Ведаюць, што такое галёнка, — сказаў я. — У вас яна нашмат смачней, чым у шынку.

— У печы ўсё смачней, — згадзіўся Міхась.

— І сабакі ветлівыя.

— У адрозненне ад іхніх гаспадароў, — усміхнулася Ганна.

— І праўда, мужыкі тут адпад! — ажывіўся Міхась. — П'юць усё, што гарыць, нічым не закусваюць, а жывуць гадоў па восемдзесят і болей. Маладыя ўсе паўміралі, а гэтым хоць бы што.

— Раскажы, як яны апранаюцца, — умяшаўся ў гаворку Андрэй.

— Зімой і летам адным кветам, — кінуў скульптар. — На галаве зімова шапка, штаны, майка і боты. У Ціхана валенкі.

— У госці часта завітаюць? — спытаў я.

— Гарэлка ў наваколлі скончыцца, тады ідуць да мяне. І будуць сядзець, пакуль не пастаўлю. Не, прыкольныя мужыкі. За паўлітра гатовыя на ўсё. Помніш, што з Міколам было? — павярнуўся ён да Андрэя.

— А то! — засмяяўся Андрэй. — Надта ж размаваўся, калі квітанцыю на штраф атрымаў.

— Летась было, — пачаў распавядаць Міхась. — Выцягнуў гэты Мікола тапельца. Тут іх цясняком пільно выносіць. Мужчына, ужо тыдні два ў вадзе, сам разумееш... Прыехала трупавозка, санітары за яго брацця не хочунь. «Літр паставіце?» — пытаецца Мікола. — «Канечне». Ён хапае тапельца ў абярэмак і ў машыну. Яму падзякавалі, запісалі прозвішча, выдалі літр гарэлкай ў рукі і паехалі. А праз тыдзень ён атрымлівае квітанцыю з выпісаным штрафам.

— Штраф за што? — здзівіўся я.

— Чым у вецер, напрыклад, — прабульніў з-пад парасона Віктар. — Я толькі зімой лаўлю...

Назаўтра ў сярэдзіне дня мы селі ў машыну і паехалі ў Шуты. Шаша была мокрая ад дажджу, які ішоў, не перастаючы.

— Нішто сабе лета, — сказаў я.

— Гэта таму, што фестываль, — растлумачыў Віктар. — У нябеснай канцылярый людскія святы не любяць.

— У дождж рыба лепей бярэцца, — сказаў Віктар, адкрываючы парасон.

— Лепей, чым калі? — спытала Насця.

— Чым у вецер, напрыклад, — прабульніў з-пад парасона Віктар. — Я толькі зімой лаўлю...

Назаўтра ў сярэдзіне дня мы селі ў машыну і паехалі ў Шуты. Шаша была мокрая ад дажджу, які ішоў, не перастаючы.

— Нішто сабе лета, — сказаў я.

— Гэта таму, што фестываль, — растлумачыў Віктар. — У нябеснай канцылярый людскія святы не любяць.

— У дождж рыба лепей бярэцца, — сказаў Віктар, адкрываючы парасон.

— Лепей, чым калі? — спытала Насця.

— Чым у вецер, напрыклад, — прабульніў з-пад парасона Віктар. — Я толькі зімой лаўлю...

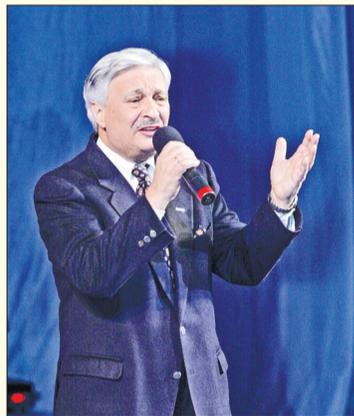
Назаўтра ў сярэдзіне дня мы селі ў машыну і паехалі ў Шуты. Шаша была мокрая ад дажджу, які ішоў, не перастаючы.

— Нішто сабе лета, — сказаў я.

— Гэта таму, што фестываль, — растлумачыў Віктар. — У нябеснай канцылярый люд

Арт-пацеркі

Сваё 70-годдзе адзначыў Ізміл Капланаў — знаны дзеяч айчыннай эстрады. У сваім жанры ён сапраўдны прафесіянал і майстар з рознабаковым творчым досведам: музыкант з арганізатарскім талентам, выдатны аранжыроўшчык, стваральнік папулярных сучасных песень, выканаўца-саліст, чулы партнёр у спеўным дуэце са спадарожніцай свайго жыцця і творчасці — заслужанай артысткай Беларусі Нэлі Багуслаўскай... Песні І. Капланава ўключаюць у свой рэпертуар не толькі беларускія, але і замежныя эстрадныя спевакі. А пра тое, як ставяцца да яго нашы пэты-песеннікі, сведчыць, напрыклад, ліст, атрыманы нядаўна рэдакцыяй "ЛіМа". Тамара Талкачова, член Саюза пісьменнікаў Беларусі, просіць

павіншаваць юбіляра ад імя шматлікіх сааўтараў, сяброў, прыхільнікаў і, у прыватнасці, піша: "Песні, музычныя кампазіцыі І. Капланава заўсёды вызначаюцца лірызмам, цёплым і вялікім майстэрствам. Гэта песні-прызнанні свайой Радзіме, свайму гораду і проста людзям Беларусі. У іх заўсёды адчуваецца замілаванне, шчырасць і любоў, таму ягоныя песні ведаюць, любяць і спяваюць".

Анатоль Дрыбас, вандруючы па Беларусі, стварае адметны фоталагічны нашай архітэктурнай спадчыны. Прынамсі, яго здымкамі аздобленыя маляўнічыя каталогі-праспекты, прысвечаныя Камянецкай вежы, Полацкаму гісторыка-культурнаму музею-запаведніку, Гродзенскаму езуіцкаму касцёлу, Жыровіцкаму манастыру... Да 10 ліпеня наведнікі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі могуць азнаёміцца з выстаўкай работ А. Дрыбаса, назва якой гаворыць сама за сябе: "Скарбы Нясвіжа". Уражліва прадстаўляе фотамастак Нясвіжскі касцёл Божяга Цела, пабудаваны 415 гадоў таму, а таксама адрэстаўраваны нядаўна будынак ратушы.

Кампакт-дыск папулярнай мінскай рок-групы "Novi Jerusalem" выйшаў пад назвай адной з дванаццаці прадстаўленых на ім песень — "Лінии сердца". Музыку і гэтай, і паловы астатніх кампа-

зіцый напісаў гітарыст ды вакаліст ансамбля Ігар Капылоў на тэксты клавішніка і прадзюсера Вадзіма Каладзе, які з'яўляецца і "аднаасобным" аўтарам шэрага песень. Буклет CD змяшчае не толькі песенныя тэксты, але і ўдзячнасць музыкантаў: "Дзякуй нашаму Госпаду Ісусу Хрысту за Яго бясконцаю Любоў. Мы спадзяёмся, што па лініях нашых сэрцаў людзі змогуць даведацца пра Яе...". Новыя песні працягваюць "лінію зместу" творчасці групы "Novi Jerusalem", якая вызначаецца свайой скіраванасцю да хрысціянства.

С. ВЕТКА
Фота Кастуся Дробава і аўтара

У майстэрні мастака

Ведаю Андрэя Асташова даволі даўно, з часоў свайго навучання ў мастацкай вучэльні: ён там выкладаў скульптуру. Гэты чалавек — увасабленне тонкай мудрасці,

натхнення і бесперапыннай працы. Ён і цяпер мой настаўнік. Ужо колькі год хаджу да яго ў майстэрню і штораз дзіўлюся. Там лётаюць ідэі і не спыняецца работа...

"Вобраз дзяўчынкі прыйшоў у маю творчасць з нараджэннем дачкі", — кажа мастак. А мне здаецца, што гэты вобраз жыў у душы мастака заўсёды, проста не меў выхаду ў скульптуру.

Галоўная тэма твораў Андрэя Асташова — дзіцячы свет, дзіцячыя мары, гульні, перажыванні; мастак і сам жыве ў гэтым свеце, перажывае ўсё, як дзіця. Сталенне забівае ў нас дзіцячую натхненасць, шчырасць,

праўдзівасць эмоцый. Мой настаўнік не дазволіў сабе гэта згубіць. Пагадзіцеся, толькі дзіця можа ісці па горадзе з размаляваным тварам, начэпленымі рогамі, вялізнымі вушамі, анёлскімі крыльцамі... і захапляцца дарослымі позіркамі, усмешкамі, увагай. І Асташоў усе гэтыя эмоцыі перажывае ў скульптуры.

Майстэрня яго адрозная ад іншых, якіх я бачыла нямала. Там няма антыкварных рэчаў, дызай-

нерскай мэблі. Там толькі творчасць: нішто не замінае мастаку. А стаяцца Асташоў да сябе і свайей творчасці вельмі крытычна. Калі атрымаваецца вобразнае "пераўвасабленне" ў свайго героя, калі ўдаецца адчуць яго, перажыць яго эмоцыі, — толькі тады можна пераводзіць кампазіцыю ў бронзу. Калі няма ўпэўненасці ў зробленым, аўтар пакідае твор — "адстаецца". Шмат яго кампазіцый чакае свайго часу на паліцах.

Пошук новых кампазіцый, рысаў; штодня новая праца — здаецца, такое немагчыма? Для Андрэя Асташова — магчыма, бо ён ведае: на хвалі пошукаў нараджаюцца шэдэўры.

Твор "Адраджэнне міфа" — ужо не першая аўтарская копія. Памятаючы яшчэ першы адлівак твора, разумееш, што кожны наступны непаўторны па-свойму. Гэта адзін з маіх улюбёных твораў. У ім усё, усе парадоксы сучаснага жыцця. Ёсць цягліваць і чысціня дзіцячага цела і позірк разам з грахам антычнай, паганскай аголенасці. Невялікія фігуркі на спадніцы — як сведкі гэтага змагання. Уражваюць ажурнасць,

лёгкасць завершанай скульптуры. Ададанае мастаку сваім работам выклікае захапленне. "Я выкарыстоўваю ў сваіх творах вобразы некаторых міфалагічных герояў, каб напоўніць кампазіцыі сэнсам, прасторай, глыбей раскрыць тэму: гэта не проста адлюстраванне легенд і гісторыі, а пераасэнсаванне", — тлумачыць мастак.

Люблю і твор "Рамантычная". Гэта, безумоўна, шэдэўр. Фігуры дзяцей падаюцца адной складанай істотай, яны зліваюцца, пераплятаюцца, змешваючы эмоцыі гульні ў адзін вялікі пошук любові.

Асташоў добра валодае і графікай. Пераважна працуе ў тэхніцы літаграфіі. Бесперапынна робіць накіды, жыве мастацтвам.

Стаяць на паліцах майстэрні пакрытыя пылам скульптурныя эскізы, а побач — адлітыя з бронзы, блішчатыя закончаныя работы. Праз іх адчуваеш неўтаймоўны пошук шчырай маладосці, адкрытасць перад светам і перад сабой, новыя творчыя крокі і вынікі... Непаўторны свет майстэрні мастака.

Францішка БРЫГАДЗІНА

Погляд на класіку

Прэм'ера ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы

Да 200-годдзя з дня нараджэння Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча купалаўцы перачыталі яго "Пінскую шляхту" і — нарадзіўся аднаактовы фарс-вадзівіль.

Рэжысёр спектакля лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Міка-

лай Пінігін супрацоўнічае з купалаўскай трупай даўно і плённа. У яго пастановаў пабачылі святло рампы такія, напрыклад, значныя работы тэатра, як "Тутэйшыя" Янкі Купалы, "Ідылія" В. Дуніна-Марцінкевіча, "Сымон-музыка" Якуба Коласа,

"Касцюмер" Р. Харвуда ды іншыя. Над "Пінскай шляхтай" разам з Мікалаем Пінігіным працавалі мастак-пастановаўшчык Вольга Мацкевіч, кампазітар Андрэй Зубрыч, харэограф Людміла Фадзеева, рэжысёр па пластыцы Павел Адамчыкаў.

Лана ІВАНОВА

На здымках: сцэны са спектакля "Пінская шляхта".

Фота Аляксандра Дзмітрыева

Госці з Базеля

Сёлета на IX Міжнародным фестывалі духоўнай музыкі "Залатагорская ліра" ў касцёле Св. Роха адбыўся іх мінскі дэбют. Дуэт з Музыкальнай акадэміі г. Базеля (Швейцарыя) — лаўрэат Міжнароднага конкурсу імя П.Чайкоўскага Чысакі Кіто (віяланчэль, Японія) і Юліі Садыкавай (арган, Беларусь) — выканаў творы А. Вівальды, Б. Марчэлы, І.С. Баха і сучасных кампазітараў: Т. Такеміцу (Японія), Г. Кароткінай (Беларусь). Слухачоў узрушыла неверагодна пранікнёная інтанацыя японскай віяланчэлісткі, яе найвышэйшы прафесіяналізм у спалучэнні з дасканалым і чуйным арганым акампанементам.

— Чысакі, раскажы, калі ласка, пра твой шлях асваення віяланчэлі.

— Я з чатырох гадоў пачала займацца музыкай. Спачатку гэта быў альт, які ўсталяваўся, нібы віяланчэль. Затым прайшла агульнае музычнае выхаванне, прыватныя ўрокі ў розных выкладчыкаў. Аднак недастатковае развіццё віяланчэльнай школы ў Японіі ды жаданне больш глыбока спасцігаць гэтае мастацтва прывялі мяне ў Школу Ягудзі Мянухіна ў Лондане, куды я паступіла ў 2001 годзе. Сёння сваім галоўным выкладчыкам лічу Івана Манігэці — лаўрэата конкурсу імя П.Чайкоўскага, прафесара Маскоўскай кансерваторыі, Музыкальнай акадэміі г. Базеля, у класе якога я займаюся ўжо чацвёрты год.

— Як склаўся ваш дуэт з беларускай Юліяй Садыкавай?

— Мы пазнаёміліся ў Базельскай музычнай акадэміі, дзе Юля вучыцца па класах армана (прафесар Ф.Пахлатка) і фартэпіяна (прафесар Л. Гінешы), часта выступае як канцэртмайстар са студэнтамі класа майго прафесара. У Беларусі Юля скончыла Полацкае музычнае вучылішча, яна лаўрэат міжнародных арганых, фартэпіянных і кампазітарскіх конкурсаў, удзельніца фестываляў камернай музыкі ў Германіі і Швейцарыі. Наш дуэт сфарміраваўся ў 2006 годзе пасля супольнага выканання "Вакаліза" С. Рахманінава. Мы выконваем музыку эпохі барока, рамантызму, рускіх кампазітараў, творы кампазітараў XX — XXI стагоддзяў.

— Чысакі, а як узнікла ідэя прыехаць у Беларусь?

— Ідэя, безумоўна, належыць Юлі, а ў ажыццяўленні гэтага праекта нам дапамаг-

ла яе маці — вядомая арганістка, салістка канцэртнай залы Полацкага Сафійскага сабора Ксенія Пагарэлая. Мы падрыхтавалі некалькі канцэртных праграм (віяланчэль — арган; віяланчэль — фартэпіяна) і, акрамя канцэрта ў Мінску, выступілі на XXI Міжнародным фестывалі старадаўняй і сучаснай музыкі ў Полацкім Сафійскім саборы, у зале Віцебскай філармоніі і ў Белай гасцёўні палаца Румянцавых-Паскевічаў у Гомелі.

— Якія твае ўражання?

— Публіка сустракала нас вельмі цёпла, многа кветак і натхнёных водгукаў. Дарэчы, у вашай краіне я ўпершыню і адчуваю сябе тут нязвыкла слабойна, лёгка і свабодна. Людзі — вельмі эмацыянальныя, ветлівыя і добразычлівыя. Але галоўнае — ніхто "не вучыць", не прыскае цябе сваім аўтарытэтам ці перавагамі. Ёсць магчымасць быць самай сабой. Гэта рэдкаснае адчуванне. Такого я не адчуваю ў Еўропе.

— Напэўна, ёсць творчае крэда ў вашага дуэта?

— Праз музыку размаўляць са слухачамі і даносіць да іх змест, патаемны сэнс кампазітарскага твора. Імкнёмся сваім выкананнем прыносіць радасць!

Гутарыла Ганна КАРОТКІНА, кампазітар

Кожнага, хто пераступае парог Нясвіжскага гісторыка-краязнаўчага музея, сустракае адмысловы мелодычны перазоў экзатычных звяночкаў, прыладжаных да ўваходных дзвярэй.

Аціхі перазовы звяночкаў — але іх таемнічую гамонку нібы падхапілі скрыпкі, альт, віяланчэль, і ў музеі зрабілася яшчэ больш утульна ад пранікнёнага грання Струннага квартэта. Праз нейкі час пачалася размова пра “Шэсць стагоддзяў беларускай музыкі” — так фармулявалася тэма навукова-практычнай канферэнцыі, прысвечанай, як і сам фест, юбілею Беларускай пушчы.

На чым грунтавалася канцэпцыя гэтага творчага праекта Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі і яго мастацкага кіраўніка Міхаіла Фінберга, падтрыманага Міністэрствам культуры краіны, Мінскім аблвыканкамам, Нясвіжскім райвыканкамам? На тым, што незлічоныя артэфакты складаюць гукавы і сюжэтна-вобразны кантэкст гісторыі Беларускай пушчы: ад фанфар, што суправаджалі пушчанскія палаванні, ад першага айчыннага нотадруку — Берасцейскага канцыянала, ад твораў знакамітых еўрапейскіх кампазітараў XVI стагоддзя, што па запрашэнні працавалі ў тутэйшым краі, ад легендарнага Астремчаўскага рукапісу — ананімнага зборніка беларускай музыкі XVII ст., уведзенага ў наш сучасны культурны ўжытак пад умоўна назвай “Полацкі сшытак”, да рамантычнай музыкі ўраджэнца Брэстчыны Напалеона Орды і творчасці нашых сучаснікаў. (Пра навукова-практычную канферэнцыю будзе на старонках “ЛіМа” асобны расповед).

“Для Беларусі легендарная пушча, — падкрэслівае маэстра М. Фінберг, — не проста грандыёзны запаведнік. Яна заўсёды была і будзе сімвалам велічнасці і багацця айчыннай гісторыі, што лучыць народы і краіны, што сцвярджае ідэалы годнасці і прыгажосці, адзінства прыроды і чалавека. Нездарма ў мастацкіх праграмах сёлётыя свята з усёй разнастайнасцю ўвасобіліся гэтыя вечныя ідэалы”.

600-годдзе Беларускай пушчы — дата, якая лучыць матэрыяльны і духоўны аспекты нашай гісторыі ды сённяшняга жыцця. Гэта нагода паказаць сінхроннасць развіцця беларускай еўрапейскай цывілізацыі, беларускай культуры і ў самым агульным сэнсе, і культуры ўласна музычнай. Нацыянальны парк “Беларуская пушча” толькі пачынае рыхтавацца да юбілейнай падзеі, якая адбудзецца ў 2009 годзе, а Нацыянальны канцэртны аркестр ужо загадзя зрабіў свой творчы ўнёсак у яе святкаванне і тым самым прыцягнуў увагу шырокай грамадскасці да нашай унікальнай старажытнай гісторыі.

Белая вежа ратушы музыкаю свайго гадзінніка нагадвае пра хуткаплыннасць імгненняў — і вечнасць.

Гісторыя пушчы неадрыўная ад гісторыі айчыннага мастацтва, у тым ліку і музычнага — гэтая думка лейтматывам прайшла праз усе фестывальныя імпрэзы. Яна лунала ў музычнай атмасферы Нясвіжскай ратушы, дзе праходзіў юбілейны канцэрт Ансамбля салістаў на драўляных духавых інструментах. 15 гадоў таму гэты калектыў быў створаны ва ўлонні Нацыянальнага канцэртнага аркестра Беларусі. Прафесар Барыс Нічкаў успамінае: “Аднойчы звярнуўся да мяне Міхаіл Якаўлевіч з просьбай зрабіць у структуры вялікага аркестра “нешта асаблівае”. І ансамбль, які ўдалося стварыць, аказваўся сапраўды унікальным: у такім інструментальным складзе — чыстае “дрэва” — ніхто на прасторах СНД і нават у свеце не выступае. У нас прадстаўлена класічная група драўляных духавых — кожнага па два інструменты: габой, флейта, кларнет, фагот. Склад музыкантаў час-пачас мяняецца, бо гэта пераважна студэнты — самыя таленавітыя і перспектыўныя, лаўрэаты міжнародных конкурсаў. Апірышчам застаюцца званы выканаўца на фагоце прафесар Уладзімір Будкевіч і кларнетыст, дацэнт Іван Брыцькаў. Для моладзі ўдзел у камерным калектыве, які працуе ў складзе аркестра пад кіраўніцтвам Фінберга, — вялікая адказнасць і выдатная школа. Кажуць, палі нашага ансамбля музыкантам адкрыта дарога ў любы аркестр. Зрэшты, яны насамрэч добра працаўладкоўваюцца, запатрабаваныя і за мяжой”.

Кіруюць ансамблем доктар мастацтвазнаўства прафесар Барыс Нічкаў (у свой час ён выконваў партыю габоі ў розных калектывах, прынамсі, у сімфанічным аркестры тэатра оперы і балета) і дацэнт Генрых Гедыльбар (старэйшае пакаленне памятае яго як выдатнага флейтыста) — ён робіць аранжыроўкі.

Актэст салістаў вылучае дзівосная півучасць, тонкасць нюансіроўкі, сімфанізаванае гучанне, што нагадвае тэмбравую палітру класічнага камернага аркестра. Слухаць яго — асалода! А рэпертуар, у якім — беларуская старадаўняя ды музыка нашых сучаснікаў, наводзіць на роздум пра кругагем эмацыйных імгненняў — і мудрую вечнасць...

Нясвіжскія перазовы

Паміж апякункамі вытанчаных мастацтваў і знакамітым на ўвесь свет беларускім лесам ёсць нябачныя, але даўнія і глыбінныя павязі. У гэтым пераканаліся ўдзельнікі і госці XIII свята мастацтваў “Музы Нясвіжа”, якое прысвячалася 600-годдзю Беларускай пушчы.

“Лес — гэта ж таксама музыка”, — вобразна заўважыў Ігар Макар, старшыня Нясвіжскага райвыканкама. Музыка вялікага і магутнага лесу прывезлі на фестываль удзельнікі гурта паляўнічай музыкі з Драгічына.

Гэты каларытны гурт, якім кіруе Аляксандр Шаўчук, завецца “Бекас”. Само з’яўленне адмыслова апранутых музыкаў з рытуальнымі паляўнічымі ражкамі ды іх магічнае гранне сталася свежай і самабытнай фарбай на яскравай палітры галоўнага фестывальнага канцэрта — “Музыка Белай Вежы”. Рытуальныя сігналы і мелодыі са старажытнага “рэпертуару” беларускіх паляўнічых прагучалі таксама ў выкананні ансамбля трубачоў “Інтрада”. Наогул, усе камерныя калектывы Нацыянальнага канцэртнага аркестра падрыхтавалі праграмы, так або іначай звязаныя з гісторыяй Беларускай пушчы. У гэтым кантэксце арганічна прагучала і выступленне Дзяржаўнага камернага хору Беларусі пад кіраўніцтвам Наталлі Міхайлавай — прынамсі, творы кампазітараў, якія нарадзіліся на Берасцейшчыне ці працавалі

ментам” — вось тэма Другой музычнай асамблеі. З навуковымі дакладамі выступілі кандыдат мастацтвазнаўства прафесар Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Мікалай Волкаў і загадчык кафедры беларускай музыкі БДАМ, доктар мастацтвазнаўства прафесар Вольга Дадзімава. Прайшоў сапраўдны парад салістаў-зорак — нашай самай таленавітай моладзі, лаўрэатаў міжнародных конкурсаў. Як заўсёды, уразіла сваім бляскам і вядомае сусор’е трубачоў — ансамбль “Інтрада” (стваральнік і кіраўнік Мікалай Волкаў). З вялікім захапленнем паўдзельнічалі ў беларускай асамблеі госці са Швецыі — трубач Крыстар Фрэдрыксан ды валтарніст Юхан Алін. Такая імпрэза магла б упрыгожыць самую прэстыжную сталічную залу!

У нясвіжскім сумоўі яднаюцца, ствараючы ўражлівую поліфанію, розныя музы.

Адраджэнне гукавога кантэксту шасці стагоддзяў беларускай музыкі спалучылася на фестывалі “Музы Нясвіжа” з непаўторнымі экспазіцыямі выяўленчага мастацтва. Жывапіснае падарожжа па мінулых часах прапанаваў гасціям свята знаны сталічны майстар, спрычынены, дарэчы, да афармлення інтэр’ераў Нясвіжскай ратушы, Уладзімір Тоўсцік. Дзівосны роздум у малюнках — пра нашу Бацькаўшчыну, яе гісторыю ды знакамітых людзей — склалі работы выхаванцаў тонкага таленавітага педагога Святланы Купрыянавай, кіраўніка студыі выяўленчага мастацтва Палаца культуры Мазырскага нафтапрацоўчага завода. Прадставілі “Музы Нясвіжа” і спектакль Мінскага абласнога драматычнага тэатра: ён прыхаў на адзін вечар з Маладзечна, паказаў “Паланез на развітанне” паводле п’есы Уладзіміра Драздова. Свята мастацтваў завяршалася яскравым песенным карнавалам — падрункам Нацыянальнага канцэртнага аркестра і яго салістаў.

Узбагачэнне духоўнага мікраклімату, павышэнне ўзроўню культурнага жыцця, мастацкая асвета і эстэтычнае выхаванне месцічаў, з’яўленне новага пакалення чулай і дасведчанай публікі — вынікам фестывальнага руху, разгорнутага па ініцыятыве аркестра ў рэгіёнах, можна толькі радавацца. Маэстра Фінберг падкрэслівае, што гэтай мэтаакіраванай працы калектыву спрыяюць умовы, створаныя дзяржавай, асабістая ўвага Прэзідэнта краіны да жыцця малых гарадоў. А яшчэ — клопат мясцовага кіраўніцтва.

Сапраўды, рулівы гаспадар дбае не толькі пра высокія вытворчыя паказчыкі ды матэрыяльны дабрабыт жыхароў раёна, але і пра тое, каб і хлеб духоўны для іх быў найвышэйшага гатунку. Людзі гэта заўважаюць і цэняць. І пачынаюць творча ставіцца да сваіх будзённых спраў.

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

На здымках: народны артыст Беларусі прафесар Міхаіл Фінберг вітае заслужанага артыста краіны прафесара Барыса Нічкава; Ансамбль салістаў на драўляных духавых інструментах; першы намеснік старшыні Мінскага аблвыканкама Віктар Шчыцька і старшыня Нясвіжскага райвыканкама Ігар Макар знаёмяцца з выстаўкай дзіцячага малюнка; лаўрэат міжнародных конкурсаў Арцём Шышкоў; госці з Драгічына — гурт паляўнічай музыкі “Бекас”.

Фота Віктара Кавалёва

Апошнім часам пачаў заўважаць, што пры напісанні чарговага артыкула ўсё часцей трапляю ў палон успамінаў. Зразумела, найперш гэта звязана з тым, што як бы там ні было, а пражыта ўжо нямала, а з другога боку — лёс падараваў мне шмат сустрэч з цікавымі і неардынарнымі людзьмі. Прынамсі, светлы след у жыцці пакінула апошняя мая вытворчая практыка, якую праходзіў у рэдакцыі газеты "Чырвоная змена". Як на той час, то філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і ў першую чаргу ягонае аддзяленне беларускай мовы і літаратуры з'яўляліся кузняй кадраў для нацыянальнай літаратуры. Таму, напрыклад, у тагачаснай "Чырвонай змене" ў розныя перыяды працавалі надзіва яркія літаратары.

Салодкі смак журавін

Менавіта ў "Чырвонцы" я і пазнаёміўся з Алесем Масарэнкам. І хоць ён працаваў там не так доўга, але гэтае знаёмства дало мне многае ў сэнсе праяўлення любові да літаратуры, якая была для яго прызначаннем, ды і ўвогуле ў стаўленні да жыцця. А калі ўжо быць праўдзівым цалкам, то калі б ні А. Масарэнка, наўрад ці друкаваліся б гэтыя мае згадкі ў "ЛіМе", а ўвесь мой творчы лёс, безумоўна, склаўся б інакш. Менавіта Алесь Герасімавіч, будучы адказным сакратаром часопіса "Польмя", улетку 1972 года, перагаварыўшы папярэдне з галоўным рэдактарам Кастусём Кірэнкам, прапанаваў мне, тагачаснаму старшаму карэспандэнту рэдакцыі слухай аб'яднанай газеты "Шлях Ільіча", перайсці на працу ў гэтае аўтарытэтнае выданне. Праўда, тады я адмовіўся, але літаральна праз нейкі месяц, дзякуючы А. Масарэнку, па тэлефоне прагучала яшчэ адна прапанова, ужо з вуснаў галоўнага рэдактара "ЛіМа" Хведара Жычкі.

Так і пачаўся ў маёй жыццёвай і творчай біяграфіі новы, і несумненна, важны перыяд. Пасля гэтага мы яшчэ больш зблізіліся з А. Масарэнкам, бо "Польмя", як і цяпер знаходзілася са што-тыднёвікам у адным будынку. Праз некаторы час ён, будучы ў адпачынку, накіраваўся рабочым у адну з геалагічных экспедыцый Забайкалля, дзе працаваў два гады. Дарэчы, пра гэта загадка прызнаўся мне, а ў рэдакцыю аб сваім звальненні паведамаў ужо, знаходзячыся далёка ад Беларусі. Гэта сведчыць аб ягонай рашучасці ні на крок не адступацца ад свайго.

Рашучасць жа — сведчанне гатоўнасці да адказных учынкаў. З гэтым, бадай, звязана і тое, што працаваў ён шмат дзе. Яшчэ да нашага знаёмства быў інструктарам Слаўгарадскага райкама камсамола, пасля службы ў войску паступіў на аддзяленне беларускай мовы і літаратуры БДУ, але неўзабаве перавёўся на вячэрняе аддзяленне, да заканчэння якога працаваў выхаванцам мінскай школы-інтэрната № 13, а потым рэдактарам аддзела беларускай літаратуры Камітэта па радыёвяшчання і тэлебачанні Савета Міністраў БССР. Работу мяняў таму, што хацеў лепей вывучыць жыццё. Ды яшчэ ўпэўніўся, што здатны на многае.

Хоць была і іншая прычына, у чым я ўпэўніўся крыху пазней, калі пасля завяршэння вучобы ва ўніверсітэце,

працуючы ў Драгічыне, працягаў нізку ягоных вершаў у "Малодосці". Між іншым, з вершаў ён і пачынаў, упершыню выступіўшы на старонках газеты "Магілёўская праўда" ў 1959 годзе. Як празаік дэбютаваў праз тры гады ў "Чырвонай змене". Між іншым, з паэзіяй назаўсёды не развітаўся, аб чым засведчылі ягоныя далейшыя публікацыі, у тым ліку і тыя, што з'явіліся ў друку ўжо на вачах сённяшняга маладога пакалення. У той жа маладосцеўскай падборцы маю ўвагу асабліва запяніў верш "Прызначанне", у якім трыццацігадовы на той час аўтар прыадкрыў важны факт з уласнай біяграфіі і адказаў на пытанне, якое пісьменнікам часта задаюць чытачы:

*Я за пяро не ўзяўся б,
галібог,
І вугаў ганарарных
не закідваў,
Калі б не быў
мой бацька інвалідам
І не касіў
адной рукой мурог...
Не ведаў бы
я сэнсу горкіх слоў,
Калі б умела маці
распісацца,
Каб на кірмашы
замест рублёў
Махляр не гаў
ёй царскіх асігнацый...
Я за пяро не ўзяўся б,
галібог,
Калі б на ўсё глядзець
спакойна мор!*

Як бачым, ягонай рашучасці ў жыцці надавала і тое, што з маладых гадоў не мог асабліва разлічваць на дапамогу. А яшчэ давала пра сябе знаць нежаданне мірыцца з тым, што выклікае ўнутранае супраціў. Хоць, бадай, да ўсяго было і імкненне паспрабаваць сябе, як кажуць, у новай ролі, таму ў 1967 годзе і стаў А. Масарэнка інструктарам па прамысловым адлове рачнога бабра Літоўскага заацэнтра. Інструктарам, праўда, калі прытрымлівацца чарговага запісу ў ягонай працоўнай кніжцы. У сапраўднасці ж малады пісьменнік вырашыў зноў апынуцца бліжэй да роднай прыроды — той самай прыроды, маляўнічымі краявідамі якой змалку захапляўся ў ваколіцах сваёй роднай вёскі Ходарава, што ў Слаўгарадскім раёне. А яшчэ, як высветлілася пазней, ён "замахнуўся" на аповесць "На бровых тонах". Пісаць жа хацеў, як кажуць, з натуры, самому ўсё пабачыўшы і самому ўсё перажыўшы.

Гэтая аповесць у 1971 годзе была выдадзена асобнай кнігай, выклікала захапленне чытачоў і нямала ўхвальных рэцэнзій у друку. Найбольш дакладна сказаў пра гэты твор ужо назвай свайго водгуку адзін з прызнаных на той час пісьменнікаў Макар Паслядовіч — "Песня роднай прыродзе". Аб значнасці гэтай аповесці сведчыць і тое, што ў 1977 годзе ў перакладзе А. Нячаева яе выпусціла ў перакладзе на рускую мову выдавецтва "Детская литература".

Нямарна ездзіў А. Масарэнка і ў Забайкалле. Вынікам ягонай амаль трохгадовай працы ў заалагічнай экспедыцыі стаў раман "Баргузінскае лета".

Згаданымі творами ягоная мастакоўская біяграфія не абмяжоўваецца. Прыхільна былі сустрэты і кнігі А. Масарэнкі "Журавіны пад снегам", "Сонца майго дня", іншыя творы. Дый увогуле, што ні пішацца ім, усё патрапляе пад вызначэнне высокамастацкай літаратуры. У сувязі з апошнім свяржэннем сімвалічны сэнс набывае назва "Журавіны пад снегам". Журавіны, як вядома, ягады кіслыя, але калі сабраць тыя з іх, што крануў мароз, дык яны набываюць саладкаваты смак. Так і проза, жыццёвая ў сваёй аснове, пры належнасці ў аўтара адпаведнага таленту, а яго А. Масарэнку не займаць, пачынае набываць новую якасць, а праўда жыцця становіцца праўдай мастацкай. Ёсць аднак у Алесь Герасімавіча яшчэ адзін важкі набытак. Ужо шмат гадоў А. Масарэнка рупліва выхоўвае маладых літаратараў. Так было тады, калі ён з'яўляўся галоўным рэдактарам часопіса "Першацвет". Гэтак-сама назіраецца і цяпер, калі рэгулярна займаецца з тымі, хто толькі спрабуе сябе ў творчасці. Вопытнаму і сталаму аўтару ёсць што ім сказаць і ёсць чаму іх навучыць. Таму і спяшаецца творчая моладзь ў свайго роду студыю А. Масарэнкі.

У пастаянных клопатах і турботах непрыкметна прабегае час. Азірнуцца не паспеў Алесь Герасімавіч, а ўжо і свой восьмы дзесятак размяняў. Ды не да аглядаў яму на юбілей, калі ёсць яшчэ порах у парахаўніцах. Вось і я своечасова не паспеў яго павіншаваць з 70-годдзем. Ды зрабіць гэта ніколі не позна, бо, як слушна любіць казаць Генрых Далідовіч, з круглым юбілеем чалавека можна віншаваць цэлы год. Што я і раблю.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Здольнасць бачыць цуды

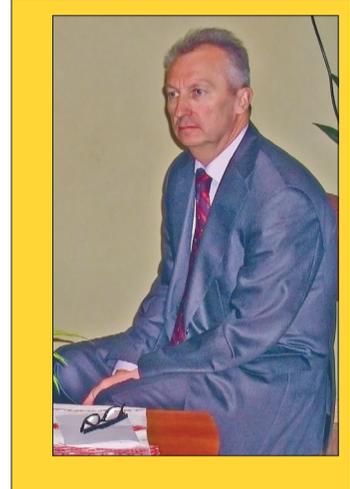
Да 60-годдзя з дня нараджэння Анатоля Бутэвіча

Звычайна шлях вясковых ураджэнцаў у літаратуру пракладаўся прыкладна так: школьны літгурток, раённая газета, рэспубліканскія юнацка-маладзёжныя і іншыя выданні. Публікацыя — да публікацыі, кніга — да кнігі, а далей — воля Божая...

Асабіста я пазнаёміўся з Анатолем Бутэвічам на змене палавін 1960-х, калі быў на трэцім курсе філфака БДУ, а ён паступіў на першы курс. Наколькі помніцца, Анатоль быў нечым засмучаны, і я, выпадкова сустрэўшыся з ім у студэнцкім інтэрнаце на тагачаснай Паркавай магістралі, змог яго падтрымаць... Праўда, скажу шчыра, тады я не ўяўляў, што Анатоль стане пэтам альбо празаікам. Ён хутка пачаў сцвярджаць сябе як камсамольскі актывіст (дарэчы, у партыю ўступіў яшчэ студэнтам), а разам з тым выяўляць здольнасці да навукова-літаратурнаўчых пошукаў. Адпаведна, шлях яго мог склаціся такім чынам: аспірант, кандыдат, доктар філалагічных навук, загадчык кафедры, дэкан, прарэктар універсітэта... Пуцявіны ж Анатоля Бутэвіча павялі крыху пачынаючы: БелТА, "Чырвоная змена", ЦК ЛКСМБ і ЦК КПБ, дырэктарства ў «Мастацкай літаратуры», узясенне да міністра па інфармацыі і культуры, пасольская дзейнасць... Гэта значыць — грамадска-палітычны, дзяржаўны ўзровень...

Даволі імкліва падымаючыся па службовай лесвіцы ва ўмовах БССР, Бутэвіч узяро сябе ад занядання духоўнай спадчыны роднага краю, бацькоўскай мовы. Прызнаюся, я нават пэўны час і не ведаў, хто ж гэты Максім Валашка, які на аснове вуснай народнай творчасці піша літаратурныя казкі для дзяцей («Прыгоды лісціка-карунчыка», «Як акіян з кропелькай барукаўся» ды іншыя).

Больш за тое, лічу, што службовае ўзвышэнне паклікала такую вясковазаквашаную ў народным духу асобу, як А. Бутэвіч, па-свойму падступіцца да асэнсавання гістарычнай памяці беларускага народа і стварыць цыкл гістарычна-краязнаўчых твораў, зноў жа найперш для дзяцей — для маладога пакалення, каб яно больш ведала пра тое, дзе жыве і што зрабілі для яго далёкія продкі. Серыя кніг «Сем цудаў Беларусі» адразу ж набыла шырокую папулярнасць — «У гасцях у вечнасці», «Званы Нямігі», «За наміткай гісторыі», «Адвечны поклік Радзімы», «Славутыя сваім родам». Гэтым жа кіраваўся пісьменнік, ствараючы п'есу пра юны ўзрост будучага класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча.

Праглядаючы кнігі, падпісаныя мне А. Бутэвічам, у адной з іх («Прыгоды памаўзлівай Рыскі») на тытуле знайшоў надпіс, у якім Анатоль Іванавіч выказвае вялікую падзяку за студэнцкую падтрымку і за... Скажу шчыра, Анатоль Іванавіч перабольшыў маю помач, а для чытача патлумачу: пераходзячы са свету дзіцячай літаратуры ў свет дарослай прозы, Анатоль папрасіў мяне пачытаць яго творы і быў удзячны за іх высокую ацэнку і падтрымку ў часопісе «Малодосць». А як жа інакш? Я з тых, хто радаваўся і радуся, калі хтосьці ідзе ў прозу, робіць сваё і па-свойму. Безумоўна, добра, нават выдатна, калі пры гэтым можаш з чалавекам не толькі пазнаёміцца, але і паспрачацца, ці проста паразважаць, а магчыма, і ўзбагаціцца думкамі, ідэямі. Прыгадваецца мне і такая гісторыя. Неяк я прызнаўся Анатолю, што мару напісаць раман пра Ягайлу і Вітаўта, Грунвальдскую бітву, а ён у некаторым сэнсе выступіў сапернікам, апублікаваўшы ў 2005 годзе раман «Каралева не здраджвала каралю, або Каралеўскае шлюбаванне ў Новагародку» — твор, які без усякіх скідак вылучыў Бутэвіча ў лік нашых значных празаікаў. Акрамя гэтага, Анатоль Бутэвіч ажыццявіў нямала выдатных перакладаў з рускай, польскай моў, піша шмат выдатных публіцыстычных эсэ і артыкулаў, рэцэнзій, водгукаў, дзе зіхацяць усебаковая дасведчанасць, затурбаванасць нашым духоўным здароўем. Бутэвіч стаўся вартым у вельмі многім — як чалавек, як асоба дзяржаўнага мыслення, як навуковец і пісьменнік, як муж і бацька.

Я і мая сям'я добра помнім, што ён у свой час паспрыў нам вырашыць кватэрнае пытанне. Напамінаю гэта для таго, каб падкрэсліць яшчэ адну яго якасць — уменне зразумець турботы чалавека і падтрымаць, а пры магчымасці — дапамагчы. Хоцацца пажадаць яму здароўя, упэўненасці і новага творчага плёну!

Генрых ДАЛІДОВІЧ

У кожнага з нас ёсць свой куток, дзе ты нарадзіўся, дзе зрабіў першыя крокі ў жыццё, дзе зведаў першыя моманты радасці і няўдач.

У маёй душы таксама знайшоў сваё месца з сівой старажытнасці "дзікі куток сярод непраходных лясоў і балот" — гарадок Заслаўе. І не таму, што ён невялікі па паметра, не таму, што людзі там жывуць, як і паўсюль, такія, як і ўсе беларусы, — добрыя, шчырыя, працавітыя. А, мабыць, таму, што менавіта з гэтым куточкам звязана ў маім жыцці вельмі многае.

З вокнаў маёй хаты адкрываецца від на каталіцкі касцёл, які доўгія гады ляжаў у руінах і толькі некалькі гадоў таму быў рэстаўраваны. Калісьці ноччу, на фоне зорнага неба, гэтыя напаярабураныя сцены ўяўлялі сабою незабыўнае відовішча, і чамусьці адразу ўспамінаўся "Чорны замак Альшанскі" Караткевіча. Але не трэба было ехаць у Гальшаны. Дастаткова было прабрацца ля старой адрыны, залезці ў нізкі, напалову ў зямлі, правалі і апынуцца ў вялікай зале без даху; голыя сцены з маленькім купалкам на адной, ацалелай, з правамі выцягнутых у даўжыню гатычнага стылю вокнаў. З вышыні гэтых сцен зрэдку зрываўся ўніз цагляны, і тады чуўся моцны стук: рэха ў касцёле — нават без даху — было моцнае.

Але што мяне яшчэ вельмі ўражвала — жыццё перамагала паўсюль, ва ўсім. Калісьці жывы ветрык занёс на рэшткі маленькага купала зярняткі — семя клёна, і яно прыжылося. І з таго часу, праходзячы праз сквер ля касцёла, я з задавальненнем бачыў, як сонейка пясціла лістоту гэтага маладзенькага дрэўца...

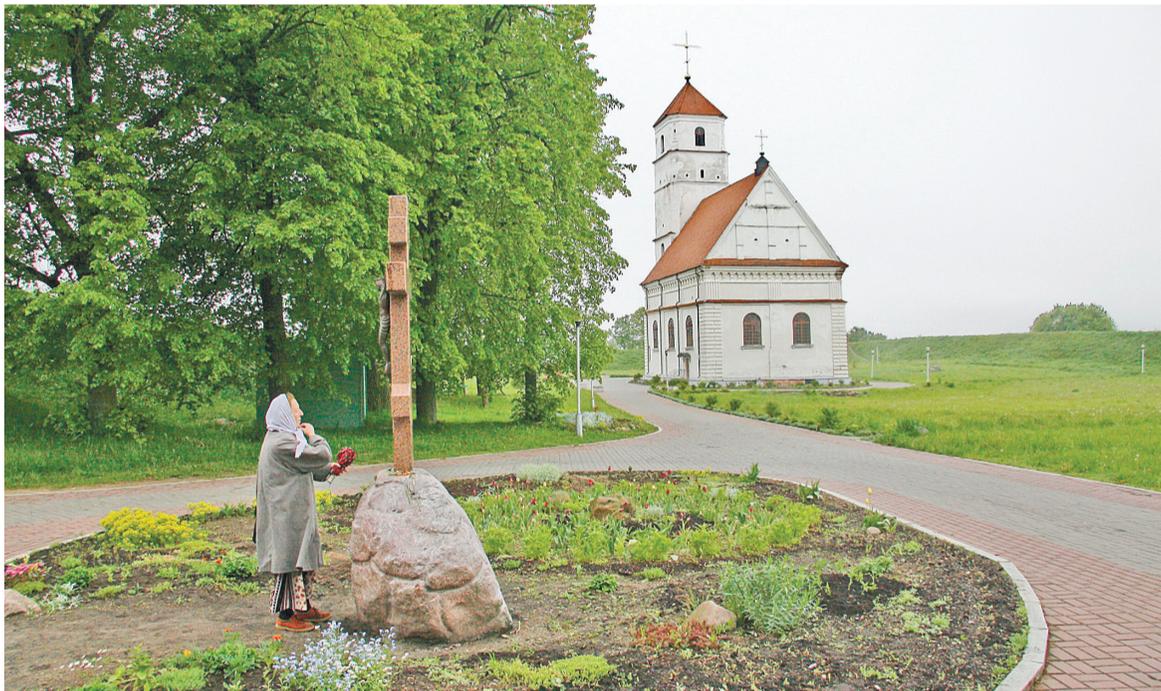
Калі ад касцёла прайсці праз сквер — са старымі ліпамі, варонінымі гнёздамі ў густой лістоце іх — да будынка старой школы і спусціцца ў былы роў заслаўскага замка і — вось яна... Царква, як белы лебедзь, з шатамі старых дрэў з аднаго боку горда ўзвышаецца над Заслаўем і нездарма з'яўляецца яго сімвалам. Замкавы вал і зараз вышынёй метраў 15 — 20, а якім ён быў у Сярэднявеччы, нават цяжка ўявіць. Каля ўваходу — вялікі валун, нямы сведка тых трывожных часін, калі замак з усіх бакоў быў акружаны балотамі і пушчамі, калі (я гэта даволі часта імкнуўся ўявіць) па драўляных насцілах ішлі нашы з вамі продкі — простыя людзі, абутыя ў лапці і поршні, аспранутыя ў дамацкія світкі. Драўляныя нізенькія хаткі з адным-двума невялічкімі акенцамі, зацягнутымі бычыным пухіром, хаткі, якія тапіліся "па-чорнаму". І — як і цяпер — на цэнтральнай плошчы кірмаш... І яшчэ — Рагнеда і яе сын Ізяслаў, які, як гаворыць легенда, выратаваў маці жыццё і з якой быў сасланы сюды — у дзікі тады куток. Гэтыя славетныя людзі — палачанка з трыма імёнамі і яе сын — прайшлі праз стагоддзі і засталіся з намі назаўсёды...

...Па левы бок, як ісці да замка, стаяла ў былы час некалькі адрын, аб'яднаных у доўгі драўляны "цягнік". Калі зазірнуць у шчылінку паміж старых дошак, то колькі хвілін нічога нельга ўбачыць; але толькі вочы прывикаюць да цемры, і ты здзіўляешся, бо падлогі ўвогуле няма, а перад табою цёмны правал. Як вядзе быццам у нікуды — пад зямлю... Гэта быў славетны падземны ход, які, па чутках, пачынаўся ад замка і вёў да ўжо вядомага нам касцёла, а потым — да "магілы Рагнеды" (месца прыкладна ў кіламетры ад Заслаўя). Нам, хлапчукам, уяўляліся незлічоныя княжацкія багацці, і не раз намагаліся мы залезці ў запаветны ход, але казкі пра пры-

Горад майго сэрца

Эсэ

відзі і абвалы, добра аздобленыя бацькоўскімі забаронамі, кожны раз перашкаджалі нашым намаганям. Адшукаць уваход у падземелле з боку касцёла таксама не ўдавалася. А ў канцы 1980 гадоў ход быў засыпаны, адрыны знесены. А таямніца засталася...

...Калісьці даўно дзед павёў мяне ў музей — той самы замак Ізяслава, гістарычны сімвал Заслаўя. Наведаць гэты белы будынак з вежай на версе было маёй вялікай марай. І зараз успамінаюцца дзіды з гербамі беларускіх гарадоў ля ўваходу, чорныя кольцы на цяжкіх дзвярах, змрочная зала; вялікая стół, на якой, бы душы продкаў нашых, кружыліся анёлы, а таксама выскія вонкі з рознакаляровымі дробнымі кавалкамі шкла — вітражамі — і такія ж рознакаляровыя праменьчыкі, святло якіх адбівалася плямкамі на ўсім, надаючы і без таго незвычайнаму гэтаму месцу нейкую казачнасць, чарадзейнасць... Драўляная фігурка пакутніка Хрыста (скульптура немаведама якога стагоддзя) заўсёды выклікала ў мяне, яшчэ малага, розныя пачуцці: няўжо ў тыя часіны людзі ўжо маглі ствараць такую прыгажосць? Што гэта за чалавек, ногі і рукі якога прабылі цвікамі з палымнеючымі ружамі крыві? Але паціямнелы ад часу маленькі шэдэўр нічога не мог адказаць; Хрыстос

глядзеў быццам праз цемру стагоддзяў — маўклівы сімвал мінуўшчыны і будучыні...

З экспанатаў музея, акрамя першабытных гаршчкоў, манет розных часоў, запомніліся "царскія вароты" — залатое хітраспляценне металу з нейкімі партрэтамі. І — слупкія паясы... Яшчэ не чытаўшы Багдановіча, я ўжо ведаў, што існуе такая прыгажосць. Памытаю, спытаў у дзядулі: "А што, гэтыя бліскучыя ніткі, узоры — сапраўднае золата?"

...Спускаемся ў невялікае — некалькі прыступак уніз — падземелле з умураванымі ў сцяну рэшткамі былых ланцугоў, металічнымі кольцамі. "Некалі тут вязняў, напэўна, трымалі", — тлумачыць ціхім шэптам дзед. Я з ім моўчкі згаджаюся, адчуваючы, як халадок бяжыць па спіне ад дзедавых слоў.

Выбраўшыся з падземелля і пакінуўшы напаязмрочную залу з нібыта застыўшым паветрам стагоддзяў, зноў апынуліся ля гербаў. З гэтага невялікага пакойчыка можна было трапіць у залу, адкуль мы толькі што выйшлі, і ў другі пакой, дзе пачыналася вялізная лесвіца, якая вяла на вежу — галоўную, з майго пункта гледжання, мэта нашага з дзедам падарожжа.

Я з дзіўнасцю баюся вышыні, нават на гарышча забрацца было цэлай праблемай, а ўжо спусціцца адтуль — удвая. Як

толькі пагляджу на падлогу ўніз — адразу дрэнна становіцца... А тут велізарная лесвіца вяла паслядоўна на некалькі пляцовак-паверхаў, да якіх трэба было яшчэ дабрацца (вялікая для мяне перамога, нічога не скажаш!). А стаяла лесвіца, хоць і непахісна, але так, як я асабліва не любіў, як тыя драбіны ў нашай хаце, — амаль вертыкальна. Але, набраўшыся смеласці, я першы пачаў наш пад'ём, дзядуля — за мною. Калі расказваць пра дрыжыкі ў каленях, пра халадны пот, то гэта, вядома, далёка не ўсё, што я перажываў у той момант. То былі нейкія змешаныя пачуцці, таму што, акрамя адмоўных момантаў, я адчуваў нейкае ўзнёслае жаданне дасягнуць хаця б першай пляцоўкі. Да яе было два пралёты, як у звычайным шматпавярховым доме. Парэнчы пад рукамі (дзякуй Богу, што яны ўвогуле былі!) хісталіся, але, пераадолеўшы першы пралёт, на павароце я ўбачыў нішу ў сцяне, якая пачыналася дзесьці за паўметра ад падлогі. У гэтую нішу мог уціснуцца нават дарослы (праз многа гадоў я фатаграфавалася ў ёй). Для чаго яна была прызначана — дагэтуль не ведаю. Дабраўшыся да першай пляцоўкі, адчуў вялікае жаданне апусціцца на падлогу і пасядзець, запліошчыўшы вочы, нейкі час. Але, угледзеўшы на вокнах (на чаты-

ры бакі па адным) прыгожыя чыгунныя перагародкі, адразу зацікавіўся незвычайным узорам ці то конніка, ці то кветак — не памятаю ўжо. Дзядуля ўвесь час з мною не толькі паспяваў, але ж і падганяў мяне. Жаданне ісці наверх ціха згасала. Дзед гаварыў ззаду нешта аб магчымасці ўбачыць Заслаўе з вышыні птушынага палёту. Зазірнуўшы ў маленькае акенца пасля чарговага павароту, убачыў прыгожы дах з чырвонай чарапіцы, а ўнізе, каля замка і навокал, — зялёныя шаткі дрэў, а пад імі, яшчэ ніжэй, нібы цацачныя, рухаліся людзі...

Раптам мой позірк слізгануў уздоўж сцяны, якраз пад акенца, з якога я толькі што аглядаў наваколле, ніжэй, сабе пад ногі... і маім вачам адкрылася пустэча замка знутры — паміж дахам і столлю залы. Аказваецца (гэта чамусьці здзівіла мяне), бэлькі, кроквы — драўляныя, тоўстыя, моцныя, мабыць, дубовыя, на вякі... Галава закружылася, але дзед супакоіў: "Давай руку, не бойся, хутка будзем ужо наверх!" І з нейкай хітрынкай дадаў: "Такога ты ніколі не забудзеш..." Што ніколі гэтага падарожжа не забуду, адчуў. Але што дзед меў на ўвазе, уцяміў пазней, калі мы апынуліся на верхняй, галоўнай, пляцоўцы — чатыры вялізныя перагародкі на вокнах на ўсе бакі (па-моіму, усё ж з выяваю конніка з узнятым мячом у адной руцэ і са шчытом — у другой, як наша славетная "Пагоня").

І вось калі зразумеў я словы дзядулі! Цудоўны краявід на ўсе бакі!..

Сонца стаяла высокая, рассяпаючы свае прамяні і дораць нам сваё цяпло. На захадзе і на ўсходзе — лясы і лясы... Стужка канала на ўсход ад Заслаўя плыла, пашыралася, ператваралася ў вялізную з сонечнымі пералівамі пляму Мінскага мора з белымі кропкамі ветразяў на воднай прасторы.

На паўднёвым захадзе — некалькі пагоркаў з вёскай за імі, зарослыя сям-там чымсьці лісцяным. За вёскай — зялёныя-зялёныя палі збажыны. Азярыны рэдкімі плямамі параскіданы там і тут, мабыць, бліжэй да Прудзішчаў — туды мы некалі хадзілі ў маліны. Якая цудоўная наша прырода! Ходзячы па лесе ў пошуках грыбоў, збіраючы ягады, не заўсёды заўважаеш непаўторнага старога каржакаватага волата-дуба ля дарогі, прыгажосць крэпняка баравічка, якога нават чапаць шкада, адрастак маладога хваінкі, якая падобна пакуль да травінкі, але з часам пойдзе ў рост, нальецца магутнасцю. Сплечыныя паміж сабою ствалы двух дрэў (а сустракаецца і такое) нагадаюць цудоўную, непаўторную пару першага каханья, а палёт кнігаўкі над лугам — дзяцінства, высокую траву на поплаве, мяне самога сярод гэтай травы, калі назіраў за птушкамі, слухаў іх спець... А што можа быць смачнейшым за цёплае, незвычайнае колеру, малако з цёмнай бутэлькі з акрайкам свежага хлеба і некалькімі ягадкамі суніц, у спешчы сабраных на ўзлеску? З чым можна параўнаць, нарэшце, смакату сцюдзёнай вады з крыніцы?..

І вось зараз, стоячы на "вяршыні свету", любуючыся велічнасцю і прыгажосцю майго Заслаўя, усяго наваколя, думаецца пра неабходнасць для кожнага чалавека любіць, шанаваць, берагчы свой родны куточак, ганарыцца нашай Беларуссю і, не дай Бог, не быць ніколі адарваным ад свайго маленькага (ці вялікага) гарадка, які і з'яўляецца для кожнага з нас "горадам майго сэрца"...

Дзмітрый ПЯТРОВІЧ
Фота Кастуся Дробава

Па слядах народнай драмы

Ці варта падрабязна спыняцца на высновах даследчыкаў беларускага тэатра, каб сказаць пра тое ўздзеянне, якое зрабіла народная драма на развіццё народных форм тэатральнага мастацтва і прафесійнай драматургіі? І тым не менш, у сувязі з тым, што бытаванне народнай драмы ў Беларусі адышло ў нябыт, узнікае неабходнасць нагадаць некаторыя выказванні вучоных.

най драматургіі? І тым не менш, у сувязі з тым, што бытаванне народнай драмы ў Беларусі адышло ў нябыт, узнікае неабходнасць нагадаць некаторыя выказванні вучоных.

На каштоўнасць і неабходнасць далейшага даследавання народнай драмы звяртае ўвагу фалькларыст Галіна Барташэвіч: "Улічваючы вялікую навуковую каштоўнасць новых звестак пра беларускі народны тэатр, мы працягваем экспедыцыйныя пошукі ў гэтым кірунку". Неабходна пагадзіцца з Г. Барташэвіч, што выявіць сляды бытавання народнай драмы і наогул адшукаць палывы матэрыял, уласцівы народнаму тэатру, на сённяшні дзень — даволі складана і цяжка.

Вядучы гутарку пра народную драму, будзем мець на ўвазе, што яна мае непасрэдна адносіны да каляднага абраду, пра што піша і Г. Барташэвіч. Аналагічнае пацвярджэнне дае нам і даследчык беларускага лясчэнага тэатра М. Каладзінскі: "Свае вытокі беларуская народная драма бярэ з многіх гульніў і карагодў у багатай народнай творчасці". Узняўшы вытокі ў абрадавай творчасці, народная драма дасягае свайго найвышэйшага развіцця менавіта ў калядным абрадзе, у гэтым жа абрадзе, прайшоўшы вызначаны гістарычны шлях, яна і спыняе сваё бытаванне.

Калядны абрад з'явіўся менавіта той глебай, на якой змагла прарасці народная драма, зрабіўшы станючы ўплыў на калядную святочнасць, найперш на пераапраананне, грывіроўку і ўвогуле на ўвесь карнавальна-гульнівы працэс. Народная драма абуджала багатую народную фантазію, спрыяла самавыяўленню і свядомасці народа. Гэта пераканаўча сцвярджае даследчык народнай драмы ў Беларусі Д. Стэльмах: "Народная драма — найвышэйшая форма фальклорнага тэатра. Яна ўвабрала ў сябе і зліла ў адно ўсё характэрнае для народных прадстаўленняў, уласцівае больш раннім формам тэатра — калядным гульніям — прадстаўленням і батлейцы, і падняла іх на новую ступень у тэатральным мастацтве народа".

Народная драма і калядны абрад дапаўнялі адно аднаго. Атрымаўшы шырокае бытаванне ў Беларусі, народная драма змагла развіцца, праходзячы заканамерны шлях традыцыйна-фальклорнага змянення, рэканструявацца, узбагаціцца новымі элементамі, не страчваючы сваёй мастацка-эстэтычнай каштоўнасці.

У спрыяльных умовах карнавальна-маскарадных традыцый Каляда, са сваёй своеасаблівай сцэнай і залай (маецца на ўвазе сляняная хата, дзе яна часцей за ўсё разыгрывалася), народная драма, збіраючы вялікую колькасць глядачоў, вы-

конвала эстэтычную функцыю ў народнай тэатральнай культуры. Гэта падкрэслівае і вядомы беларускі фалькларыст А. Фядосік: "Спектаклі ў выкананні актёраў з сляян карысталіся непараўнальным поспехам. Рэпертуар тэатра жывога актёра пашыраўся".

На жаль, як ранейшыя, так і сучасныя фалькларысты, даследчыкі вытокаў народнага тэатра зафіксавалі параўнальна мала тэкстаў і варыянтаў народнай драмы ў Беларусі. За дваццаць год вандравак па Гомельшчыне ў пошуках узораў народнай тэатральнай культуры мне пашанцавала ў арэале так званай прыпяцкага Палесся натрапіць на сціплыя звесткі бытавання народнай драмы "Цар Максіміян". Звесткі данеслі да нас усяго толькі два сведкі гэтага народнага тэатральнага мастацтва.

Вось як пра гэта сведчыць Н. Новак (1909 года нараджэння, вёска Снядзін Петрыкаўскага раёна): "З другіх сёл

прыходзілі, з Дарашэвіч ішлі. Адзваліся дзвінаццаць чалавек, усе мужыкі, былі хлопцы, дзевак не было. Зробяць цара, дай бабу, дай дзеда, вотка ідуць па хатах, шапкі з бумажкі, як кубанкі. Ну шапкі красівы, з разнай наліпеннай бумажкі. Мы малыя за шапкімі ляталі по всему селу, нам дзіцяцям хацелася гэту шапку украці. А дзед іх абароняў, бівся пугою, так дзе ж ты не залезіш на печ, а хочэцца побачыць. Як хатка маленькая, то поўная, а шчэ ж нас найдзе колькі, а дзед хочэ бабу набіць, да нам дзіцяцям кому попала, то по спіне, так хто куды ховаўся. Як мы тока в хату, так дзед пугой як свісне, але ўсё раўно ў хату ж бягом, каб побачыць жа іх. Я ж кожу, дзед з горбом да з пугой, баба тожэ наклала горба себе. Вусе содаты з шашкамі з дзерава, які пакарашы краской ці сажоно. Лава стояла на покуце, цар прышов да сев, а вуся раць стояла ва так во (паралельна лаве), а дзед стояў у порозі з

бабою. Цар такі быв повны, старэйшы, ну сядзіць цар як цар з вусамі, друга на ем шапка, не така, як у салдат. Цар рошав, яку кому покажу даць. К цару падходзіў рыцар Бармаіл з шабляй: "Я рыцар Бармаіл, я твайму сыну голову зрублю". Як шабляй мохнув, так вон і упав. Ішла старба баба з косяю, смерця: "Я смерця, усіх ішчу, а кого найду, так тому голову отрублю". Паказвалі вотка такую прадставу, а ім плацілі, Коляду довалі, носіла механошта тая мешко, а куццо со свого ячменю тоўклі, у місачку сыпалі, ну і сало кусочок. Як почнуць з Нового году, так і Храшчэнне прайдзе, а воны ходзіць з села ў село".

Дадатковую інфармацыю пра бытаванне народнай драмы ў гэтым краі дае нам М. Еўлас (1917 года нараджэння, вёска Галубіца Петрыкаўскага раёна): "З бярысты падзелаюць цыліндры, шапкі такі круглы, высокі і ходзіць па большых дамах. Хадзілі па хаце, махалі шапкамі і спявалі песню. Дзяцей не пускалі, дык я ўварваўся ў хату пасматрэць. Дзеўка адна з імі была, то адзеты хлопцы быў як дзеўка: "Я па чыстаму полю хадзіла, усіх царэй, усе землі разбіла, аднаго цара Максіміяна не пабяжу". У салдат шапкі былі дзеравянныя, яны зарубілі гэту дзеўку, яна і ўпала".

Гэтыя апаведы пра народную драму, якія даваліся нам адшукаць, сведчаць пра шырокае выкарыстанне ў тэксце драмы мясцовай гаворкі, пераапраанання, грыву, бытавых рэчаў, якія ўжываліся пры яе ўвасабленні ў якасці рэквізіту. Пры паказе народнай драмы мизансцэніраванне было іншае, шмат у чым не характэрнае для сучаснага тэатра.

Час не пашкадаваў народную драму, і мы не можам вярнуць яе першародныя формы праяўлення, але адрадыць яе ўвасабленне ў традыцыйных формах, як гэта было некалі ў прафесійных і народных тэатрах, можам. Трэба толькі зацікаўленасць і жаданне. Тут варта прыгадаць той факт, што калі ў Гомелі мы хацелі паставіць "Цара Максіміяна", то з боку некаторых работнікаў партыйнага апарата адчулі насцярожанасць. Таму прыйшлося з цэлым стосам кніг, у якіх былі змешчаны варыянтны народнай драмы, хадзіць у адпаведныя пакоі і даказваць, што гэты твор створаны народам на працягу многіх гадоў. І тым не менш нам лагодненька парайлі не ставіць яго. Таму ў скарачэнным варыянце драма была пастаўлена ўсяго два разы.

Калі б такая недарэчнасць узнікла сёння, яна б набыла сатырычныя элементы, а ў той час...

Хочацца спадзявацца, што нашы даследчыкі і збіральнікі яшчэ натрапяць на сляды такой з'явы, як народная драма, некалі шырока распаўсюджанай у тэатральным мастацтве народа.

Гаворачы пра народную драму, нельга абмінуць імя занага даследчыка Еўдакіма Раманова. Варыянт "Цара Максіміяна", запісаны Е. Раманавым у М. Беліца Магілёўскай губерні, — адзін з найбольш вядомых. Гісторык, этнограф, фалькларыст, мовазнавец, ён шмат зрабіў для захавання духоўнай спадчыны народа.

Мікола МАКАРЦОЎ

Мясціна пад назвай Вары знаходзіцца недалёка ад вёскі Складыва на Кругляншчыне ў паўночным накірунку. У Складыве быў панскі маёнтак з рознымі гаспадарчымі пабудовамі, у тым ліку і складывамі, дзе захоўваліся моцныя напоі, саленыя, варэнні і г. д. Адгэтуль пайшла і назва. Вёсачка была і ёсць невялікая, і ў тыя панскія часы ў ёй жыла прыслуга, людзі залежныя ад чужой маёмасці, волі — несамастойныя. І мая бабуля Вольга, якая нарадзілася напрыканцы XIX стагоддзя, казалася сваёй дацэ, маёй маці, калі яна збіралася на ігрышча: "Не хадзі ў Складыва на ігрышча, да гэтых батракоў". Бабуля не хацела, каб маці ішла замуж за батрака, немаёмаснага чалавек, залежнага, з невысокай, як лічылася, культурай паводзін. А хутар дзеда Івана і бабулі Вольгі месціўся ў Варах. Назва, канечне, насцярожвае, бо ідзе ад заганный звычкі людзей — красці, хапаць чужое. Рускае слова "вор" па-беларуску азначае — злодзей. Дзед Іван два ці тры разы будаваўся. У Валканосаве згарэла хата — загарэлася ад суседняй, дзе гулялі вяселле і сапернік жаніха падпаліў тую хату. Стрэхі былі саламяныя, агоны перакідваўся з страхі на страху пад напорам ветру. У той страшны дзень згарэла тры хаты. Дзеду

Вароўшчына

давалася яшчэ раз будавацца. Потым пасля Сталінскай рэформы, калі пачалася хутарызацыя, вырашыў гаспадарыць самастойна і шырока. У памянёных Варах і стаяў ягоны хутар. Дзед умеў шыць кажухі, займаўся гэтым узімку, сабраўшы восені ўраджай, завяршыўшы на трох дзесяцінах зямлі ворыва, сяўбу азімых.

Калі дзед быў кравец, то бабулю звалі — Краўчыха. Узімку да яго прыязджалі заказчыкі. Неяк прыхаў на добрым кані, запражаным у вазок, вядомы ў акрузе гаспадар Уладзімір Трыпуцін, які жыў на хутары паблізу цяперашняй вёскі Гай. Перш чым увайсці ў дзедаву хату, паклаў каню сена, потым падышоў да бялізны, што вісела на вярхоўцы, змерзлай, залубянемай, і пастукаў пагаўём. Рыжы сабака брахаў так, што аж снег віхурыўся ўгору, але хутаранін не звачаў на брэх сабакі, глядзеў на бялізну. За ім, канечне, сачылі праз акно мае продкі, дзед і бабуля. "Нічога твая Вольга бялэ мыець, — сказаў прыезджы, увай-

шоўшы ў хату, аддаўшы дабрыдзень. Бабуля, як прыгадаваў зыць, мой бацька: "Веніка з рук не выпускала...". Была чысцюла ва ўсім. Гаспадар Уладзімер, так звалі ў акрузе прыезджана, дастаў з мехы тры аўчыны, сказаў: "Пашы-ка ты мне паўшубак!". Дзед усміхнуўся ў чорную бараду, узяў аўчыны, паклаў на кравецкі стол. "Вось адна аўчына пойдзе на рукаў, другая — на другі, трэцяя на спіну, а перад як? Адкрыты будзе?..". Хутаранін не згаджаўся, нешта меркаваў, спрабаваў даказаць, што з трох аўчын можна пашыць... Ці прывёз хутаранін яшчэ аўчыны, невядома. Але дзед з трох скур кажуха не пашыў. Не змог. Пра гэты выпадак распавяла мне маці. А было ёй тады гадоў дзевяць. І назірала яна за барадагым Уладзімерам з печы, дзе побач з ёй былі два браты і сястра. На цяперашні час нікога ў жывых з памянёных асоб няма.

— Чаму ж гэта мясціна завецца Вары? — пытаўся ў пажылой жанчыны з вёскі Складыва.

— А хто яго ведае, завуць так ды і ўсё... Там дужа многа было грыбоў і ягад, і цяпер ёсць, ходзім туды.

У назве мясціны павінна быць загадка. Падумалася: "А можа, хлапчукі ў панскі сад лазілі, кралі яблыкі, а потым хаваліся ў тым лесе? А можа, батракі, што кралі ў пана ды беглі ў лес, каб там паласавалі крадзеным? Ці ў вёсцы хто што кравуць ды бег у лес, схавацца? А пан, як атрымаў адукацыю на рускай мове, крычаў, паказваючы рукою на лес: "Воры, воры, в воровское место побежали!". Ёсць у беларускай мове слова вар, кіпень. Што ж магло варыцца ў прылеснай і лясной мясціне? Смала, якая сцякала ў жолаб з хвойных круглякоў, калі смаляктуры займаліся сваёй справай? Мажліва.

Летась у Варах ішоў лесавал. Лясная дзялянка ў 0,7 га заслана сучам, ламаччам, ссохлымі і яшчэ зялёнымі лапкамі хвой. Дзень майго наведвання Вароўшчыны быў красавіцкім. Папраўдзе, анічога яшчэ не красавала. Бякла-жоўтая,

спэрхляя трава безжыццёвымі пасмамі легла на сырую і халодную зямлю. Ад дарогі, леваруч — нешырокая паласа поля падзелена ўдзервянелай, зараслай кустоўем лазы, канавай. Мажліва, гэта кювет ад былой дарогі, па якой можна дабрацца да вёскі Равуча Талачнскага раёна... У полі — ветрана. Перад лесам — сонечны зацішак. І сонечнае святло перад лесам у зацішку як кот-дуроснік, кульдалася цераз галаву. Цёмныя, высокія хвой старога, як некалі мая бабуля, пазіралі на сонечнае святло, на поле, аблезлыя сцены фермы. Праз топкае месца, з надзіва чыстай адстаялай вадой, пайшла дарога ў лес, нырала ў гушчар, знікала з вачэй. 80 гадоў таму недзе тут стаяў хутар дзеда Івана. Араў зямлю, сеяў, паглядаў на блакіт неба, жмурыўся ад сонца. Сеяў не зерне, сеяў жыццё, яго працяг. "А хутар наш стаяў у Варах...", — прыгадваюцца словы маці. І памкнецца душа да былога, таемнага. І прыйдзе да кавалка зямлі, да цёмных хвой, якія маўчаць, толькі ківваюцца, нібы хочучы сказаць: "Раз-гадай, разгадай..."

На немасці зямлі сагрэешся ўспамінам пра дзеда, бабулю, маці...

Уладзімір ЦІШУРОЎ

Уільям Фолкнер: голас амерыканскага Поўдня

Выдатны амерыканскі раманіст Уільям Фолкнер (1897 — 1962) — аўтар сапраўдных шэдэўраў мастацкай літаратуры, якія заслужана атрымалі сусветную вядомасць. У сваіх эпічных творах пісьменнік раскрыў глыбінныя сацыяльныя працэсы, што адбываліся цягам XIX — XX стагоддзяў на Поўдні ЗША. Праз яркія вобразы і характары ён панарамна паказаў найбольш значныя гістарычныя падзеі, па-майстэрску асвятліў складаныя адносіны паміж прадстаўнікамі розных этнасаў і культурных традыцый.

Нарадзіўся У. Фолкнер у горадзе Нью-Элбані (штат Місісіпі). Навучаўся і выхоўваўся блізу Оксфарда. Нейкі час вучыўся ва ўніверсітэце, а затым працаваў у банку. У час Першай сусветнай вайны быў прызваны ў Паветраныя сілы, але ў баявых дзеяннях удзелу не браў.

Першы раман У. Фолкнера "Салдацкая ўзнагарода" (Soldier's Pay, 1926) — вельмі эмацыйны твор, у цэнтры якога — лёс вэтэрана вайны.

Наступныя раманы пісьменніка "Шум і гнёт" (The Sound and the Fury, 1929) і "Свяцілішча" (Sanctuary, 1931) — эксперыментальныя, мадэрнісцкія. Аўтар шукае ўласны, арыгінальны спосаб, эксперыментуе з рознымі пунктамі гледжання, імкнецца знайсці ўніверсальны прынцып адлюстравання рэчаіснасці. Празмернае захапленне формай не стварыла, аднак, літаратурнай сенсацыі і не прынесла аўтару чаканага поспеху. Чытачы папросту не ўспрынялі голага эстэтычнага пісьменніка, не змаглі зразумець аўтарскай логікі і ў выніку засталіся глухімі да яго літаратурных штуркаў.

Невыпадкава новы раман У. Фолкнера "Святло ў жніўні" (Light in August, 1932) напісаны ўжо ў рэалістычнай манеры. Аснова твора — эмацыйны апавед пра каханне белай жанчыны і негра.

У сярэдзіне 1930-х гадоў у эстэтыцы У. Фолкнера назіраецца істотны зрух. Ён пачынае грунтоўна цікавіцца сацыяльнай праблемамыкай, спрабуе асэнсаваць значныя грамадскія працэсы і паказаць іх у мастацкай форме.

Вяршыннае мастацкае дасягненне У. Фолкнера — трылогія "Вёсачка" (The Hamlet, 1940), "Горад" (The Town, 1957), "Катэдзж" (The Mansion, 1959). Хроніка ахоплівае падзеі ад 90-х гадоў XIX ст. да другой паловы 1940 гадоў. Дзеянне адбываецца ў выдуманай аўтарам Ёкнапапатафай акрузе. У аснове трылогіі — узвышэнне сямейства Сноўпсаў, жыццё амерыканскага Поўдня.

Адна з цэнтральных фігур трылогіі — Флем Сноўпс. Ён з'яўляецца яркім уасабленнем капіталістычнай агрэсіі. Прага ўзбагачэння — сэнс і мэта яго жыцця. Ён пачынае свой шлях у маленькай вёсцы — Французавай Балцы, дзе захоплівае ўсё, што можна купіць. Затым герой пераязджае ў Джэферсан, праз нейкі час займае пасаду прэзідэнта Гандлёва-Земляробчага банка і прэзідэнта баптысцкай царквы. Флем Сноўпс перамагае ўсіх сваіх ворагаў, становіцца сапраўдным гаспадаром жыцця. У містычнай сцэне сустрачы героя з Князем Цемры спрактыкаваны капіталіст бярэ верх нават над ім, займае яго царскі трон. Флем Сноўпс заўжды дамагаецца свайго, ён становіцца ўладальнікам шыкоўнага катэдзжа, мае значныя капіталы. Але канец героя трагічны: Флем Сноўпс гіне ва ўласным доме ад кулі далёкага родзіча Мінка Сноўпса.

На старонках трылогіі У. Фолкнер стварыў галерэю яркіх жаночых вобразаў. Адзін з іх — Юла Уорнэр — жанчына незвычайнай прыгажосці, уасабленне гармоніі і прыроднага характа. Усе мужчыны захапляюцца ёю, лічаць эталонам жаночасці, але яна нечакана выходзіць замуж за імпатэнта Флема Сноўпса. Неўзабаве ў Юлы нараджаецца дачка Лінда, натуральна, ад іншага мужчыны, што тлумачыць яе раптоўны шлюб, які з'яўляўся камерцыйным рашэннем яе бацькі і Флема. На працягу многіх гадоў Юла сустракаецца з Дэ Спэйнам — уладальнікам банка. Пра гэта ведае ўвесь горад, але яе муж не звяжае на здраду, бо ён прагне новых капіталаў і пасады прэзідэнта банка. Жыццёвы шлях Юлы завяршаецца трагічна — яна канчае жыццё самагубствам. Геранія, паводле словаў аднаго з персанажаў, заслугоўвала не проста помнікі, а сапраўднага маўзалея.

Найбольш рэалістычны ў трылогіі вобраз Лінды Сноўпс. Яна — ідэалістка, га-

У творах У. Фолкнера выразна гучыць тэма Божага накіравання. Філасофія прадвызначанасці аказала значнае ўздзеянне на мастацкую логіку паводзінаў яго герояў. Лёс і Фатум непадзельна пануюць над кожнай асобай, не дазваляюць чалавеку выйсці за акрэсленыя межы, пераступіць нябачную лінію.

товая ахвяраваць жыццём дзеля шчасця ўсіх людзей. Лінда шукае прыгоду, пакідае правінцыйны Джэферсан, пераязджае ў Нью-Йорк, дзе выходзіць замуж за камуніста Коля, блізкага ёй паводле палітычных поглядаў. Калі пачынаецца грамадзянская вайна ў Іспаніі, Лінда з мужам едуць у Еўропу і змагаюцца на баку рэспубліканцаў. На фронце гіне яе муж, а яна пасля выбуху бомбы трапіць слых.

Затым Лінда зноў вяртаецца ў Джэферсан і спрабуе пашыраць камуністычныя погляды сярод насельнікаў горада. Лінда робіць рашучыя крокі, каб радыкальна рэфармаваць адукацыйную сістэму: белых настаўнікаў накіраваць у школы для чорных і наадварот. Геранія імкнецца дасягнуць уяўнай роўнасці паміж людзьмі, аднак яна сустракае поўнае неразуменне з боку адукацыйных уладаў і рэзкае абурэнне жыхароў горада, якія пішучь абразлівыя лозунгі на тратуары каля яе дома. Лінда не дасягае поспеху. У час Другой сусветнай вайны яна ўладкоўваецца працаваць на вайсковую верф, каб "будаваць транспарты для рускіх".

Аўтар паказвае Лінду ў розных псіхалагічных сітуацыях, шмат увагі надае яе партрэту. Спачатку адзначае, што знешне яна нагадвала "маладою паляўнічую суку". А калі скалечаная геранія вяртаецца ў дом Флема Сноўпса, яна ўжо набывае велічную манументальнасць: "Лінда стаяла недатыкальная, замураваная ў маўчанні, спакойная".

Публіцыстычны пафас У. Фолкнера найбольш выяўляецца ў "Катэдзжы", дзе ён наўпрост крытыкуе Гітлера і яго хаўруснікаў Мусаліні і Франка. Пісьменнік асуджае разбойніцкую і антыгуманную палітыку фашыстаў у Еўропе. Ён зазначае: "Ішоў 1940 год. Маньяк-нібелунг разбурыў Польшчу і пайшоў на Захад, дзе яму прадалі Парыж, гэтую асляпляльную сусветную куртызанку, нібы танную патаскушку. І толькі дзякуючы трываласці

англійскага характару, ён павярнуў на Усход". У. Фолкнер імкнецца раскрыць глыбінныя прычыны вайны: "У цывілізаваным свеце вайна — адзіны стан, які дае выйсце нізменным інстынктам, уласцівым чалавеку. Прычым гэта і заахвочваецца, і падтрымліваецца".

У сваіх творах У. Фолкнер паказаў складанасці разгортвання камуністычнага руху ў ЗША. На яго думку, у свабоднай краіне не існавала сацыяльнай асновы для камунізму, бо амерыканскі сярэдні клас не атаясамліваў сябе з пралетарыятам і свой жыццёвы поспех не звязваў з рэвалюцыяй. Па словах У. Фолкнера, "адзіным матэрыялам для гэтага былі негры".

Аднак У. Фолкнер не ўнікае сацыяльнай праблематыкі. Ён праўдзіва паказвае глыбокі антаганізм паміж багатымі і беднымі, які часам выліваецца ў крайнія формы. Праз вобраз Мінка пісьменнік рэалістычна паказаў незайздроснае становішча працоўных ЗША, трагічную накіраванасць іх жыцця. Мінк у рамане забівае багацея Х'юстана. Ён пры гэтым кажа ў спавядальным маналогі: "Забіў я цябе за той лішні долар, за штрафны".

У надзвычай каларытнай сцэне пошуку схаванага скарбу пісьменнік раскрывае спрадвечнае жаданне амерыканскіх фермераў разбагацець. Легенда пра золата, закапанае ў зямлі, пазбаўляе іх спакою. Кожную ноч яны пераварочваюць цэнтнеры грунта, але ўсё марна. Аказалася, што прадырмальны Флем Сноўпс, каб прадаць няўдობіцу па высокім кошце, стварыў міф пра закапанае на яго ўладаннях золата.

У раманах У. Фолкнера вельмі моцны сатырычны струмень. Пісьменнік перадусім крытыкуе святароў і розных сумніўных прапаведнікаў, выкрывае іх дурніцтва і хлусліваць. Амерыканская Феміда — гэта пародыя на правасуддзе. У. Фолкнер паказвае прававую неабароненасць бедных фермераў.

На старонках сваіх раманаў У. Фолкнер прадэманстраваў глыбокае веданне душы чалавека, выявіў трываласць законаў маралі. Асабліва небяспека для чалавека, на думку пісьменніка, нясе забойства. Так, Мінк Сноўпс пасля забойства ворага, раптам высвятляе: "Я думаў, — заб'еш чалавека, і на гэтым кропка. Але ўсё наадварот. Толькі цяпер усё і пачынаецца". Герой прыходзіць да цвёрдай высновы: "Калі чалавек заб'е чалавека, супраць яго ўсё паўстане".

З'яўляючыся найвялікшым гуманістам XX ст., У. Фолкнер бачыў і адмоўныя рысы людзей, прыземленасць іх памкненняў. Невыпадкава адзін з яго герояў кажа: "Людзі хочуць аднаго — хлеба і забаваў. Да таго ж, — задарма. Чалавек — гной".

Мастацкая антрапалогія У. Фолкнера палягае на тым, што чалавек здатны прыстасавання да любых абставінаў, выжывае ў звышскладаных умовах. Аўтар паказвае неверагодную трываласць чалавека, здольнасць вынесці невераможныя пакуты, прайсці жахлівыя выпрабаванні і пераадолець усе цяжкасці.

У творах У. Фолкнера выразна гучыць тэма Божага накіравання. Філасофія прадвызначанасці аказала значнае ўздзеянне на мастацкую логіку паводзінаў яго герояў. Лёс і Фатум непадзельна пануюць над кожнай асобай, не дазваляюць чалавеку выйсці за акрэсленыя межы, пераступіць нябачную лінію. "Богу пісаць лістоў не трэба, — даводзіць пісьменнік вуснамі Мінка Сноўпса. — Ён даўно бачыць нас наскрозь. Яму і не трэба чытаць тое, што вы напішаце".

У. Фолкнер — цудоўны майстар пейзажу. Поўдзень Амерыкі ў раманах пісьменніка — райскае месца, непаўторны асяродак, дзе чалавек знаходзіць фізічнае і душэўнае супакоенне, атрымлівае невымоўную радасць ад жыцця на зямлі. Усходы і заходы сонца, зорнае неба, рэкі і ранішнія туманы, раўніны і лугі — усё створана для карысці чалавека, для супакоення яго неўтаймаванай душы.

Стыль У. Фолкнера — барокава квяцісты, шчодро ўпрыгожаны адступленнямі, паралелямі, вобразнымі апісаннямі. У творах пісьменніка мноства разнастайных мікранавел, самастойных сюжэтных адгалінаванняў, метафар і параўнанняў, якія сведчаць пра непаўторнае пісьменніцкае майстэрства, яркі і самабытны талент.

Іван САВЕРЧАНКА

І больш за вечнасць...

10 чэрвеня ў Нямеччыне на 80-м годзе жыцця падчас цяжкай хваробы памёр вядомы кіргізскі пісьменнік Чынгіз Айтматаў. Пісаў на кіргізскай і рускай мовах. Пачаў друкавацца ў 1952 годзе. Яго літаратурная слава пачалася за савецкі часам, у 1960-я гады. Ён аўтар такіх вядомых твораў, як "Джаміля", "Мацярынскае поле", "Першы настаўнік", "Бывай, Гульсары", "Белы параход", "Буранны паўстанак", "Плаха". Пэўны час узначальваў рэдакцыю часопіса "Іностранныя литературы". Ён быў родам з сям'і высокага партыйнага чыноўніка, рэпрэсіраванага ў 30-х гадах сталінскімі апырчынікамі. Сам Чынгіз пачаў працоўнае жыццё старшынёй сельскага савета. Апошнія шаснаццаць гадоў прызначаўся амбасадарам Кыргызстана ў краінах Бенілюкса і Францыі. Пакінуў гэтую пасаду толькі за тры месяцы да смерці. Яго творы перакладаліся на 150 моў свету, у тым ліку і на беларускую (І. Сакалоўскім, С. Міхальчук, М. Стральцовым). Лаўрэат шматлікіх літаратурных і дзяржаўных прэмій — СССР, Кыргызстана, іншых краін свету. Адзін з апошніх яго твораў "Калі падаюць горы" выдадзены ў Маскве ў 2006 годзе. У савецкія часы Чынгіз Айтматаў адносіўся інтэлігенцый да пісьменнікаў, чые творы былі абавязковымі для прачытання. Шмат якія пытанні жыцця за камуністычным часам, што з-за цэнзуры ды ідэалагічнай і інфармацыйнай закрытасці не маглі выяўляцца наўпрост, у яго творах набывалі як бы падтэкставае агалошванне. Няма нічога дзіўнага, што кожны сапраўдны інтэлігент прачытаў яго такія знакавыя творы, як "Буранны паўстанак" і "Плаха". Да гэтай пары ў грамадскай свядомасці трымаецца створаны ім літаратурны вобраз "манкурта", чалавека згубіўшага сваю гістарычную памяць. На жаль, гэты вобраз не страціў актуальнасці і ў наш час. Чынгіз Айтматаў быў дэмакратам па духу, хоць і выказваў даволі песімістычныя думкі пра "жыццё, як чалавечую трагедыю"...

2008 год год у Кіргізіі быў аб'яўлены годам Айтматава, а ў Турцыі нядаўна быў створаны камітэт па вылучэнні пісьменніка кандыдатам на атрыманне Нобелеўскай прэміі. Аднак Гасподзь вырашыў па-свойму.

Сусветна вядомы пісьменнік пахаваны ў музейна-мемарыяльным комплексе "Ата-Бяйт" у прыгарадзе Бішкека.

Добрыя і паважлівыя адносіны былі ў Чынгіза Айтматава з многімі беларускімі літаратарамі, у тым ліку з Васілём Быкавым. Будзем памятаць выдатнага пісьменніка Кіргізіі, творчасць якога належыць усёй чалавечай супольнасці.

Пухам яму зямля і вечная памяць.

Пісьменнікі, творчая грамадасць Беларусі, РВУ "Літаратура і Мастацтва".

Выходзіць з 1932 года
У 1982 годзе газета
ўзнагароджана ордэнам
Дружбы народаў

ЗАСНАВАЛЬНІКІ:
Міністэрства інфармацыі
Рэспублікі Беларусь

ГА «Саюз пісьменнікаў
Беларусі»

РВУ «Літаратура
і Мастацтва»

ГАЛОЎНЫ РЭДАКТАР
Анатоль КАЗЛОЎ

Рэдакцыйная калегія:

- Анатоль Акушэвіч
- Лілія Ананіч
- Алесь Бадак
- Дзяніс Барскоў
- Святлана Берасцень
- Віктар Гардзей
- Уладзімір Гніламедаў
- Вольга Дадзімава
- Уладзімір Дуктаў
- Анатоль Жук
- Вольга Казлова
- Анатоль Казлоў
- Алесь Карлюкевіч
- Анатоль Крайдзіч
- Віктар Кураш
- Дзмітрый Лыбін
- Алесь Марціновіч
- Мікола Станкевіч
- Юрый Цвяткоў
- Мікалай Чаргінец
- Іван Чарота
- Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:

220034, Мінск,
вул. Захарова, 19

Тэлефоны:

галoўны рэдактар,
намеснік — 284-66-73

Адрэсы:

публіцыстыкі — 284-66-71
пісьмаў і грамадскай
думкі — 284-95-62

крытыкі
і бібліяграфіі — 284-44-04
прызы і паззіі — 284-44-04
мастацтва — 284-82-04
бухгалтэрыя — 284-66-72
Тэл./факс — 284-66-73

E-mail: lim_new@mail.ru

Адрас у Інтэрнеце:
www.lim.by

Пры перадруку просьба
спасылацца на «ЛіМ».
Рукпісы рэдакцыя
не вяртае і не рэцэнзуе.
Аўтары допісаў у рэдакцыю
паведмляюць сваё
прозвішча, поўнасьцю імя і
імя па бацьку, пашпартныя
звесткі, асноўнае месца
працы, зваротны адрас.
Пазіцыя рэдакцыі
можа не супадаць
з меркаваннямі
і думкамі аўтараў
публікацый.
Набор і вёрстка
камп'ютэрнага цэнтру
РВУ «Літаратура і Мастацтва».

Выходзіць раз на тыдзень
па пятніцах.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая
ўстанова
«Літаратура і Мастацтва».

Друкарня Рэспубліканскага
унітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва
«Беларускі Дом друку»
г. Мінск,
пр. Незалежнасці, 79.

Індэкс 63856
Наклад 3567
Умоўна друк. арк. 3,72
Нумар падпісаны ў друк
18.06.2008 у 11.00

Рэгістрацыйнае
пасведчанне № 715
Заказ — 3197

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

ISSN 0024-4686

«Усё таленавітае — простае»

У межах сумеснага праекта нашага выдання з Беларускім радыё мы працягваем публікаваць найлепшыя фрагменты з музычнай інфармацыйна-пазнавальнай перадачы «Культурная прастора». Чарговым суразмоўцам Яны Хадоскі стала вядомая спявачка Ірына Дарафеева, якая ў мінулым годзе атрымала ганаровае званне заслужанай артысткі Рэспублікі Беларусь.

— Ірына, ты — працаголік, у добрым сэнсе гэтага слова, сапраўдны работнік беларускай эстрады.

— Па праўдзе кажучы, жыццё цудоўнае, калі ёсць канцэрты. Дзеля гэтага я і живу — дзеля сваіх гледачоў.

— Разам з прадзюсерам Юрыем Савашам вы сабралі такую выдатную дружную каманду аднадумцаў, у якую ўваходзяць маладыя, таленавітыя і перспектыўныя артысты. У «Тэатры песні Ірыны Дарафеевай» яны атрымліваюць добрую практыку, майстар-класы і выезджаюць з табой у гастрольныя туры. Раскажы крыху пра сваю каманду.

— Я заўсёды з хваляваннем ставілася да маладых пачынаючых артыстаў, таму што сама праходзіла гэты шлях. Вельмі хочацца дапамагчы таленавітым і жадаючым працаваць на сцэне людзям. Сярод тых, хто пачынаў з намі працаваць, многія дасягнулі поспеху: Вікторыя Дземянчук, Ганна Благава, якая для мяне назаўжды застанеца Анікай. Калі гаварыць пра Георгія Калдуна, які сёння працуе ў нашым калектыве, то для мяне самым трапяткім і грэючым сэрца з'яўляецца яго перамога на «Славянскім базары», у конкурсе «Віцебск-2007». Зараз са мной працуюць у якасці бэк-вакаліста студэнткі Забава і Ірына Сапужы. Дзяўчынкі вельмі таленавітыя, і з кожным днём я бачу, як яны раскрываюцца — у іх ёсць дуэт і сольныя песні. Не так даўно з'явіўся хлопец з Бабруйска — Вітал Яфіменка. Мы ўжо выконвалі з ім песні дуэтам і нават квартэтам на канцэрце «За духоўнае адраджэнне» разам з Інай Афанасьевай і Георгіем Калдуном. Адным словам, музыкі ў мяне добрыя і калектыў у цэлым дружны.

— Мінулы год быў безумоўна знакавым для цябе. Ты атрымала высокае дзяржаўнае званне — заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь, да якога ішла доўгія гады, пачала супрацоўніцтва з вядомым расійскім кампазітарам Кімам Брэйдбургам, дагэтуль на слыху ў многіх феерычнае шоу «Купалле з Ірынай Дарафеевай» у Мірскім замку.

— Сапраўды, год быў вельмі яркім, і мы нават крыху збынтэжаныя з прадзюсерам Юрыем Савашам ад таго, як шмат мы зрабілі, колькі розных спраў распачалі. Думаю, намі была ўзята максімальная планка і цяпер хочацца проста ўсё гэта давесці да розуму, каб усе тыя зярняткі, якія мы пасялі, сапраўды ўзышлі. І я вельмі ўдзячная Кіму Брэйдбургу, які з любоўю паставіўся да Беларусі і зрабіў такія прыгожыя песні. Мы ўжо запісалі сем кампазіцый разам і ў планах запіс яшчэ некалькіх.

— Ну, і альбома, вядома ж?

— Хацелася б верыць, што гэта будзе натуральным завяршэннем нашай студыйнай працы і пачаткам канцэртаў з гэтай праграмай.

— Песні Кіма Брэйдбурга, як мне падаецца, сугучныя тваёй душы. Яго яркі меладызм, такая адмысловая

праніклінасць і рамантыка таксама ўласцівыя тваёй творчасці.

— Ну, хутчэй за ўсё, галоўная рыса — гэта прастата, натуральнасць, гарманічнасць. Я лічу, што ўсё таленавітае — простае. Мусіць гэта тая рыса, якая ўласцівая ўсім беларусам — прастата. Яна і робіць нас адрознымі ад усіх іншых людзей.

— Ты ідзеш у нагу з часам, улічваючы модныя тэндэнцыі і патрабаванні шоу-бізнесу. Тым не менш, у цябе атрымліваецца заставацца самай сабой і захоўваць твае каштоўныя якасці, за якія цябе і палюбілі слухачы.

— Дзякуй! Шмат чаго яшчэ хочацца ажыццявіць, каб гэта прыносіла радасць не толькі мне, але і знаходзіла водгук у сэрцах маіх слухачоў. Я проста займаюся любімай справай і адчуваю, што ў гэтым маё сапраўднае шчасце.

— Летась адбыўся твой дэбют на сцэне Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра імя Дуніна-Марцінкевіча ў Бабруйску, дзе ты сыграла кранальную галоўную ролю. Ці ёсць жаданне прадоўжыць супрацоўніцтва?

— Ой, гэта як наркотык! Калі ў цябе аднойчы нешта атрымліваецца, то хочацца ўвесць час у гэтым удасканальвацца, хочацца сябе яшчэ паспрабаваць у ролі актрысы тэатра, а яшчэ калі-небудзь зняцца ў мастацкім кінафільме. Пра гэта я таксама мару! Мне здаецца, што калі з'явіцца нейкія новыя яркія праекты, я абавязкова буду іх разглядаць.

— Твае кліпы інакш як высокамастацкімі не назавеш, бо іх здымаў Уладзімір Янкоўскі. І ў кожным з іх ты паўстаеш перад гледачом у новым святле.

— Мне падабаецца перадаваць пачуцці, эмоцыі і проста ўжывацца ў нейкі новы вобраз, новую ролю. Таму я заўсёды хвалюся пра тое, каб гэта спадабалася гледачам, каб усё атрымалася, каб яны ўбачылі мяне новай і непаўторнай. Хочацца заўжды здзіўляць, каб кожнае слова, кожны жэст быў новым.

— Графік у цябе, вядома, напружаны: сустрача са сваім слухачом, гледачом — гэта для цябе радасць, сэнс жыцця. Ну, а што застаецца для душы?

— Для душы — проста зносіны з людзьмі. Разумею, што мая прафесія часам патрабуе замкнуцца, каб, можа быць, назапасіць нейкую энергію. Але ўсё роўна, у хвіліны адзіноты разумееш, што сапраўднае тваё шчасце — гэта бачыць усмешкі, чуць апладысменты, адчуваць радасць і душэўную цеплыню!

Завяршаецца падпіска на II паўгоддзе

Для індывідуальных падпісчыкаў:

1 месяц — 6720 руб.
Падпісны індэкс — 63856

Льготная падпіска для настаўнікаў:

1 месяц — 4500 руб.
Падпісны індэкс — 63815

Ведамасная падпіска:

1 месяц — 8710 руб.
Падпісны індэкс — 638562

Льготная падпіска (для ўстаноў адукацыі і ўстаноў культуры):

1 месяц — 6820 руб.
Падпісны індэкс — 63880

**ЛІТАРАТУРА
І МАСТАЦТВА**